

TPLF101B246

మా భూమి

APCA116B146

నాటి క

1755 F 173

శ్రీ వేప:న గ్రంథాలయం
తెలపూరు. (కృష్ణా జిల్లా.)

రచయితలు :

సుంకర సత్యనారాయణ
వాసిరెడ్డి దాస్కరరావు

ప్రజా శక్తి ప్రచురణాలయం
బెజవాడ

రూపాయి

ప్రజాశక్తి ప్రెస్, బెజవాడ

18/ ఏ. — 2000 — 4.7.47

3
శ్రీ పోషణ గ్రంథాలయము
తెలంగాలు. (కృష్ణా జిల్లా)

విజ్ఞప్తి

★

ఈనాడుకొన్ని ప్రదర్శించునారు ముందుగా
ఆంధ్ర ప్రజా నాట్య మందిరి అర్ధనైజరు
డాక్టరు రాజారావుగారికి (బెజవాడ)
తెలియజేయు.

— రచయితలు

పాత్రలు

న.దా	పాత్రలు	పరిచయం	పాత్రలు
1	వీరారెడ్డి	కవనాయకుడు	35
2	దాదేశాహెబ్	రైతులు	55
3	సుబాన్		24
4	రామిరెడ్డి		24
5	జగన్నాథరెడ్డి	దేశము	45
6	వెంకట్రావు	వట్టానీ (కళాణం)	51
7	మస్తాన్	రాజీ	39
8	రాముడు	దేశము నేనకుడు	35
9	యల్లమంద	గొల్లి	40
10	సీతమ్మ	వీరారెడ్డి భార్య	27
11	కమల	వీరారెడ్డి చెల్లెలు	14
12	అమీన్	పబ్ ఆన్ వైక్టరు	32

ఇద్దరు ముగ్గురు పోలీసులు

5 శ్రీ వేదముల ప్రాచీనములు
 తలపాము. (వేదములు)

I

బందగీ సమాధి

[సభ్యమొక్కలు. సన్నజాజులు వగైరా రకరకాల పూజమొక్కలతో సమాధి అలంకరించి ఉంటుంది. పీరారెడ్డి. దాదేసాహెబ్ ఒక ప్రక్కన; సుభాన్. రామిరెడ్డి మరోప్రక్కన నుంచుని ఉంటారు పీరారెడ్డి భార్య సీతమ్మ. చెల్లెలు కమల సమాధిపై అగరుపత్తులు వెలిగిస్తూ ఉంటారు. తెర లేస్తుంది. అందరూ కలిసి పాడుతూ ఉంటారు]

భాయీ, బందగీ,
 నీ జీవితమే జీవితము

భాయీ బందగీ

పీరయోధుడా హరితు లివిగో
 క్రూరనిరంకిత దేశములుల ఈ
 దారుణ హింసల రూపుమాపగా
 పోరాటంబున ప్రాణాలొసగిన

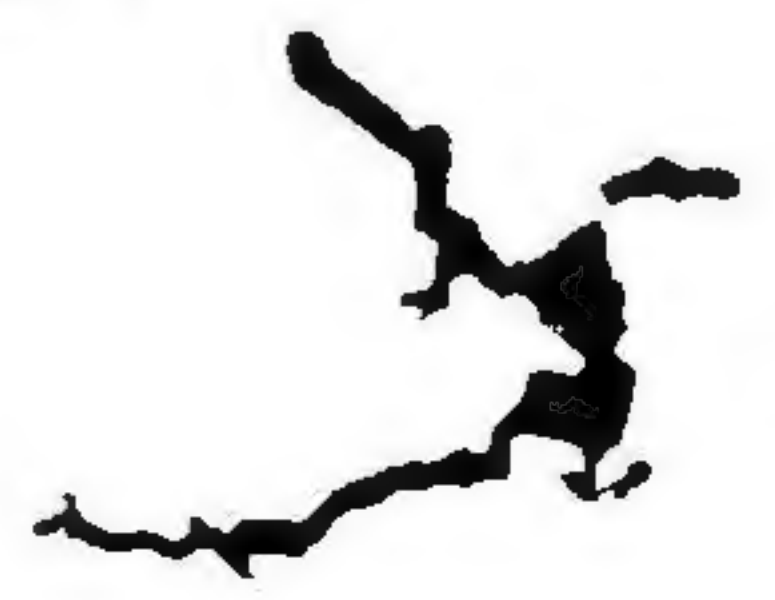
నీవే అమర జీవివోయీ
 మార్గదర్శివోయీ ॥భాయీ॥

విప్లవజ్యోతిని వెలిగించితివి
 తెలంగాణను నీవే
 ఇంటింటను నీవే
 మా హృదిలో నీవే॥

[కమల, సీతమ్మ, పీరారెడ్డి పక్కకువచ్చి నుంచుంటారు పాట అయి పోయిన తర్వాత అందరూ తమ చేతుల్లో ఉన్న పుష్పాలు సమాధిపై చల్లుతారు]

సుభాన్ : (నాలుగు వైపుల తేరిపాడజూచి) ఏం జనం! తెంపులేదు.

రామి : ఒహో! జనమేంటి? ఇసుకేస్తే రాలేటట్టుందా?

దాదా : వచ్చే బండికి దిగేబండికి అంతరేమి ఏ చెట్టుకింద చూసినా బండే; నిరుదే అనుకుంటే అంతకు రెట్టింపు జనం వచ్చింది ఈ మేడు.

వీరా : అవును, ఏయేడు కాయేడు పెరిగిపోతూ ఉంది ముందుముందు ఇంకా వస్తారు.

దాదా : ఎనకటి రోజుల్లో రేపాల తిరిణాలకి, సోమప్ప తిరిణాలకి ఇట్టాగే వచ్చేవాళ్ళు.

రామ : అది ఏం వచ్చేవాళ్ళో. కొరివి తిరిణాల మా గొప్పతిరిణాలని నిరుడు పసిమాల బండి గట్టుకెల్లా తీరా చూడదోతే ఉచ్చి కాదులేదు.

దాదా : అక్కడ ఒక చోట ఏంటి? ఇప్పుడే తిరిణాల తెల్లినా అంతే.

సుబాన్ : నిజమే దాదా.

రామ : అయితే మన బండికి ఉచ్చుకి జనం ఇట్టా పొర్లి వస్తందేమిటి?

దాదా : ఏమోదాబు, ఈ చిత్రమంతా అట్లాకే తెలవాలి.

వీరా : ఇందులో పెద్దచిత్రమేముంది దాదా? బండగి పేరు రోజు రోజుకీ రోజుల్లో పాకివాతూ ఉంది. అందుకనే దూరదూరాన్నంచి ఈ తిరిణాల చూద్దానికి జనం వస్తున్నారు.

సుబాన్ : బండగి వచ్చిపోయి, ఇంకా పట్టుమని పడేశ్కున్నాగాల అప్పుడే అగిన్ని గురించి అనేక ఊళ్ళల్లో వింత వింతగా చెప్పుకుంటున్నారు.

రామ : అప్పుడే ఏమయింది? ముందు ముందింకా చెప్పుకుంటారు.

దాదా : ఏం ఎందుకని?

వీరా : అవును, అతను చేసిన త్యాగం అలాంటిది. ఆరోజుల్లో ఒక్కడే దేశముఖతో ఎదిరించి పోట్లాడడంలే మాటలా?

సుబాన్ : అందులో వినునూరు దేశముఖు అంతవాడితో!

రామ : మూళ్ళాని బతికినా అట్టా బతికాలి.

సుబాన్ : ఆమనకతోడు అట్లాంటోళ్ళు ఇంకా పడమంది ఉంటే ఇంక పడేది ఈ దేశముఖు తదాఖ.

దాదా : ఏదోమనం అట్లా అడుకోవడమేగాని, ఎంతమంది ఆమిత మాత్రం ఏంజేస్తా రామహరాజుని?

రామ : ఏం అంతలావు మొగోతా ? ఎంతమందిని చంపుతాడు ?

సుబాన్ : ఎందుకు జంపడు, ఇట్లాంటి మన దాదాలంతా చేతులు ముడుచుతూ కూచుంటే ఏం చెయ్యకుండా ?

దాదా : చేశామో, చేయలేదో, మాకాలం ఏదోగదచి పోయింది. ఇక మీరు కూర్చోళ్ళుచేసే తలకిందు లేమిదో చేయండి, అశీమావ్వాం.

సీత : అలా తగాదాకు మూలమేంటో ?

సుబాన్ : ఎముంది, పదిమందిలో భాననిపించుకోవడమే.

సీత : పదిమందిలో మంచి అనిపించుకుంటే ఆయన సొంతం పోయింది ?

పీరా : ఎందుకబోదు ? పదిమందీ బందగీచుటే చేరితే, ఇక మీరు మొఖం చూసేదెవడు ?

కిమలి : అలానుపైకిపస్తే ఇంకా పీడిపెత్తనం ఎలాసాగుతుంది ?

దాదా : మన సుబాన్ ఈదురే ఆ ఊర్లోకందరితో పెదాన్ అయిపోకుండు.

కిమలి : అంత చిన్న వయస్సులోనే ఆ ఊళ్ళో ఏ తగాదాపడ్డినా ఉంటే తీర్చిజేప్పేవాడటగా దాదా ?

దాదా : ఊళ్ళో తగాదాలేమిటమ్మా, చివరికు మొగుడూ పెండ్లాడుకోని కీసులాడుకున్నా అతనిదగ్గరికే వచ్చి చెప్పుకునేవాళ్ళు. అప్పుడు పట్టాకో, ఎవళ్ళకీ నొప్పి తగలకుండా తీర్మానం చేసి వదిలి పోవడు. అట్లాంటోణ్ణి వాళ్ళ పొట్టన బెట్టుకున్నారు.

సీత : అంత బుద్ధిమంతుణ్ణి చంపడానికి ఎవడికి చేసులాడినియ్యా ?

సుబాన్ : (కోపంగా) తాగుబోతు. దబ్బుకు గడ్డికిని ఖానీ చేశాడు

సీత : ఎవడు అంత పాపాని కొడిగట్టింది ?

కిమలి : ఎవడో గాదు, వాళ్ళ అన్నే వదినా !

సీత : చార్లీ పిచ్చిపిల్లా. తమ్ముణ్ణి ఎక్కడన్నా అన్న జంపుతాడా పిచ్చి టామాటలు ?

దాదా : నిజమేనమ్మా, అమ్మాయి జెప్పింది నిజమే. తపోయి ముందా కొడుకు వాళ్ళ అన్నే చంపించాడు.

రామ : అట్లాంటి దుర్మార్గుణి పగలకోసినా పాపం లేదు.

వీరా : వాడి పనిబట్టడం ఎంత సేపు. అసలీ తగదా బెట్టిన దేశము ఖుకి బుద్ధిజెప్పాలి గాని

సీత : వాడి కడుపుగల. అన్నచేతనే తమ్ముణ్ణి చంపించాడంటే వాడెంత మాయముండాకొడుకో ? అసలీ తగదా దాగలదగ్గి రొచ్చిందా ?

వీరా : బాగలదగ్గిర తగదా ఏముంది ? అయిదుగు రన్నదమ్ములూ తలా నాలుగెకరాలూ పంచుకున్నారు. ఇంటికి పెద్దోడని అబ్బాసలీకి జ్యేష్ఠబాగంకింద ఇంకో నాలుగెకరాలు ఎక్కువకూడా ఇచ్చారు

దాదా : ఏం ఇస్తే ఏం పొయిదా ? వాళ్ళ పరువెక్కడ దక్కనిచ్చాడు ? తాగి తందనాలాడి తనకిచ్చిన ఎనిమిదెకరాల గడ్డా పాడుజేసు కున్నాడు.

వీరా : వాడు తాగితేం. తలకుబోసుకుంటేం ? అదెవడికి గవాలి ? మళ్ళీ వచ్చి నాకు బాగం పెద్దారా చస్తారా అని తయారయ్యాడుగా.

రామ : మళ్ళీ ఏ మొకంతో వచ్చాడు సిగ్గులేక. బాగం అంటే అంత అడ్డగోలుగా ఉందా ఏమిటి ?

సుభాన్ : ఎందుకుండదు ? వెనకమాల దేశము ఖు బుజం వేసుకుంటే ఎన్ని అటలైనా ఆదొచ్చు.

దాదా : నాబోదోడైతే అప్పుడే గుడ్లు తేలేసేవాడు. కాని అడికడేం దైర్యమో పన్నెండేళ్ళు డీ అంటే డీ అని దేశము ఖుకు ఎదురు తిరిగి పోట్లాడాడు.

సీత : ఒక్కడే అన్నిరోజులు ఎట్లా పోట్లాడాడో !

వీరా : ఏముంది ? నోరుమంచివయితే ఊరు మంచిదవుతుంది. చుట్టు పట్ల మన నాలుగూళ్ళ జనం (సమాధివైపు చూపి) ఈయనమీద ఈగ వారినిచ్చారా ?

దాదా : సద్దెన్నం మూట బుజానేసుకొని కాళ్ళు కందెలుకట్టేటట్లు పన్నెండేళ్ళు కడేరి చుట్టూ తిరిగాడు.

సీత : పన్నెండేళ్ళే !

కమల : ఎన్నాళ్ళు తిరిగితే ఏం వదినా. చివరికి బందగీయే గెల్చాడుగా.

రామి : గెల్చాడూ ? ఇవన్నీ పెద్దాళ్ళకి మాకే తెలియవ్ నీ కెట్టా తెలిసి నయ్ అమ్మాయ్

సీత : (చిరునవ్వుతో) దానికెందుకు తెలియవ్. ఇంట్లో అన్న ఉన్నాడుగా నూరిపోయడానికి. (కమలతో) కానయ్, తర్వాత సంగతికూడా నీవే చెప్పు.

కమల : (ముసిముసి నవ్వులతో) నేను చెప్పడమెందుకు ? అన్నయ్యనే అడగరాడూ ? నాకు చెప్పినట్టే నీకూడా చెప్తాడుగా.

సీత : (సిగ్గుతో) నేర్చావులే మాటలు. నోరుముయ్.

(అందరూ నవ్వుతారు)

రామి : ఇంతకీ తర్వాత ఏమి జరిగింది దాదా :

దాదా : బందగీ గెల్చాడని కబురు తెలియగానే చుట్టుపక్కల నాయగూళ్ళల్లో పండగ జేసుకున్నారమకో.

సుబాన్ : ఏం పండగ జేసుకుంటే ఏం లాభం ?

సీత : ఏం ?

వీరా : ఏముంది ? బందగీ గెల్చాడంటే దేశముఖుకి నిద్రబట్టలేదు. ఇక తన పచ్చి దోపిడి సాగదనుకున్నాడు కుట్రలు బన్నాడు.

సుబాన్ : ఎన్ని కుట్రలు పన్నినా చివరికు దొంగేయ్యే ఏల్చాడుగాని నెరీదుగా వస్తే వాడి బతుకు బైట పడేది.

సీత : ఏం జేశాడేంటి ?

వీరా : మినల్ (రికార్డు) తెచ్చుకోడానికి పాపం ఒకరోజు బందగీ ప్రొద్దున్నే కచ్చేరీకి బయల్దేరాడు సరిగ్గా ఇక్కడికే-మనం ఇప్పుడు నుంచున్నచోటికే—వచ్చాడు. కంచెలో దాక్కునున్న దేశముఖు రొడీలు అమాంత గా ఒక్కసారి కత్తులతో బందగీమీద పడ్డారు. బందగీ తల తెగిపోయి నేలమీద పడింది. నెత్తుని కాలవగట్టింది.

సీత : రామ రామ. కటికి చచ్చినోళ్లెంతపని జేశారు !

దాదా : ఊళ్ళో ఆరోజున ఒకడింట్లో కూడా పొయ్యి రాజలేదు.

రామి : (ఆవేశంగా) ఎందుకు ? మనదీ ఒక బతుకే. ముంద బతుకు.

సుబాన్ : కాకపోతే, ఇంతపనిజేసి ఊళ్లో, ఇంకా ఆ దేశములు ఎన్ని గుండెలతో ఉంటాడు ?

దాదా : ఏంజేస్తాం ? గుడ్ల నీళ్లు గుడ్లలో గుక్కొని కళ్ళి కళ్ళి ఏర్పాం. అంతా కలిసి తలా ఒక చేయిపేసి ఎట్టాగెతేం చివర కీ గోరీ కట్టించాం.

సుబాన్ : లోపల లోపల కళ్ళి చచ్చేకంటే అంతా ఒక్కసారే కట్ట గట్టుకోని చస్తే పోయేదిగా ?

రామి : అంతా ఎందుకు చావాలి ? ఈ గోరీ పక్కనే ఆ దేశములు గోరీ కూడా కడితే అందరి పీడా వదిలేడి.

సీత : బందగీ అట్టాంటి పుడ్డాత్తుడు గనకనే ఈ పూజలు జరుగుతా ఉన్నాయి

పీరా : పెట్టి వట్టి పూజలు చేసినంతమాత్రాన ఒరిగేదేముంది ? బందగీ దేనికోసం ఒరై పోయాడో దాన్ని మనం సాధించినప్పుడే అదిని ఆత్మకు శాంతి గలుగుతుంది.

రామి : ఇక చూద్దాం పీడి ఆట లెన్నాళ్ళు సాగుతయ్యో ?

సుబాన్ : ఎన్నళ్ళో ఎందుకు ? మనాళ్ళు నలుగురూ కలిస్తే రే పీపాటికి పూడ్చిపెట్టాలి ?

దాదా : ఎందుకొచ్చిన నోటికంకురా బాబు, గోడలకు చెవులుంటాయి. ఈ గోడవంతా మళ్ళీ ఆవారకు తెలిస్తే....

సుబాన్ : ఏం తెలిస్తే ?

రామి : చంపుతాడా ? చంపనీ; ఈ ముండ బతుక్కంటే ఆ చావేదేము.

దాదా : తొందర పడితే పనులపుతయ్యో, దేనికైనా ఆ గడిమి రావాలి

కమల : ఏపని అయినా మన ప్రయత్నం లేకుండా ఎలా అవుతుంది దాదా ?

దాదా : విజయే అనుకో అమ్మా. కాని ఏంజేస్తాం. ఆయన బలవంతుడు. మనకు రెక్కాడితేగాని దొక్కాడదు వాడు తిప్పుకుంటే మన్ని చీషల్లాగా నలిపేస్తాడు.

పీరా : చీమలన్నీ కలిసి ఒక పెద్దపామును చంపివేయడల్లా ? మనం అంతాకలిస్తే పీడి బ్రతుకూ అంతే

నాదా : అదినిజమే అనుకోనాయనా, ముందు మనశ్శాంతా కలిసి రావాలిగా మరి ?

రామ : ఏంజేస్తారేం కలిసిరాక ?

సుభాన్ : కడుపులో కాల్చుతే అంతా కలిసిపోస్తారు.

వీరా : ఏం దాదా ? మన ఊళ్ళో ఇంతమంది జనం ఉన్నామా, అంతా ఆరుగలం చెమటోడ్చి కష్టపడి పనిచేసే వాళ్ళమేగదా ? ఇందులో ఒక్కడి కొంపైనా కాస్త పచ్చగా ఉండేమో చెప్ప ?

రామ : అ. దాదా ఎందుకు ? బొక్కెడు కండున్నవాణ్ణి ఒక్కచ్చే జూపెట్టు మనూళ్ళో.

నాదా : అసలు తిండి ఉంటేనా కండ ఉంటానీ ?

సుభాన్ : పండినగింజంతా సర్కారే లాక్కుపోతా, ఉండే లెవీ అంటే లెవీ

వీరా : ఒక్క లెవీయేనా, పైన శార్పరేషన్ (యిష్టకీర్తి) పేరుతో దోచుకునేదెంత ?

నాదా : అందాదాఎందుకు, నా తిప్పలు చూడరాదు, దేశము యిచ్చి నా పెద్దపిల్ల పెళ్ళికెప్పుడో రెండుస్తాలు నాగకు తెచ్చాను, ఏదో తీర్చేది తీరుస్తానే ఉండా, పెరిగేది పెరుగుతానే ఉంది

వీరా : మరి నీవేదెప్పు, ఇక మనం ఎలా బతకాలో.

నాదా : ఇంకా ఒకటే బతకడం ఇట్టాగే ఎ దెండి ఎప్పుడో ఒకరోజు రాలిపోవడమే

రామ : ఇంకానయం, మన వీరారెడ్డి బావ రాసిచ్చాడుగాబట్టి సరిపోయింది లేకపోతే మన పతేల్ కూడా తిమ్మాపురిం పతేల్లాగా తఖ్తరాసిపెట్టినందుకు ఇంటికి 50 రూపాయలు గోళ్లాడగొట్టి వసూలు చేసేవాడే.

సుభాన్ : ఎట్లాజస్తాం, కడిలేల్లంచం, మెడిలేల్లంచం, దాడిగ తోలు కొని బ్రతుకుదామన్నా బండిపట్టాలకూడా కరువేనాయె

రామ : నీగోడు నాగోడు అలకించేదెవడు, ఆ పచ్చిన నాలుగు జతలూ వాళ్ళే పంచుకున్నారు.

వీరా : ఒకబండిపట్టారేమిటి ? మనపని అంతా కొనబోతే కొరివి అమ్మ
బోతే అడవిగా ఉంది మనకు కావాలిందేది దొంగకుతూ ఉంది ?

కమల : దేనిమాట ఎలాఉన్నా రాత్రిపూట కాసేపు చదువుకుందామంటే
దీపంలోకి చమురుకూడా లేదాయె

సీత : చదువూ చట్టుబండలు. చివరకు బిడ్డ మాడుకుపెడదామంటే
రివ్వంత కొబ్బరినూనెకూడా కరువే అయిపోయింది.

దాదా : నిజమేనమ్మా నిజమే, ఏముంది - చెప్పుకుంటే మానంబోయే.
చెప్పుకోకపోతే ప్రాణంబోయే నన్నట్టుంది మన బతుకు ఇ.బ్లో
ఒక చీరె ఉంటే మీ పిన్నీ, చెల్లెలూ చెరిసగం జింపి కట్టుకుంటు
న్నారు. పోనీరే అమ్మా! ఎందుకొచ్చిన గొడవ, చెప్పుకొంటుంటూ
నామర్దా.

సీత : కాస్త కడీ ఎడమేకాని అందరిపనీ అంతే ఉందిలే దాదా. (వీరా
రెడ్డి వైపు తిరిగి) వచ్చి చాలాసేపయింది. వెళ్తాం. అబ్బాయి
గోం చేస్తూ ఉంటాడు

(సీతమ్మ, కమల బయల్పడతారు)

వీరా : రామిరెడ్డి ! అమ్మాయిని వాళ్ళనీ ఆక్కడిదాకా పంపించి ఎడ్లకి
నీళ్లు బెట్టి కాస్త మేతేసిరా

(కమలా సీతమ్మలతోపాటు రామిరెడ్డికూడ వెళతాడు)

సుభాన్ : ఏం దాదా! మరి ఏమంటావు ? మనూళ్ళోకూడ సంచుం
బెట్టుకుందామా..?

దాదా : మీ మాటలింటా ఉంటే సంగం బెట్టుకోవడమే మంచిచనిపిస్తా
ఉంది. కాని మనూళ్ళో తలకొకమాట-నిర్వాకమై చస్తందాఅని....

వీరా : మరేం పర్వాలేదు దాదా. మీ బోటివాళ్లు పైన కాస్త ఊతమిస్తే
చాలు. ఆపని అంతా మేమే చేస్తాంగా.

దాదా : ఏమో బాబు. ఈ కాలపువాళ్ళ సంగతులు మాకేం తెలుస్తాయి ?
సుభానేమో సంగంబెట్టుకుందామంటాడు. వాడన్నేమో వద్దంటాడు.

సుభాన్ : ఎందుకు వద్దనాడు ? సంచుం బెట్టుకుంటే ఆయన పిచ్చికళలు
సాగవుగామరి మన పడిమందితోపాటు నిలిస్తే నిలుస్తాడు. లేక
పోతే పోయి ఆ దేశముఖు చంకకిందనే దూరనీ

దాదా : మళ్ళీ ప నలోనే కొంద రిటూ, కొంద రిటూ ? అయితే ఇక నిర్వాకమైనట్టే ?

వీరా : డబ్బుకోసం గడ్డితినే రకం ఎవకో నలుగురు ప్రతి డికోనూ ఉంటారు. అందుకని సంఘం బెట్టుకోకుండా మానుకుంటామా ?

[యల్లమంద ప్రవేశం : మడిచి కట్టిన ఎర్రంచు మొద్దుపంచ (గొల్లకట్టు) చేతిలోకర్ర, కర్రకు అన్నపు దుత్త, రొండున సగం కాన్సన అకుచుట్ట, చెకుముకి సంచి, పాతచెప్పులు, లావాటి తలగుడ్డ, బుజాన గొంగళి, చేతులకు వెండిమురుగులు, రెండుచెవులకు పోగులు, కొనచెవికి జంపు, ఎడమచేతికి దండకడెం]

యల్ల : (వస్తూనే) పొద్దున్నే లేసి వోడిమొగం చూసిన్నో, కట్టానికి కట్టం దప్పలా, నట్టానికి నట్టం దప్పలా (అటూ చెప్పులూ, కర్ర, గొంగళి, ఒకప్రక్కనబెట్టి తలగుడ్డదీసి బంచిగీ సమాధికి ఎండంబెట్టి చెంపలు వేసుకుంటాడు)

వీరా : ఏ , యల్లమందా ? ఇంతపొద్దెక్కిందా ఉన్నావేం ? సుభాన్ : ఏముంది ? ఏదోజరిగి ఉంటుంది.

దాదా : వారికంచూస్తే అట్లాగే ఉంది

యల్ల : ఏముంది సిన్నయ్యామాబోదోళ్ళం మర్తనయ్యకింద బతికేటట్టు లేదు. తల్లిముందమొమ్మ ఎంత అవరగండం ? బూమిమీద అగేటట్టున్నదా .

వీరా : (అమర్దాగా) ఏం ? ఏమన్నాడేంటి ?

యల్ల : అటవేది ? సూడు. గూబకిబెట్టి నూకిండు

సుభాన్ : (యల్లమంద చెంపమీద చేయివేసిచూస్తూ) ఏం పొయ్యేకాలం వచ్చింది ఇట్లాగొట్టాడు ?

యల్ల : ఆడెవడో ఇమ్మాల గడికి జచ్చింద బి.

వీరా : ఎవడు ?

యల్ల : ఆ అడుగాడే ఇంకెవడు జచ్చిండు ఆ పోలీసు అమీనే.

వీరా : అయితే ఇంకేం ? వేటపోతుకోసం యల్లమంద మందమీదవచ్చి పడి ఉంటారు.

యల్ల : వచ్చినోళ్ళు దేన్నో ఒకదాన్ని పట్టకపోతే ఒక ఏడు ఎద్ది
ఉరకుండును. (సుభాన్ వైపుతిరిగి) నలుగురెవర నాయాళ్ళను
యెమ్మచేసుకొచ్చి నీ అన్న మత్తానయ్య దేవరపోతును పట్టు
కెళ్ళాడుగదా : ఎట్టాజోవారి ?

దాదా : ఆరేపాపం. ఆదేవరపోతును వదిలిపెట్టి ఇంకోదాన్ని అయినా
చావమనక పోయావ్.

యల్ల : “నీ బానిచోట్లాబూ. కాల మొక్క. దాన్ని వదిలిపెట్టి ఇంకోదాన్ని
తీసికెళ్ళ” మంటేనే గూడ అవరేపండు. (కండ్ల వెంట నీళ్ళు
తిరుగుతాయి).

దాదా : ఆరి బద్మాష్.

వీరా : ఈ బద్మాష్ ఇలా సాగిపోవాలిసిందేనా : ఏం దాదా ? ఎంతకాలమని
చేతులు ముడుచు కూచుందాం?

సుభాన్ : ఎంతకాలమేమిటి ? అప్పుడే యల్లమంద కర్ర తిరగేసినట్లు
యితే ఆకాసిని జులుబు నీళ్ళూ వదిలేయి.

యల్ల : కడుపు మండిపోయింది (చేతిలో కర్రచూపెడుతూ) ఈ వంక
కర్రతిరగేసి దెబ్బకు వండ బెట్టేవాణ్ణి బిడ్డని నిన్ను జూసి
ఉరుకోవాలిసొచ్చింది సుబానయ్యా.

సుభాన్ : అన్నయితే తమ్ముడైతే : ఇట్లాంటి ముండమోపి పనులు
చేసేటప్పుడ.

యల్ల : ఎంత చెడ్డా ఒక పేగున పుట్టినోళ్ళుగా.

వీరా : మనకలాంటి దేమీ లేదు యల్లమందా. అన్నయితే కొడు
కయితే - చివరకు కన్నతండ్రి అయితేం. మనకు ద్రోహంచేసే
టప్పుడు ? మనంఅంత ఒకటే. కష్టానికి సుఖానికి మనతోపాటు
ఉన్నవాడే మనోడు దేశములు చంకకింద ఎవడు దూరినా వాడు
మనకు శత్రువే. కులమేదయితే బీదోళ్ళంతా ఒకటే.

సుభాన్ : అంతే. మనమంతా ఒక తల్లిబిడ్డల్లాగా ఉండాలి. ఉంటే అంతా
ఉంటాం, పోతే అంతాపోతాం.

[మస్తాన్, ప్రవేశం]

మస్తాన్ : (వాదావైపు జూచి) సలాం అలీకం.

దాదా : అలీకం సలాం.

మస్తాన్ : ఓయీ, ఈ గొల్లాయనికూడా ఇక్కడి కెప్పుడో వచ్చాడే!

యల్ల : తిరణాల్లో ఏమన్నా తేరగా వత్తే నూక్కుపోదామని వచ్చా.
(మస్తాన్ యెల్లమందవైపు కోరచూపులతో చూస్తూ ఉంటాడు.)

దాదా : మస్తాన్! ఎందుకు పాపం యల్లమందను గొట్టావట? అతను లబ్బున ఏడుస్తున్నాడు.

మస్తాన్ : వాడి వేషాలు నీకేం తెలుసు? కాలు కదిపితే వీడి మంద దొరగారి పొలాల్లో తిరగాలీ? దొరగారి కవసరమై ఒక మేక పిల్లను తీసికెత్తే ఏం? వీడి అమ్మామొగుడు సొమ్మంతా పోయిందా.

దాదా : తీసికెత్తే తీసుకెళ్లావలే ఆ దేవరపోతునే తీసుకెళ్ళవ మొందుకు?

మస్తాన్ : దేన్ని బట్టుకున్నా దేవరపోతే అంటాడు వాడికేం, ఎన్ని అబద్ధాలైనా ఆడతాడు

యల్ల : తల్లి సిగదరగ, తెల్లారి లేస్తే నాకదే కూడు మరి.

సుబాన్ : అతని ఇష్టమైతే ఇస్తాడు. లేకపోతే లేదు. అసలు కొట్టడానికి ఈయనెవరింట?

మస్తాన్ : చాల్లె, దయగల మొనగాడివి బయల్దేరావ్, నీపాటి నాకూ తెలుసు

సుబాన్ : ఏంటి నీకు తెలిసింది? గొల్లాయన్ని గూబ అదర గొట్టడమా?

మస్తాన్ : నేనుగబట్టి అంతటితో పోయింది. ఇంకొకడైతే.....

సుబాన్ : ఏం ఆయితే?

మస్తాన్ : దొరకు జెప్పి నిలుపునా వీడితిత్తి ఒలిపించేవాడు

యల్ల : అబ్బో! ఈ దర్మ తండ్రికి పేదోళ్ళమీద ఎంతదయ!

మస్తాన్ : చూడవయ్యా వీరారెడ్డి. చూడు, పీడితల్లో ఎంత పొగరుందో.

యల్ల : దొరగారిగడ్డో తేరగాతింటంటే పొగరెక్కింది నాకు!

మస్తాన్ : (కండ్లురుముతూ) ఖబర్దార్.

యల్ల : తస్సదియ్య నక్కను జూసినాడల్లా మేటగాదే. గడీకో అడుగు బొడుగు ముడుసులేరక తినే వాళ్ళు కూడా పెద్ద మొగోళ్ళే

మస్తాన్ : ఏమిటిరా యిప్పుడు కూసిన కూక. బోసదీక (అంటూ యల్ల మంద మీదకి వస్తాడు.)

వీరా : (అడ్డంవచ్చి) ఏం? లోకువోడనా మరీ మీద మీదకెత్తన్నావ్? కాస్త మర్యాద దక్కించుకోవాలి

మస్తాన్ : మధ్య నీవెవడవోయ్ అడ్డంరావడానికి? అసలు నీకేం సంబంధం?

వీరా : నాకు సంబంధం ఉంది. ఇవ్వాలి అతన్ని గొద్దావ్. రేపు నన్ను గొద్దావ్?

యల్ల : ఇక కొట్టాలిసిందే మూడు ముంతలు.

మస్తాన్ : ఇట్టాగే వాగుతా ఉంటే కొద్దానా? కొట్టిచూపిస్తానా?

సుభాన్ : ఏమిటి పిడకలా?

దాదా : (మస్తాన్ చేయిబట్టుకొని లాగుతూ) నీవారిన నీవుపోరావాబూ, ఎందుకొచ్చిన పీడ.

మస్తాన్ : (చేయి విదిలించుకుంటూ సుభాన్ వైపుచూచి కోపంగా) ఛా, నీబతుకు తగలెయ్య. పుట్టావ్. ముసల్మాన్ పుటక (గదిగబా వెళ్ళిపోతాడు)

యల్ల : ఇక తోలుదుగానిలే రాళ్ళచేలో గు.టక.

దాదా : ఓరి నీ ఎర్రగాల! ఊసుకో. ఈ మంటమీద దొరదగ్గిరకిబోయి ఈ కాస్తితే గంపంతచేస్తాడు. ఇదెట్టాగూ చిలికి చిలికి గాలి వానవుద్ది.

యల్ల : ఏమయితే? కానియ్. చెడ్డచేనికి మూడుమంచెలా ఏందే?

సుభాన్ : అయితే అయింది. ఈసారి ఐసాపైసా తేల్చుకోవాలిసిందే.

వీరా : బానుమరి. ఎన్నాళ్ళని ఓపికపడతాం! వంగినకొద్దీ నెత్తికెక్కి తొక్కుతూ ఉంటే!

దాదా : ఏమోనాయనా!

వీరా : మరేం భయం లేదు దాదా! మనమంతా ఇలా కలిసికట్టుగా ఉంటే, వాడుచేసి చచ్చేదేం లేదు.

యల్ల : ఏండి సిన్నయ్యా. సావుకురెండు సావులా ఏందే?

దాదా : సరే కానీయండి. అయ్యేదేదో అవుద్ది. అన్నిటికీ అల్లామే ఉండాడు.

[అంతా బయల్దేరబోతూ ఉంటారు. యల్లమంద గొంగళి. ముంత సర్దుకుంటూ ఉంటాడు. ఇంతలో తలగుడ్డ జుట్టుకుంటూ హడావుడిగా రామిరెడ్డి ప్రవేశం]

రామి : పిరికి నాయాళ్ళు. కుక్కల్లాగా పారిపోయారు నుంచుంటే తెలిసేది, వాళ్ళ పస నా పస.

[దాదా, సుభాన్, యల్లమందలు ఎగాదిగా రామిరెడ్డివైపు చూస్తూవుంటారు]

వీరా : ఏమిటి రామిరెడ్డి! ఎవళ్ళు పారిపోయింది?

రామి : ఎవళ్ళు జచ్చారు? ఆ అడవా రకమే. మన దేశములు ముతా.

సుభాన్ : ఇంతకూ ఆసలు జరిగిందేమిటి?

రామి : ఏముంది? కొట్టి పారిపోయారు. ముందల్లాగా.

దాదా : ఆసలు నీవు ఆ జచ్చాల జోలికెందుకుపోయావు బాబూ!

రామి : ఏముంది? ఇవ్వాలి ఆ గాడిదకొడుకులంతా తప్పకాగి ఉన్నాను. ఆ దుకాణాలు దాటేసరికి అమ్మాయి వెనకమాల జేసి, నోటికొచ్చిన పిచ్చి కూతలల్లా కూస్తన్నారు. తీరా వెనక్కి తిరిగి చూద్దను గదా వీళ్ళు. ఆమోయిన పక్క నున్న బండి పసికొయ్య పీకి వెంట దగిలా. పారిపోతా పారిపోతా చేతగాని నాయాల ఎవడో రాయి విసిరాడు.

(అంటూ తలమీద చేయిబెట్టి చూపుతాడు)

సుభాన్ : (రామిరెడ్డి తలగుడ్డ తీసిచూస్తూ) అరే! పెద్దగాయంకూడా పడిందే!

యల్ల : అమ్మో. గాయమే!

రామి : నెత్తురుకూడా కారింది. బండికాడి కెళ్ళాక నెత్తురంతా కడిగి, అక్కయ్య గుడ్డమసి పెట్టింది.

దాదా : ఇంకానయం. అసలు నరగంతకే తగలాడిసింది; కాస్తలో తప్పిపోయింది. మరీ మనూళ్లో నైతాన్ రాజ్యం అయిపోయింది.

యల్ల : దెబ్బ దేందిలే? ఇయ్యాల తగిల్లే రేపుమాస్తది. అడ్డాలోళ్ళు ఆచ్చోసిన ఆంటోతులకుమల్లే ఆడోళ్ళమీదకూడా ఎగబడుతుంది. ఇంకెందుకంట బతికి?

సుభాన్ : నిజమే యల్లమందా! పరువుబోయాక ఇంకా బతికెందుకు?

పీరా : అయితే ఇంకేం? పరువుగా బ్రతకాలంటే, అంతా సంఘంలో చేరతాం అని ప్రమాణం చేయండి.

సుభాన్ : తప్పకుండా మనం అంతా సంఘంలో చేరాలిసిందే. రేపటి నుంచి ఇల్లిల్లుతిరిగి అందర్నీ సంఘంలో చేర్పించాలిసిందే.

రామి . ఏదివచ్చినా నేను ముందు నుంచుంటాను బావా!

యల్ల : ఓ! నేనూ సంగం బడతా.

దాదా : పదిమందితో చావు పెళ్లితో సమానం. మీతోపాటు నేనూ; కానీయండి.

పీరా : బోలో, ఆంధ్రమహాసభకీ జయ్!

తెలుగుబిడ్డా మేలకోవోయ్,

నైజాము

తెలుగు బిడ్డా లేచి రావోయ్ || తెలుగు ||

బందగీర కంటుచింది జ్వాలై లేచి

జాగ్రీరుదారులను ఊగించివేసింది || తెలుగు ||

రుద్రమాంబ ప్రతాపరుద్రులకు వారసుడ

పౌరుషము చూపించి పరువు నిలబెట్టరా || తెలుగు ||

ఈ భూమి నీదెరా ఈ గనులు నీవెరా

ఎవడు ఈ నైజాము - ఎవరు ఈ దొరలంత || తెలుగు ||

నూడి చచ్చేవారి మతములన్నీ ఒకటే

కొంఠలార్యేవారి కుట్రలో పడబోకు || తెలుగు ||

కదిలించి బలగాన్ని ఎదిరించి వైరాలను

శక్తిచూపించగల సమయమిదే లేరెమ్ము || తెలుగు ||

II

ది వాణిం

[రెండు కుర్చీలు, ఒక డ్రాయరు, ఒక బెంచీ ఉంటాయి. మంగలి రాముడు ముందుగా వచ్చి, బిల్లులు వగైరా తుడిచి సర్దుతూ ఉంటాడు. తెర రేస్తుంది. మస్తాన్ ప్రవేశం]

మస్తాన్ : దొరగారున్నారా ?

రాముడు : సలాం, సలాం మత్తానయ్యా.

మస్తాన్ : దొరగారేంజేస్తన్నారు ?

రాముడు : అరుగో వత్తన్నారు.

[మస్తాన్ ఒక ప్రక్కకు రాముడొక ప్రక్కకు తప్పుకుంటారు. దేశములు జగన్నాథరెడ్డి ప్రవేశం. కోరమీసం. కాళ్ళకు బూట్లు, షేర్వానీ. పుర్వా (చుడీదార్ పాయజామా) నల్ల బోపీ (fur cap) చేతిలో సన్నచీ వెండి పొన్నుగర]

మస్తాన్ : (నేలకు వంగి) ఆదాబ్ మారాజ్, ఆదాబ్.

జగ : ఏం ? అక్కడ నుంచేనా ? (అంటూ కుర్చీలో కూర్చుంటాడు రాముడు డ్రాయరు కిందగా వంగి దేశములు కాలిబూట్లు ఊడదీస్తూ ఉంటాడు)

మస్తాన్ : డి హా, సర్కార్, అక్కడ నుంచే - అగోరీ దగ్గర నుంచే ఒకా బర్ వస్తన్నా.

జగ : (సిగరెట్ కాల్చుకుంటూ) ఏం ? ఎలావుంది ? జనం ఏమాత్రం వచ్చారు ?

మస్తాన్ : రాకేం, పెద్ద ఉర్సులాగా సాగింది. ఎక్కడ చూచినా మనుషివాళ్ళే.

జగ : ఏమిటి ? మనుషులువాళ్ళా ? చాటింపువేయలా వెళ్ళగూడదని ?

మస్తాన్ : ఎందుకేయలా ? మొన్ననే వేయించాం.

జగ : అయితే ఎలా వెళ్ళారు ?

మస్తాన్ : చాటుచాటుగా జచ్చారు.

జగ : ఆఁ అంత పొగరు దిగిందా వీళ్ళకి ?

మస్తాన్ : ఎంత పొగరు దిగందే ఆ వీరారెడ్డి బండి గట్టుకొచ్చాడూ చెల్లెల్ని ఎక్కించుకొని.

జగ : వాడా ? అవేధవ ? నరసిరెడ్డి కొడుకు ?

మస్తాన్ : అసలు కదానాయకుడే ఆయన. పోయేవాడు తాను సోక ఇంటింటికీ తిరిగి అందర్నీ రేపెట్టి తీసికెళ్ళాడు.

(రాముడు బూట్లూ దీసి దులిపి అక్కడే పెట్టి లోపలికెళ్ళిపోతాడు)

జగ : ఏమిటి ? నేను వద్దని చాటింపువేయించడం. వీడు అందర్నీ తీసు కెళ్ళడమూనా ? తెలుకుంటాను వీడి హజమేమిటో ?

మస్తాన్ : మరీ నీల్ని చస్తన్నాడు లెండి నాల్గవ్వులు వచ్చని.

జగ : వాడెంత ? వడిదీసాడెంత ? నాలుగుతంతే సరి కోటకు బిల్చి. జావ్, బులావ్, పట్వారీకో.

మస్తాన్ : అచ్చాసాబ్. (నలాంజేసి వెళ్ళిపోతాడు) (ఇముడుగ్లాసులు సారాసీసా తీసుకొచ్చి టేబుల్ మీద ఉంచుతూ ఉంటాడు. పోలీసు ప్రవేశం)

పోలీసు : ఆదాబ్ మారాజ్. అమీన్ సాబ్ వస్తా ఉన్నారు.

జగ : అచ్చా, అచ్చా (దేశములు లేచి నుంచుంటాడు; అమీన్ ప్రవేశం.)
ఆదాబ్ ఆర్ట్ హౌ

అమీన్ : ఆదాబ్ ఆర్ట్ హౌ

జగ : అయియే. తవరీఫ్ రఖియే (షేక్ హేండ్ ఇచ్చి తీసుకోనిచ్చి తాను కూర్చుంటూ అమీన్ ను కూర్చోమని నైగజేస్తాడు)

అమీన్ : (కూర్చుంటూ) క్యా మహారాజ్. మాకీ తిరణాల్కి వచ్చి మూడు రోజూ హాయిపోయింది. బేగీ పోవాలి.

జగ : అప్పుడే వెళ్తారా ? ఉండండి రేపు వెళ్ళొచ్చు.

అమీన్ : మీకీ హేష్టి అయ్యా మహారాజ్. హిక్తా ఆరామ్ గా కూచోని
మూటా సేస్తావ్. మాకీ రేపూ నల్గొండ హోళ్ళాల.

[రాముడు సారా గ్లాసుల్లోబోసి ఇద్దరిముందు పెడతాడు. ఇద్దరూ
చెరొక గుక్కతాగి సిగరెట్లు కాలుస్తూ మధ్య మధ్య తాగుతూఉంటారు.]

జగ : నిన్నటినుంచి మీరు తిరణాల్లోనే ఉన్నారు. ఇవ్వాల తప్పకుండా
మీ రిక్కడ వుంటారని గాన బజానకూడా ఏర్పాటు చేశాను

అమీన్ : నహి, మహారాజ్ నహి, ఈ దఫా మాకీ సర్కారీ పనీషుండి.
మళ్ళీ వస్తాన్. హిక్తా హాయిదు రోజూ మఖాం చేస్తాం.

జగ : సరే మీ యిష్టం.

అమీన్ : మరి హేష్టి మాదీ మాట ?

(రాముడు ఇద్దరి ప్రక్కననుంచుని విసురుతూ ఉంటాడు.)

జగ : (ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ) దాపకేం లెండి (జేబులోనుంచి
రెండు వందల రూపాయల నోట్లు తీసి ఇవ్వబోతాడు)

అమీన్ : హేష్టి ఇది ? మాకీ బిచ్చం హిస్తుండావ్.

జగ : ఈ సారికి ఇలా పోనివ్వండి.

అమీన్ : హేష్టి మాట సేస్తావ్ మహారాజ్. నీకీ మాది హెంతా మదన్
ఇచ్చాం. హస్తే మరీ పొయ్యావ్.

జగ : ఎంతమాటన్నారు ? ఏదో ఈసారికి ఇలా పోనీయండి మళ్ళీ
వస్తారుగా !

అమీన్ : వస్తాం. చస్తాం. కోన్ జానా హై. హష్టామాటా హస్తే.

జగ : దీనితో సరిపెచ్చుకుందురూ, అప్పుడే మాపని అయిందా ? రేపు
మళ్ళీ సర్కిల్ కిచ్చుకోవాలి; పుడ్ తహసీల్దార్ కిచ్చుకోవాలి.
దువ్వం తాలూక్దార్ గారిట్లో పె. డి. కి నజరానా చెల్లించుకోవాలి.
ఈనెల్లోనే అన్వేర్ తాలూక్దార్ గారు మా ఇలాకాకు షిర్కార్
కూడా వస్తున్నారు వారికి జల్పాచేయాలి సుబేదార్ గారు చెరొకు
బయల్దేరితే ఎంతలేదన్నా మాకు అయిదారు వేల రూపాయలు
ఖర్చవుతాయి. మేం మాత్రం ఎన్నని యిచ్చుకుంటాం ?

అమీన్ : అవ్వల్ తాలాక్దార్కి. దువ్వంతాలాక్దార్కి హిస్తే మాకి ఏం పాయిదా? మాదీమాటా మాకి సెప్పాలిగాని.

జగ : మీరుకూడా మా యిబ్బంది కనిపెట్టకపోతే ఎలా? సరే కానీ యిండి (మరో వందరూపాయల నోటుతీసి మొత్తం మూడు వందరూపాయలు యివ్వబోతాడు.)

అమీన్ : హిబ్బందీ మట్టి. మీకిహేష్టి. హింతాపెద్దా దేశముఖ్ ఉండావ్. పైనా మీకి పోలీస్ పతేల్గిరీహుంది. మాలీపతేల్గిరీహుంది. సాల్కి ముప్పైవేల్ నల్లైవేల్ ఆమ్మధన్ (ఆదాయం) హుంది. పైనాకొట్టే లంచం కొద్దానేహుండావ్. మాకి హాక్తి వెయ్యి హిచ్చేందూర్ హెన్కాముందూ సేస్తుండావ్ క్యా మహరాజ్?

జగ : మీరలాగే అంటారు. కాని మాదివాణంలో ఎంతఖర్చుందో మీకేంతెలుస్తుంది? ఎంతచెట్టు కంటే గాలి.

అమీన్ : కాస్తీపన్కి. కూస్తీపన్కి మాదీమదద్ కావాలి. (కొంచెం ఆలోచించి) దాన్కి నామ్క్యాహై? ఆ హెంకమ్మ, హెంకమ్మ. గడికిపిల్చి మీరుదాన్కిపదోగ్ని హంగమాసేస్తే హష్టాహదీ సచ్చిపోయింది. దాన్కికేసులో మీకిమదద్ సేసినందుకూ నాదీ నొకరీ పోవడాన్కి తయారయింది. హేమ్మ:దీ మంచ్చిమంచ్చి లేదు అద్వా. ఈదపాచూస్తామ్ (అంటూ బెదిరించి కుర్చీలోనుంచి లేవబోతాడు)

జగ : (అమీనును కుర్చీలో కూర్చోబెడుతూ) అదికాదంటున్నానా? సరే, చూస్తానుండండి. (అంటూ లోపలికెళతాడు)

(అమీన్ సారాత్రాగుతువుంటాడు. దేశముఖు ప్రవేశం)

ఖర్చులోఉన్నానుగాబట్టి అలాఅన్నానుగాని లేకపోతే యేంఉంది లేండి. (మొత్తం వెయ్యిరూపాయలుయిస్తూ) మీసహాయం మా కెప్పుడూ అవసరమే.

అమీన్ : (తీసుకొని షేర్వానీ జేబులోపెట్టుకుంటూ) అద్వా మహరాజ్. మీకిహండామాదీ మాకిహండమీదీ. వస్తాన్ ఆదావ్ ఆర్డ్ (అంటూ కుర్చీలోనుంచి లేస్తాడు)

జగ : ఆదాబ్ అర్జ్. అరేయ్ రాముడూ, అమీన్ సాబ్ గారు వెళ్తున్నారు గాని వెట్టివాణ్ణి బండివెంట వెళ్ళమని చెప్పిరా.

రాముడు : సిత్తం దొరా.

[అమీన్ సాహెబ్, రాముడూ వెళ్ళిపోతారు. దేశముఖు గ్లాసులో సారబోసుకొని ఒక్కొక్క గుటకే తాగుతూ ఉంటాడు. పట్వారీ వెంకట్రావు, మస్తాన్ ప్రవేశం వెంకట్రావు:—కట్టుపంచ, చొక్కా, దానిపైన పాతకోటు ఎర్రటి గళ్ళుగల తలగుడ్డ, బజాన ఒకచిన్నతుండు కాళ్ళకు పాపోసులు (ముచ్చెలు). చంకన దత్తం. కళ్ళకు జోడు. దేశముఖు పట్వారీలు పరస్పరం నమస్కారాలు చేసుకుంటారు. పట్వారీని కూర్చోమని దేశముఖు నైగజేస్తాడు. వెంకట్రావు బల్లచివర కూర్చుంటాడు మస్తాన్ నుంచోనే ఉంటాడు.]

జగ : ఏమయ్యా, మనం దానింపు వేయించినా లెక్కజేయకుండా పీళ్ళంలా ఉరుసు కెళ్ళారటగా ?

వెంక : ఔను వెళ్ళారు, చాటుచాటుగా దొంగవెధవలు.

జగ : అయితే నీవేంజేస్తున్నావ్. కండ్లు మూసుకొని జపంచేస్తున్నావా ?

వెంక : కాదు దానికి తగినప్లాను ఆలోచిస్తున్నాను. (ముసిముసి నవ్వులతో) కళ్ళుమూసుకొని నిద్రబోయే ఘటమేనా ఇది ?

జగ : ప్లానట ! ప్లాను ! దీనికూడా ఒక పెద్దప్లానా ? ఒక్కొక్కజ్జీ పిల్చి పక్కలిరగ తన్నేదానికి.

మస్తాన్ : ధొరవారు భలేమాటనెప్పారు దెబ్బకుగాని దెయ్యంపడలను. లేకపోతే, గుడ్డిగవ్వ ఖరీదుచేయని గొల్లయల్లమందాయహిదా నాకెదురుతిరిగితే!

జగ : ఏమిటి ? గొల్లోడు ! గొల్లా ! ఎదురుతిరిగింది, బులావ్ గాడి దని....జావ్ ...

(మస్తాన్ సలాంగొట్టి సంతోషపడుతూ వెళ్ళిపోతాడు)

ఏం ? వీరాడెడ్డి మరీపొగరు దిగిపడుస్తున్నారటగా ?

వెంక : ఔను, అసలు నాయకుడేఅతను. ఇంటింటికి తిరిగి అందిర్చి సంఘంలో చేర్చిస్తున్నాడు.

జగ : సంఘం ? సంఘమా ? నాడిళ్ళో సంఘంబెట్టాడా ?

వెంక : సంఘంబెట్టడమేమిటి ? వాడింటిమీద ఇవ్వాల జండాకూడా వెలిసింది

జగ : అయితే ఇప్పుడుదాకా నీవేం జేస్తున్నావ్ ? ఎందుకు పీకించాల ?

వెంక : పీకించేవాణ్ణి. కాని

జగ : కాని.

వెంక : కాని ఇదివరకటంత తేలికగాదు వ్యవహారం కొంచెం బెసి సింది.

జగ : ఏం ?

వెంక : ఊరంతా ఏకమయింది.

జగ : (కోపంగా) ఆఁ.

వెంక : కాపు, రెడ్డి, చాకలి, మంగలి, సాహెబులు, చివరకు మాలమాది గలకూడా సంఘంలో చేరారనుకోండి

జగ : ఏద్యారు, గుడ్డికన్ను మూస్తే ఎంత తెరిస్తే ఎంత ? రేపిపాటికి ఒక్కొక్కణ్ణి సరికి పోగులేస్తాను. చూడు నాదెబ్బ !

వెంక : మీరు తప్పుకుంటే అంతేగాని అదేం పాపమో ఈ సంఘం నాగజెముడు (పాముపదగ చెట్టు) పురుగులాగా దేశమంతటా వ్యాపించిపోతూ ఉంది. ఏ ఊళ్లో జూచినా ఇప్పుడిదే గోల, తీగ లాగితే దొంక కదిలేట్లట్టుంది.

జగ : ఈ కుక్కలెన్ని మొరిగితే ఏ ముండయ్యా! (చిరునవ్వు నవ్వుతూ) పై నుంచి కిందిదాకా అసలు సర్కార్ మన చేతిలో ఉంది.

వెంక : అందుకనే, అదేసే సనేమిటో వాళ్ళద్వారానే చేయిస్తే పీడాటోతుంది.

జగ : అదెట్లా ?

వెంక : ఉందిగా, లైబ్రీ సమస్య.

జగ : ఆఁ ఉంటే.

వెంక : అది సర్కారు పని. వాళ్ళకీ వాళ్ళకీ ముడి బెడదాం. మనం హాయిగా ఒడ్డున గూర్చొందాం. తర్వాత కాగలవని గంధర్వులే తీరుస్తారు.

జగ : షహీదాష్, మొత్తానికి కరణం బిడ్డవనిపించావయ్యా. బట్టతండ్రి మోకాటికి బలేగా ముడిబెట్టావ్.

(అంటూ సారా గ్లాసు వెంకట్రావ్ చేతికందిస్తాడు)

[రాముడు ప్రవేశం]

వెంక : (గ్లాసు తీసుకొని ఒక గ్రుక్క తాగి) ఈ మటానికి ఇలాంటి దొక లెక్క : దొరవారి దయ ఉంటుంది.....

[మస్తాన్ యల్లమందల ప్రవేశం. మస్తాన్ సలాంజేసి ఒక ప్రక్కన నుంచుంటాడు యల్లమంద వంగి దండంబెట్టి చేతులు గట్టుకొని ఒకమూల ఒడిగి ఉంటాడు]

జగ : అరే రాముడా! నీవుపోయి రైతుల్ని పిచ్చుకురా (రాముడు సీతం దొరా. అంటూ దణ్ణంబెట్టి వెళ్ళిపోతాడు)

వెంక : ఏంరా? యల్లమందా, దొరగారికేదా నీవిచ్చే గొంగళెన్నిరా?

యల్ల : అయిదు బాబయ్యా.

వెంక : మరి ఈ యేదెన్ని ఇచ్చావురా?

మస్తాన్ : వాడిపని ఇచ్చేటట్టుందా ఇప్పుడు?

యల్ల : అదేందియ్యో మత్తానయ్యా అట్టంటవ్. అప్పుడే మూడిత్తినిగా

జగ : తతిమ్మా రెండెవడిస్తాడురా. మాదచ్చోద్. నీతాత గడిస్తాడా?

యల్ల : (దండంబెడుతూ) ఇచ్చుకుంటా దొరగారు ఇచ్చుకుంటానండీ.

మస్తాన్ : ఇంకా ఎప్పుడో ఇస్తాడంట ఒక సక్కన అప్పుడే ఉగాది పండగ వస్తా ఉంటే.

యల్ల : ఇచ్చుకుంటానులే బాబూ, ఈనెల్లోనే ఇచ్చుకుంటా. దొరగారి మామూలు తప్పుద్దా.

వెంక : సరేగాని మందనెక్కడ ఆపుజేస్తున్నావురా?

యల్ల : నిరుడు పుల్లరికి డబ్బు దొరక్కపోతే యీరారెడ్డిగారి దగ్గర తీసుకున్నాదొరా, అడబ్బుకింద నిన్నా. యియ్యాల అరిచేలోనే కువరేసిన్నండి.

మస్తాన్ : అరేబచ్చా, ఎవణ్ణి అడిగితోలావురా పీరారెడ్డిపొలంలోకి?

యల్ల : (చేత ముఖతో) రెణ్ణాలు దోరై అబాకి తిరిద్ది అని పోయిన్నయ్యా. ఇయ్యాల దొరగారి చేలోకే పోని త్తండాగా.

మస్తాన్ : (వెంకట్రావ్ తో) పీరారెడ్డి వాళ్ళనంఘ పెద్దగాదూ! అందుకని తోలాడురెండి.

వెంక : ఏంరా ! సంఘంలో జేరబట్టేనా మస్తాన్ ను గొట్టావట.

యల్ల : నేనా కొట్టింది ! రామరామ, ఆయనే నన్ను కొట్టిందండి !

వెంక : తన్నులు దింటావ్, మాదర్నోద్, విజంజెప్పు.

యల్ల : అమ్మతోడండి, ఏటట్టుబడితే అటట్టు (దండంబెడుతూ) మా
దేవర తోడండి.

వెంక : ఇంతకూ నీవసలు సంఘంలో చేరావా లేదా ?

యల్ల : (చేతులు నలుపుకుంటూ దిక్కమొగం వేసి) నేనాఅండి,
....సంగంలోనా అండి....నేనా....

మస్తాన్ : నీవేరా భోసడిక.

యల్ల : ఉ.... ఉ.....లే.....లేదండి.

వెంక : అరెబద్మాష్, అబద్దం అడతన్నావ్, చెప్పునిజం.

జగ : (గ్రుడ్లెర్రజేసి) ఎయ్ మస్తాన్, ఊ (యల్లమందను కొట్టమని
పైగజేస్తాడు)

మస్తాన్ : (చొక్కాచేతులు పైకెగదీస్తూ) ఏమిటిరా బచ్చా (చెంపబగ
లేసి) చేరలేదురా ?

యల్ల : (దండంబెడుతూ) చేరిన్నండి దొరగారూ చేరిన్నండి అందరూ
చేరతంటే నేనూ చేరిన్నండి.

జగ : చేరావ్, లమ్మిక చేరావ్.

వెంక : కట్టు గడిద, యాభై రూపాయల జరిమానా కట్టు.

యల్ల : పిల్లలుగలాణ్ణి, సచ్చిపోతా. అసలే కరువువోజులు బాబయ్యో,
మీ పాదాలకు మొక్తా, మీ బానిచోణ్ణి.

వెంక : (కాగితంమీదరాస్తూ) అయితే ఈమాటకొప్పుకో.

యల్ల : ఏందిబాబూ ?

వెంక : ఏముంది ? "సంఘంలో చేరకపోతే చంపుతామన్నారనీ, చెప్
ఎగ్గొట్టమన్నారనీ" ఒప్పుకో, నీజరిమానా మాఫ్ చేస్తా.

యల్ల : రామరామ ఆపాపం నేనెట్టమూటగట్టుకోనండి. వారట్టన
లేదండి.

జగ : మస్తాన్ : లోపలికి దీసికెళ్ళి వీణ్ణి స్తంభానికి గట్టేసి బొమికలిరగ
దన్ను. అప్పుడుగాని ఈగాడిదకి బుద్ధిరాదు.

[మస్తాన్ యల్లమందను మెదబట్టి లోపలికి గెంటుకెళతాడు.
తెరలోనుంచి 'ఒప్పుకో ఒప్పుకో' అనే మస్తాన్ మాటలతోపాటు కర్ర
దెబ్బ=ధ్వని. అమ్మో బాబో చచ్చానో. నాయనో అనే యల్లమంద
అర్తినాదం వినపడుతూవుంటుంది]

యల్ల : (తెరలో) ఒప్పుకుంటానండి. చంపకండి బాబో మీపాదాలకు
మొక్తా. పిల్లలుగలాణ్ణి. మీరుజెప్పినట్టే చేత్తా.

(దేశముఖు పట్వారీలు వికటంగా నవ్వుతూ ఉంటారు. యల్ల
మందతో మస్తాన్ ప్రవేశం)

వెంక : ఆ, రా. ఈకాగితంమీద అంగుష్ఠం వెయ్.

మస్తాన్ : వెయ్ బోనడీక (అని చేయెత్తుతాడు యల్లమంద వేలుముద్ర
వేస్తాడు)

మస్తాన్ : ఖబర్దార్, పల్లుదగ్గిర బెట్టుకోని బతుకు పో. (యల్లమంద
వీడుస్తూ వెళ్ళిపోతూ ఉంటాడు) ఈ మధ్య వీడికి కాస్త వల్లు
చిను చినులాడింది.

వెంక : వీడి దేముంది ? అసలాళ్ళంతా ఇంకా అలాగే ఉన్నారు.

మస్తాన్ : ఇయ్యాల ఒక్కొక్కడు నెత్తురు కక్కాలి రానీ

జగ : కాని, నీ యిష్టంపచ్చినట్టుగానీ. నేను మళ్ళీ ఇప్పుడే వస్తాను.
(దేశముఖు లోపలి కెళతాడు)

వెంక : రాముడెళ్ళి చాలసేపయిందే. రైతులింకా రాలేదు.

(అంటూ పొగచుట్టముట్టించి కాలుస్తూ ఉంటాడు.)

మస్తాన్ : దొరయ- వాళ్ళ పని ఇప్పుడు పిలిస్తే వచ్చేటట్టుండా !

వెంక : అందరిమాట అలాఉంచు. నీ తమ్ముడుకూడా అందులోనే
కలిశాడటగా.

మస్తాన్ : ఎందుకు కలవడు కాఫిర్ ముండాకొడుకు? ఆ వీరారెడ్డితో
దోస్తీ ఉరికేపోద్దా ? (ప్రక్కకు జూచి) అరుగో దిగుతున్నారు
దొరయ.

[వీరారెడ్డి, రామిరెడ్డి, సుభాన్, దాదా ప్రవేశం]

దాదా : సలాం మారాజ్.

వెంక : నూర్పుకొని ఇంట్లో పోసుకోగానే సరిపోయిందీ? ఎన్నిసార్లు కబురు పంపినా ఒకళ్ళూ లెవీ ఇవ్వరు.

వీరా : అసలు పండితేనా నూర్చి ఇంట్లో పోసుకోడానికి?

వెంక : అదేమిటయ్యా వీరా రెడ్డి చదువుకున్న వాడిని నీవుకూడా అలా మాట్లాడుతావ్? ఏదీ తప్పినా సర్కార్ లెవీ తప్పతుందా?

దాదా : పండితే ఎందుకియ్యం. ఏటా ఇయ్యటలేదండీ.

సుభాన్ : సర్కార్ మాత్రం పండందే ఎట్టా వసూలుజేయమంటారు, (మస్తాన్ తమ్ముడివైపు చురచురీచూస్తూ ఉంటాడు.)

వెంక : ఆ ఖానూన్ గొడవ నీకేంటెలుసునోయ్! కాలంటే, పాలంటే దొరగారితో పనిగనక. ఏదో ఒకవిధంగా జెప్పి కొన్నాళ్ళు నెట్టి కేళతాను. ఇదేం అడ్డగోలుగాదు; సర్కారుతో పని.

రామి : ఇంకా నెట్టికేళ్ళేదేమిటి? ఆ పండిన నాలుగుగింజలూ కాపలాజెట్టి కల్లందగ్గిరే గుంజుకేళారాయె మాకు మిగిలిందేముంది. సొల్లూ పొంకటేగా?

వెంక : మిడికావ్ లేవోయ్! అసలు మీరు బుద్ధిపూర్వకంగా యిప్పే ఎందుకు గుంజుకేళారు? అయినమట్టుకు దిగమింగడమేగా మీ పని.

సుభాన్ : పూట కూటికి గతిలేదుగాని, మేం దిగమింగి చచ్చేదేమిటి?

వెంక : అందాకా ఎందుకు? ముందు నీమాటజెప్పు. ఆరేండ్లకింద తీసుకున్నావో నీవింతవరక తీర్చావ్?

సుభాన్ : మా అయ్య జచ్చినప్పుడప్పుడో ఒక బస్తాగింజలు నాగు కీచ్చావ్. ఆ బాకీకింద యిప్పటికి 14 బస్తాలు జమకట్టాను ఇంకా 14 బస్తాలు బాకీ ఉందంటావ్. ఈ బాకీ మరి ఎప్పుడు తీరుద్దో, ఏమిటో?

రామి : ఒకటే తీరడం, ఇక నీవు జచ్చినప్పుడే తీరేది.

వెంక : మొదట ఎక్కడికి పోయాయి ఈ తెలివితేటలు ? ఆవేశ అయ్యో బాబో అని కాళ్ళావేళ్ళాబడి పట్టుకెళ్ళడం. తీరా ఇవ్వాలి ఇవ్వాలిసోచ్చేటప్పటికి ఇదీ ఏడు. ఇందులో నేనేమన్నా దగా జేశానంటావా ? కావాలంటే నీ వీరారెడ్డితోనే లెక్కజూపించుకో.

వీరా : దీనికి లెక్కతో పనేముందిలేండి. ఆరు సంవత్సరాల క్రితం పట్టుకెళ్ళింది బస్తాగింజలు. ఇప్పటికి 14 బస్తాలు ఇచ్చాడు. ఇంకా 14 బస్తాలివ్వాలంటే ఎలా ఇచ్చుకుంటాడు ? ఇంతకంటే అన్యాయం ఇంకేం ఉంటుంది ?

వెంక : అయితే ఇంకేం. నీవుమళ్ళీ కొత్తగా ఒకభానూన్ తయార్చెయ్.

వీరా : ఈ జరిగే దంతా భానూన్ ప్రకారమే జరుగుతుందా ? పోలీసు అమీన్కు విందుచేయడానికి గొల్లోడిమేక నెత్తుకరమ్మని ఏ భానూన్లో ఉంది ?

రామి : బలేమాటజెప్పావ్. ఇంటికొక బండి ఎరువు ఊరికే వీరికివ్వాలని ఎక్కడ రాసిపెట్టుందో.

సుభాన్ : (వీరారెడ్డి వైపుజూచి) ఏంభాయ్! దున్నేదున్నే అరకలూడ దీసి. పోయి దొరగారి పొలందున్నాలనికూడా భానూన్లోనే ఉందా ?

వీరా : (వెంకట్రావుతో) భానూన్ కేం వచ్చెలేండి నిరుడు మీ అమ్మాయి గారి పెండ్లికి ఇంటికి అయిదు రూయల చొప్పున వసూలు జేశామి గదా. ఇంకా భానూన్ ఏమిటండీ ?

వెంక : చాల్లే. పోసుకోలు కబుర్లు; తాతలనాటినుంచీ వచ్చే మామూళ్లు ఇవ్వాలి పొమ్మంటే పోతయ్యా.

సుభాన్ : వీలయితే భానూన్. లేకపోతే మామూల్. ఔనులే ఎన్ని మామూళ్ళు లేకపోతే ఇంతమేడ కట్టారు ?

దాదా : ఎందుకు వచ్చిన పందాయితి ఇది సుభాన్. వచ్చిన పనేదో చూచుకోక.

వెంక : మీతో నాకెందుకొచ్చిన గొడవ ఇదంతా. ఏమోయ్ దాదే సాయిబూ! మీరంతా రేపుప్రొద్దున్నే లెవీధాన్యం కొలవాలి. లేక పోతే ఇక మాటదక్కదు.

దాదా : కొలవ కేంజేస్తాంగాని అసలు పండందే ఏంజేస్తాం ?

సుభాన్ : అసలు చెరువులోనీళ్ళు నిలిస్తేనా పండటానికి ?

రామి : నిలిసినన్ని నిలుస్తయ్; వారికిచాలాగా. మనం ఏగంగలో కలిస్తే ఎవరికేంబట్టింది ?

వెంక : ఈ పిచ్చిపిచ్చి వేషారేమిసాగవ్. వడ్లుపండకపోతే జొన్నలు కట్టండి జొన్నలుపండకపోతే సజ్జలుకట్టండి.

సుభాన్ : సజ్జలెవడికిపండినయ్ ఈవూళ్ళో, మీ కేపండలేదాయ్?

వెంక : అయితే జొన్నలుగట్టండి.

దాదా : ఆజొన్నగింజలుకూడా బెట్ట పదున్నేపడ్డాయ్. అక్కదొకమొక్క అక్కదొకమొక్క మొలిస్తే. పండినవాడికి కాసిని పండాయ్; లేనివాడికి అదీలేదు.

వెంక : బెట్టపదునులో వేయకపోతే పసర పదున్నే వేయకపోయారూ, ఎవడొద్దాన్నారు ?

రామి : వద్దని ఎందుకనాలి ? కట్టినఅరకల్ని ఊడదీయించి ఆపదునున్న నాగురోజులూ దొరగారి పొలం దున్నించుకున్నారు. చాలదూ ?

వెంక : ఏమిటీ సోది ? ఇన్నిటికీ కత్తారా ? చెంబూతప్పాళా బైచే యించాలా ?

వీరా : ముందు నిరుడు వసూలుచేసిన మా లెవీడబ్బు మాకివ్వండి. ఈ యేటిసంగతి తర్వాత చూద్దాం.

వెంక : అడబ్బు ఇన్నాళ్ళందా ఏమిటి ? అప్పుదే ఇచ్చాం వాళ్ళ పండుకి

సుభాన్ : ఎవర్ని అడిగి ఇచ్చారు ?

వెంక : నిన్నడిగి ఇచ్చేదేమిటోయ్ ! కావాలంటే పోయి పంచాయితీ దారుల్ని కనుక్కో.

వీరా : అది మా డబ్బు. పంచాయితీ దారైవరు దాన్ని ఖర్చుపెట్టడానికి;

రామి : అయితే ఇంకేం, అత్తసొమ్ము అల్లుడు దానం జేకాడన్నమాట !

వెంక : ఎవడో ఒకడు చేశాడు: పోయి సర్కారునడుగు,

వీరా : స్కూలు నడిగే దానికి ఇక్కడదాకా రావడమెందుకు ? పదండి పోదాం.

[వీరారెడ్డితోపాటు అంతా బయల్దేర బోతారు]

వెంక : ఏం, అయితే మీరు లెవీ ఇవ్వరన్నమాటేగా ?

వీరా : ముందు ఆరువందల యకరాలున్న మీరు గట్టండి.

వెంక : (కోపంగా దిగ్గున లేచి) ఏమిటి ?

సుభాన్ : ఏమిటా ? ఆరువందల యకరాలున్న మీరూ ఇరవై వేల యకరాలున్న మీ దొరగారూ ముందు గట్టండి. తర్వాత మమ్మల్ని అడగండి.

వెంక : మా ఇష్టం. కడతాం. కట్టం. మీ రెండున్నరా అడగానికి ?

వీరా : మాటలు కాస్త జాగ్రత్తగా రావీ !

మస్తాన్ : ఏయ్ (అంటూ వీరారెడ్డిమీదకు పోతాడు)

సుభాన్ : ఖబడ్డార్ !

(మస్తాన్ కటుక్కున అగిపోతాడు. వెంకట్రావు తెల్ల మొగం వేసి వెనక్కి రెండడుగులేస్తాడు.)

[తెరబడుతుంది]

III

వీరారెడ్డి ఇల్లు

[వీరారెడ్డి చెల్లెలు కమల ఉయ్యాలతోట్టి నూపుతూ, పాడుతూ ఉంటుంది.]

జోజో సుందరరూపా
జోజో మా కులదీపా ॥జోజో॥
బాలచంద్రుని రీతి రణమున
వైరిమూకల నుగ్గుజేసే
బారమున్నది వీరపుత్రా ॥జోజో॥
నీదు తెలుగుజాతి నణచు
నీచులందరి పారద్రోలి
శాశ్వతంబగు ప్రజల రాజ్యం
స్థాపనా చేయాలి నీవే ॥జోజో॥

(పాట పూర్తి అవుతూ ఉండగానే వీరారెడ్డి భార్య పీతమ్మ ప్రవేశిస్తుంది.)

సీత : ఈ పిచ్చిపాటలు పాడమంటే ఇక కూడా నీళ్లు ఏం అక్కరలా?

కమల : ఏం? నీకీపాట ఏమీ బాగుండలేదా వదినా?

సీత : ఆ బాగుటగూ మీ అన్నా చెల్లెలికి తెలియాలి. నాకేం తెలుస్తుంది లే అమ్మా!

(వీరారెడ్డి ప్రవేశం)

కమల : (లేనికోపాన్ని నటిస్తూ) ఏమిటయ్యా. నాకీపిచ్చి పాటలన్నీ నేర్పావ్.

వీరా : పిచ్చిపాటలూ! పిచ్చిపాటలేమిటి?

కమల : వదిన అంటల్లా? పిచ్చియ్యన్నీ నాకునేర్పి మంచిపాటలన్నీ వదినకు నేర్పుకున్నావేం?

సీత : చాల్లే ఊరుకో ఈ పిల్లకి మరీ పెద్దాడిన్నా లేకుండాబోయింది

కమల : ఏం అన్నయ్యా ! నేర్పవ్ నాకకూడా ?

వీరా : నేను నేర్పడమెందుకు ? వదిన్నేనేర్పడను.

కమల : (జాలిగా బతిమాలుతూ) వదినా, నేర్పివ్ ?

సీత : నోరుమూయ్ గాలిపిల్లా

కమల : నీవు నేర్పకపోతే అగుతుందనుకున్నావే ? రోజూ నీళ్ళ పాతే
టప్పుడు నేను ఉంటల్లా ?

వీరా : అయితే ఇంకేం పాడు

(కమలను పాదపద్మని సీతమ్మ మొగుం చిట్టిస్తూ వేసచూపుకుండా)

కమల : (వదిననంకజాస్తూ, నవ్వుతూ ఉమ్మాల నూపుతూ)

జో అచ్యుతానంద జోజో ముకుందా

రార పరమానంద రామగోవిందా॥

సీత : నోరుమూస్తావా ? లేదా ? అసలు నిన్ను.....

[అంటూ మీదకెళుతుంది. కమలగుంతులు వేసుకుంటూ వదినకు
దొరిక్కుండా ఉమ్మాలచుట్టూ తిరుగుతూ పాడుతూనే ఉంటుంది. వీరా
రెడ్డి పంపక నవ్వుతూ ఉంటాడు పాద అయిదొగానే కమల నవ్వు
కుంటూ అన్నచాటున చేరుతుంది.]

సీత : మీరుగదూ, అసలు అపిల్లకింత ఆటసిచ్చింది ఎక్కడికి పోతుం
దిలే మీచాలు.

వీరా : మా అమ్మాయికి మాచాలురాక మీచాలు వస్తుందా ?

సీత : కనపడతానే ఉందిగా వాదగొండి చాలు

కమల : (అన్నచాటున ఉండే) మాది వాదగొండి చాలయితే మరిమీద ?

సీత : అట్టాగే పేయతా ఉండు. అన్నని అవతలికిపోనీ, చెన్నతా నీవని,

కమల : కొత్తవా ? కొద్దే అబ్బాయి నెత్తుకోనుగా !

సీత : ఎత్తుకోకపోతే నీ పున్నెమాయెలే. అబ్బాయికి నీబుద్ధి, నీ అన్న
బుద్ధి అబ్బుకుండా ఉంటే అంతేచాలు.

కమల : మీఅన్న బుద్ధి రావాలా ?

సీత

సీతమ్మ : మా అన్నబుద్ధేచస్తే నాగానే బతికిపోతాడు.

కమల : ఇకరాకరాక మీచాలేరావాలమ్మా.

సీత : (నవ్వుతూ) ఏం? మాచాలవస్తే నీకూతురునివ్వవా మా అబ్బాయికి? సరే ఇయ్యకపోతేమాల్లే.

కమల : (సిగ్గుతో తలవంచుకొని) ఏపో. నీకెప్పు డీమాటలే,
(అంటూ లోపలికెళ్ళిపోతుంది).

(సీతమ్మ వీరారెడ్డి నవ్వుతూ కమలవైపు చూస్తూవుంటారు)

సీత : అచ్చంగా అర్తయ్యనడకే.

వీరా : అవును, అంతా మాఅమ్మే.

సీత : అందుకనే అమ్మకోరిక తీర్చాడుగా.

వీరా : ఏం?

సీత : ఇంకా ఏముంటు ఏం? అమ్మాయిపెండ్లి కండ్లతోచూడాలని పాపం ఎంతోమొత్తకుంది అమ్మ. పన్నాదూ మీరు?

వీరా : మాఅమ్మ చచ్చిపోయేటప్పటికి దానికి పదేండ్లన్నారేపు. అప్పుడే ఏంపెళ్ళి?

సీత : ఇంకానయం? అమ్మాయికప్పటికి పడేళ్ళన్నా ఉన్నాయి. నాపెళ్ళి నాటికి నాకారేళ్ళేగా.

వీరా : అందుకనే ఊరుకున్నావ్. లేకపోతే ఈదేశాలు పట్టుకొని తిరిగే వాణ్ణి చేసుకునే దానివేనా?

సీత : చాలేంది. ఏంటా మాటలు? అడకాడికి మరీ చిన్నపిల్లరై పోతన్నారే.

వీరా : ఏముంది? ఉన్నమాట అన్నాను.

సీత : మాటల కేమొచ్చె. ఇప్పుడైతే మీరు మట్టుకి చేసుకునేవాళ్ళా ఏమిటి ఈ చదువురానిపిల్లని? ఎవళ్ళదృష్టం ఎవళ్లు దప్పిస్తారు?

వీరా : ఆరే జూస్తే నీక్కూడ మా అమ్మకి బట్టిన చాదస్తమే పట్టినట్టుంది.

సీత : మీ కట్టాగే కనబడుతుంది లెండి; అమ్మాయికంటే ఏదెనకం

బుట్టిన పిల్లలందరికీ పెళ్ళిళ్ళయినాయి. ఎంకమ్మ వదిలిగారి పెద్ద
మ్మాయి మన కమలతోటిదిగాదా? దానికొక కూతురు.... పళ్ళీ
ఇప్పుడు....

వీరా : (నవ్వుతూ) ఓహో కమలకు పెళ్ళిచేసి త్వరగా కోడల్ని చూసు
కోవాలని ఉందన్న మాట సీకు.

సీత : చాలెదురూ మీసరసం; కష్టం సుఖం ఏమీ ఆలోచించరు. ఇంతకూ
మీ అమ్మేమిటంటే నాకి చిక్కే ఉండదు.

వీరా : ఎం? ఇప్పుడు పచ్చిన చిక్కేముంది?

సీత : ఎన్నిజెప్పినా పరాయి అమ్మ గన్న బిడ్డని. ఏకాస్త రోపంపెట్టినా
తలా ఒక మాట నన్నంటాయి. మీకేం? మొగళ్లు.

వీరా : (నవ్వుతూ) పిచ్చిదానా. నింద నీకొస్తే ఒకటి, నాకొస్తే
ఒకటినా? ఇది తొందపడితే అయ్యేపనా? తగిన సబబుచూ
దొరకొద్దూ!

సీత : దొరకడానికి అరయ మీరాలోచిస్తేనా? మీపనేమో ఏలేమో
గాని, ఎక్కడకెళ్ళినా అమ్మలక్కలంతా “ఇంకా నీఆడల్ని
నెన్నాళ్ళు ఆట్టిపెడతారమ్మా పెట్టిచేయకుండా, అయినా పెట్టి
యకపోయినా నీకన్నా తెలియవా?” అనేవాళ్ళే. ఏంటేమిట?
తలకాయవంచుకొని బైటికి రావలసి వస్తావు.

వీరా : రోమలకేం ఎన్నిచయినా అంటార. అంతమాత్రాన మనం
ఉరికిపడితేమలా? సరే, ఈమేడు తప్పకుండా చేద్దాలేం

సీత : మరి ఎక్కడన్నా మాట్లాడారా?

వీరా : ఆ, సుజూర్ సర్దులో.

సీత : ఎన్నేళ్ళుంటాయి అబ్బాయికి? అస్త్రీ ఏసున్నా ఉందా?

వీరా : ఆ, తిండికి గుడ్డకి ఏం రోపంఉండదులే. కుర్రాడు బమ్మంలో
చదువుతున్నాడు.

సీత : ఎట్లావుంటాడు?

వీరా : అమ్మాయికంటే ఒకచాయ తరుగనేకాని, కుర్రాడికేం బాగానే
ఉంటాడు.

సీత : దానిపాడుగాను. చాచుకేంవచ్చేలేండి కొరుక్కు తింటామా. ముక్కుమొగం సరిగ్గా ఉండాలిగాని. మాగ మాసం గో మంచి లగ్గా ఉండయ్యటగా?

వీరా : అదాకా ఎందుకు? ఆకురాచు పదిరోజుల్లో ఇక్కడికే వస్తాడు.

సీత : అప్పుడే ఇక్కడకెట్లా వస్తాడండీ? మీదంతా మరీనిద్దూరిం.

వీరా : ఇక - దే అన్నీ మాట్లాడొచ్చు రమ్మన్నాను పనిలోపని అమ్మాయిని అబ్బాయి చూడొచ్చు అబ్బాయిని మీరూ చూడొచ్చు

సీత : అదేంటండీ పెండ్లి కాడకే వచ్చి మాట్లాడుకోవడమేమిటి? వాళ్ళతంపున పెద్దాళ్ళవళ్ళూ లేరూ.

వీరా : ఇది వెనకటికాలం గాదు. ఇప్పుడు పెళ్ళిళ్ళంతేలే.

సీత : అవునులే. మీకొక ఆచారం ఉందిగాబట్టి ఇదిలేవనా? సరే ఇది కూడా మీఇష్టం వచ్చినట్టే కానియ్యండి ఎట్లాగోఒకట్లా ముందామూడుముళ్ళు బడితే తర్వాత చూద్దాం.

వీరా : ఇదాకావచ్చినాక ఇంకా అగుతుందా? మామమాసంలో కాక పోతే చైత్రమాసంలో అవుతుంది

సీత : ఇక నయం, చైత్రమంటారు, వైశాఖమంటారు. ఆపిల్లనెత్తిన ముందాచిటైదుగింజలు పడేదాకా నాకేంతోచదు

వీరా : ఏం?

సీత : ఇంకా ఏమంటారేమిటి? మొన్న తిరణాల్లో ఆసద్దినాళ్ళుఎంత బడిన పట్టానికి మన రామయ్య లేకపోతే మబతుకేమయ్యేది! నాకు మొదటినుంచీ బయటగానేఉంది. అందుకనే "పెండ్లిగాని పిల్లని తీసుకోని తిరణాలకు నేనెందుకండీ" అని గోడెట్టా. పనిపించుకుంటేగా!

వీరా : ఆ వెధవలకి జడిసి ఇంట్లోనే కూచుంటామా. ఎక్కడికి వెళ్ళకుండా?

సీత : ఎంజేస్తాం కూచోక. దుష్టుడికి దూరంగా ఉండమన్నారు పెద్దలు.

వీరా : ఎక్కడుంటావ్ దూరంగా. లొంగినకొద్దీ మరీ నెత్తికెక్కుతారు. ఆ గాడిదలింటిమీద మాత్రం వచ్చి పడగూతదా? ఇలాంటివెన్ని జరగరా ఇదివరకేవూళ్ళో.

సీత : ఎందుకు జరిగింది? ఆపాపిష్టోళ్ళు ఎంతవని అయినా చేస్తారు

పీరా : అమ్మాయికంటే ఇంకా గరిగిపో పెళ్ళి జేసి బైటికి పంపించామే అనుకో రేపు నీజోలికే. ఎస్తారు అప్పుడైనా ఎదిరించకపోవచ్చును

సీత : ఆరాధికాస్తే చావనన్నా చస్తాగాని అనచ్చినోళ్ళకి చిక్కలే?

పీరా : చచ్చి ఎవర్ని సాదిస్తావ్. ఎదిరించి వాళ్ళకి తగిన బుద్ధి తెప్పించ గాని

సీత : ఏం ఎదిరిస్తాం ఆదోళ్ళం ?

పీరా : మీరు తప్పుకుంటే ఈరాదీలొకలెక్కా? మొన్న మల్లారెడ్డి గూడెంలో ఏం జరిగింది? మిలటరీ వచ్చి మట్టదేస్తే ఊరింతా కలిసి ఎదిరించారు ముఖ్యంగా శ్రీబాబాదా ప్రాణానికి తెలియించి ముందునుంచుని పోట్లాడారు అనేక మంది తుపాకి కాల్పులు గురి అయ్యారు.

సీత : (అశ్చర్యంగా) ఏమిటి? ఆదోళ్ళుకూడా పోట్లాడారా?

పీరా : ఆ పోట్లాడి ముగ్గురు చచ్చి పోయారుకూడా.

సీత : ఆ ఎంతదైర్యంచేశారు.

పీరా : ఏం? నీవుమాత్రం చెయ్యవ్ మొన్న తిరిజాల దగ్గర. సరుయ్యాకి రామరెడ్డి ఉండడనుకో; అప్పుడు నీవే చేసేదానివి? అమ్మాయిని అల్లరిచేస్తూ ఉంటే చూస్తూ ఉండికునే దానివా?

సీత : నాదొండిలో ఉసిరుండగా అమ్మాయిమీద చేయి బడనిస్తానా?

పీరా : షేబాస్! ఎప్పటికైనా అంతే అనుకో. మీ అంతట మీరు సల బదాగిగాని ఒకళ్ళమీద ఎందాకా ఆధారపడతారు?

సీత : ఎందుకు నిలబడం? మీతోపాడే షేం.

పీరా : అయితే ఇంకేం? నీవుకూడా సంఘంలో జేరు. కనులా!..

కమలా : (కమల లోపలనుంచి "ఆ" అంటూ వస్తుంది.)
సంచిలో సభ్యత్వ పుస్తకం ఉండిగాని తీసుకురా. మీ షేం సంఘంలో చేర తుంది

కమల : (అశ్చర్యంగా) మా వదినా? (సీతమ్మవైపుచూచి) ఏం వదినా!

[సీతమ్మ నవ్వుతుంది]

వీరా : ఊఁ (కమలను పుస్తకం తెమ్మని నైగజేస్తాడు) కమల రివ్యూనలోనికి పరుగెత్తి పుస్తకం తెచ్చి వీరారెడ్డి చేతికిస్తుంది. వీరారెడ్డి పుస్తకంలో సీతమ్మ పేరా క్షగైరా రాస్తూంటాడు.

కమల : ఏఁ వదినా, సంఘంలో చేరగానే సరిపోదు. నాతోపాటు నీవు కూడా మనాళ్ళుండిర్నీ సంఘంలో చేర్పించాలమ్మా!

సీత : (వీరారెడ్డి వక్రజూచి నవ్వుతూ) చేర్పించక తప్పుతుందా? సంగంలో జేరాక సంగం పెద్ద జెప్పినమాట వినాలిగా మరి.

[వీరారెడ్డి నవ్వుతూ, పుస్తకం కమల చేతికిస్తూ వదినచేత వేయమండ్ర వేయించమని నైగజేస్తాడు. కమల వదినచేత వేయమండ్ర వేయించి హుషారుగా పుస్తకం పై కెగరేస్తూ పాటపాడుతుంది.]

. ఓమాతా.... ఓభారతమాతా

కదనభూమి కరుక నేడె

కదిలినాము ఓహో మాతా

ఓ॥ మాతా॥

వదలుమమ్మ నీదు చింత కదలినా మిదే

గదిమి అరుల గూర్చెదమమ్మా

రూన్సిలక్కి రుద్రమాంబ

శౌర్యపటిమచాట నిదే

కదలినాము ఓహో మాతా

॥ఓ మాతా॥

కమల : (పాట అయిపోవడంతోనే వదినను కౌగలించుకొని) నీవు కూడా పాడాలమ్మా ఇక సంఘం పాటలు.

[దాదా ప్రవేశం]

సీత : (కమల తలమీద చేయివేసి నిమురుతూ) నేనేం పాడతానే; నాకు రావుగా.

కమల : నేను నేర్చుతానుగా

దాదా : (నవ్వుతూ) నేర్పమ్మా నేర్పు. అడవిడ్డ అర్ధమొగుడని ఊరికే అన్నారూ మరి.

సీత : ఏంనేర్పినా రేపువచ్చే మాగమాసందాకానేగా, పద తల దువ్వుతా.

దాదా : అట్లేంటమ్మాయ్, అట్టంటావ్?

సీత : అమ్మాయికి సంబంధం కుదిరింది దాదా ? (వీరారెడ్డి వంకజూచి)
తమ్ముడు జెప్పకుండా ఉన్నాడంటలే.

[సీతమ్మ, కమల, వెళ్ళిపోతారు]

వీరా : అదే మొన్న నీకజెప్పిన సంబంధమేలే. ఊళ్ళో కబుర్లేమిటి :

దాదా : ఏమున్నాయి : మరీ మామస్తాన్కి పోయేకాలం వచ్చినట్లుంది.

వీరా : ఏం పుళ్ళి ఏమున్నా జేళాదా ?

దాదా : వెనకటికిమల్లే మళ్ళికోడిపెట్టకొసం పోయి గూడెంమీదపడ్డాడు
వాళ్ళు నలుగురూ పోగై తలా ఒకతన్ను తన్నారు.

వీరా : మంచిపనిజేళారు

దాదా : ఇక అక్కడే ఏకవలేక ఇంటికొచ్చి ఇవంతా సంగంవాళ్ళే
చేళారని : న్నూ నన్నూ సుఖాన్నాగలిపి నోటికొచ్చినట్టల్లా
తిడకన్నాడు.

వీరా : అంతేలే అంతకంటె అతను చేయగలిగే ప్రయత్నం ?

దాదా : ఆపెద్దమనుషుల్ని ఎందుకు తిడతావని వాడిపెండ్లాం ఏదోకా సై
కరిగజేసుకొంది ఆమోయిన అపిల్లను బట్టుకొని పాపం చాప
చితకకొట్టాడు దరిద్రుడు.

వీరా : ఏమిచేతగాని ఇలాంటివిధవలందరికి చివరికి పెండ్లాంకోకుప

దాదా : అంతే ఉరిమి ఉరిమి చివరకు మంగలంమీద పడ్డట్టుంది

వీరా : అమ్మాయి : కమలా! కాసినిమంచినిళ్ళు తీసుకురా అమ్మా.

(యల్లమంద ప్రవేశం. వంటిమీద అక్కడక్కడసున్నం రాసి
ఉంటుంది.)

దాదా : ఏం యల్లమదా ఎట్టావున్నావు ?

యల్ల : (దెబ్బలుచూపెడుతూ) ఇట్టాఉదా మత్తానయ్యదయవల్ల.

(అంటూ ఉయ్యాలదగ్గింకొచ్చి) ఏం చిన్నదొరా. నిద్దురోతుందావా ?

సీత : (మంచినిళ్ళు తీసుకొస్తూ) లేపవాకు యల్లమదా. ఏడ్చిఏడ్చి
ఇప్పుడే పండుకున్నాడు. (మంచినిళ్ళుగ్లాసు వీరారెడ్డి కందిస్తుంది.
గ్లాసునంనుకొని వీరారెడ్డి మంచినిళ్ళుత్రాగుతూ ఉంటాడు
సీతమ్మవెనక కమలకూడా ప్రవేశిస్తుంది.)

యల్ల : (నవ్వుతూ) ఇంకా రెండేళ్ళుపోతే మాసిన్న దొరకూడా సంగం పెడతడు.

వీరా : (నవ్వుతూ) ఏమిటి యల్లమందా ఈ అలవాటు ? చిన్నప్పటినుంచే దొరదొరా ?

యల్ల : ముద్దుకు పిచ్చాకుంటన్నరే అయ్యా

వీరా : సరేగాని ఆచేతిమీద దెబ్బ వేసున్నా తగ్గిందా ?

యల్ల : (దెబ్బజూపెడుతూ) అన్నీ తగ్గినయ్యేగాని దీని దుంపదెగ ఇదే కాస్త ఇంకా నొప్పిగా ఉంది.

సీత : ఏది యల్లమందా ? (ఓగ్గిరకొచ్చి యల్లమంద చేతివైపు జూచి) అబ్బా ! ఎంత కడుంగట్టింది ! కమలా, లోపలికెళ్ళి అదే మిటి ! అదేనే

కమల : అయ్యతాంజనమా ?

సీత : ఊ ! అదే అసీసే, తీసుకరా (కమల లోపలికెళ్ళుతుంది)

యల్ల : (దాదావంకజూచి) ఏంలేదుగానిసిన్నయ్యా. ఒక బుద్ధితక్కువ పనిజేసిన్నే.

దాదా : ఏం జేశావ్.

యల్ల : ఆ చుంచు ముట్టోడు నాచేత ఏలద్దించుకున్నదే

కమల : (సీసా తీసుకొస్తూ) చుంచు ముట్టోడెవడు ?

యల్ల : ఉ దాడలే అమ్మ. ఉండాడు. ఒక పిల్లకోడు.

వీరా : ఆకాగితపు ముక్కతో ఆపట్వారీ చేసి చచ్చేదేమిలేదులే, భయపడకు.

యల్ల : ఏమీ లేదుగంద !

[కమల చేతికొనుంచి సీతమ్మ సీసాతీసుకొని యల్లమంద చేతికి రాయబోతుంది]

యల్ల : (అసిచేయి జాపుతూ) వద్దులే అమ్మ వద్దులే; ఇట్టదొయ్యి నేను రాసుకుంటారే

వీరా : పర్వాలేదులే రాయసియ్ యల్లమందా, కాస్త మెత్తబడుతుంది (సీతమ్మ రాస్తూ ఉంటుంది.)

యల్ల : బంగారుతల్లి నూరే ధు బతుకమ్మ.

(రామిరెడ్డి, సుభాన్ ప్రవేశం)

దాదా : ఏమోయ్ సుభాన్ ! రోజూ నాకంటే ముందే వచ్చేవాళ్ళుగా,
ఇవ్వాలి ఇంత ఎనకమాల వచ్చారే ?

సుభాన్ : ఏముంది ? రామిరెడ్డి గిత్త ఎటోపోతే దానికోసం తిరుగు
తున్నాం.

వీరా : ఏది, ఆ ఎల్లగిత్త ?

రామి : ఆదే

దాదా : ఎటుబోయింది ? ఏమన్నా జాడ తెలిసిందా ?

సుభాన్ : ఆఁ ఆఁ

వీరా : ఎక్కడుంది ?

రామి : ఇంకా ఎక్కడుంటుంది, గడీలో. - ?

దాదా : గడీలో : అక్కడకెట్టాబోయింది ?

వీరా : ఎలాబోతుంది ! తోలుకుపోతే పోయి ఉంటుంది ?

రామి : చెరువుకి నీళ్ళకిబోతే వాళ్ళమందలో గలిపి తోలుకెళ్ళారు

యల్ల : ఆ ఎవవరికి అది అలిసిగాకేం ! ఆవులెర్రెసబడి అడేపోయి
ఉంటది.

సుభాన్ : వాళ్ళదొడ్డికి పోవడంతోనే దివాణపు మద్దిరేసి కొట్టంలో
కట్టేసుకున్నారు.

సీత : ఎంతగోరకలి !

దాదా : (విచారంగా) ఏం గిత్త ! అయిదువందలంటే ఇయ్యాలి దాన్ని
కట్టుమూసుకొని తోలుకెళ్ళారు

రామి : అయిదువందలాయె, పదివందలాయె ; ముందు కడికింపడింది
గదా ! ఎట్టజావాలంట !

వీరా : సరే ఇవ్వాలి మీటింగుకో దీన్నిగురించికూడా గట్టిగా ఆలోచిద్దాం,
ఇలా తోలుకెళ్ళిన గిత్తలు మొత్తం ఎప్పు ఉన్నాయో ఇంటింటికి
తెరిగి లెక్క తీద్దాం కొత్త నీళ్ళతోపాటు పాతనీళ్ళకూడా
కొట్టుకు రాలి. అందాకా నా దగ్గర మిగులెదుందిగా. దాన్ని
అడ్డంబెట్టి పని జరుపు.

రామి : పని జరుపుకోడానికేంగాని. చెట్టలు తగిలిననాడుకూడా నాకింత కష్టమనిపించలేదు బావా. నా గిత్తుల రెంటిని బండికడితే కన్ను మూసి కన్ను తెరిచేటప్పటికి పోయి పేటలో వాలేయి. మరీ దాని దుండెదెగ అది వంటిమీద చేయి వేయనిచ్చేదా ? రేసు : ఇన్నాళ పళ్లెంకాద గూచుంటే నోట్లోకి ముద్దబోలేదే.

దాదా : నిజమే అనుకో నాయనా. కన్న బిడ్డకంటే ఎనిమిక్కిలిగా చూసుకునే గిత్తు బోయిందంటే ఎవళ్ళకయినా అట్టాగే ఉంటది.

సుభాన్ : వాడి రోజులు దగ్గిరబడే. ఇయ్యళ దీన్ని తోలుకెళ్ళాడు

సీత : పాపిష్టి ముందాకాడు కింకెన్న జేస్తాడో.

కమల : చేయాలసిన సనులన్నీ ఇదివరకే చేశాడు.

వీరా : అవును. నిరుడుమట్టుకు నిరుడేం జేశాడు. మన సుబ్బయ్యన్న గారిబీట్లో వాడి మందనుదోలి అదేమిటంటే ఇది నా బీడేఅనలా?

యల్ల : నిజమే అడిచుందమీద మెకం బడ.

దాదా : ఏం బీడు. బీడంటే బీరా. భరాలబీడు. అట్టాంటి బీడు మన ఊరి మొత్తానికే లేదు.

సుభాన్ : అదాకా ఎందుకు ? చెరువులోతట్టు నాదే అని ఈమేడు దున్ని పైరువేయలా ?

యల్ల : అదేందిబాబూ. సరకారి పోరంబాకలకుకూడా కంపగొట్టి అకట్టుకొన్నడుగా. నాగొర్రెపిల్ల మెసలడానిక్కూడా వీల్లేకుండా జేసిండు ఆ సరకారేడ జచ్చిందో ?

వీరా : సర్కారేస్థరిఅయింది అయితే మనకి తిప్పలే లేవు. అందుకనే మనం అసలు ఈ ప్రభుత్వమే పోవాలంటున్నాం.

యల్ల : అబ్బో ! అట్టంటే మన సుబానయ్యకు కోపరాచూ ?

రామి : ఎందుకు ?

యల్ల : నబాబుగారి పెత్తనం పోడానికి సాయుబులోప్పుకేకేం.

సుభాన్ : అసలు ముందు ఈ దేశముఖపెత్తనం పోడానికి యల్లమంద ఒప్పుకుంటేగా.

యల్ల : అదేదయ్యో సుబానయ్యా. నేను ఒప్పుకోకపోడమేంది : అడు బోవాలిగాని అమ్మోరుకి ఏదబోతునియ్యనూ.

వీరా : (నవ్వి) దేశములు కూడా మన మతపోదేగా యల్లమందా !

యల్ల : ఏండిబాబూ, నీవు కూడా అట్లా అంటావ్. మన్నిపీక్కు తినేవాడు !
ఎవడైతేం. పోవండిసిందే.

దాదా : మీదేశములు మీహిందువులకెంత ఒరిగిస్తన్నాడో మానవాలు
మాసాయులు అక్కూడా అంతే ఒరిగిస్తన్నాడులే.

రామి : వాడొరిగించి చచ్చేదిలేదు వీడొరిగించి చచ్చేదిలేదు; ఇద్దరూ
గలిసి మననెత్తురు తాగేవాళ్ళే.

సుభాన్ : ఆ తే. దొంగలు దొంగలు కలిసి ఊళ్ళు పంచుకోవడమే.

యల్ల : ఎట్టయినా అసలు నభాబు మనదేశము అంటోడు గాదంటలే.
ఆయన సాలామంచోడంట !

కమల : అలాగే ఉంటుంది; దూరపు కొండలు నునుపు. ఈ జరిగే
దుర్మార్గాలన్నీ ఆయనకి తెలియకుండానే జరుగుతున్నాయా ?
అకునూరులో ఏం జరిగింది ? మాచిరెడ్డి పల్లిలో ఏం జరిగింది ?

యల్ల : ఓఁ అమ్మాయికి చాలా మెద్దపెద్ద సంగతులు తెలుసునే.

సీత : తెలియడ మేమిటి ? వాటిమీద ఒకపాటకూడా పాడకండి.

యల్ల : ఏంనీ ! పాట. పాడమ్మా పాడు

కమల : పాటలేదేమీలేదు వట్టిదేలే యల్లమందా. (అంటూ సిగ్గుతో
కొంచెం తలవంచుకుంటుంది)

దాదా : మాసీతమ్మ నోటినుంచి అబద్ధం రాకేం ! పాడమ్మా పాడు.

వీరా : ఊఁ పాడు. ఇక ఎలాగైనా నీకు తెప్పడులే.

కమల : ఒక్కదాన్నే పాడితే ఏమీ బాగుండదు.

సీత : అయితే ఇంకేం. ఎవరొద్దన్నారూ? అన్నా చెల్లెలు కలిసే పాడండి.
(వీరాఁడ్డి కమల కలిపి పాడుతూ ఉంటారు)

నరకకూప మీశ్రూర విరంకుళ

నైజాంపాలన రైతా॥

కరకరపేదల గొంతులుకొనే

కసాయిపాలన రైతా॥

కళలకు సిరులకు నిలయమైన
 ఈ తెలంగాణనో రైతా॥
 మలమల మాడ్చుచు వల్లకాడుగా
 మార్చె ప్రభుత్వము రైతా॥
 మాన రక్షణకు ప్రాణమిచ్చు మన
 మహిళా మణులకు రైతా॥
 మానభంగమా : చిత్రహింసలా :
 మన కట్టెమటనె రైతా॥
 నలుబది మందిని ఆకునూర నా
 నడిబజారులో రైతా॥
 ఖరీదీ నెజాం సోలీస్ మృగములు
 కట్టి చెరచిరో రైతా॥
 ఏకపక్షులని గడ్డితో త్రీచిని
 ఎంచరైరిగా రైతా॥
 లోకములో ఈ హింసలు రాక్షసి
 మూకలు సేసెన : రైతా॥
 కైదునబెట్టి వలవలు ఏప్పీ
 కారము గొట్టిరి రైతా॥
 లేడితక్కు మించిన యమలోకము
 లేదులేదురా రైతా॥
 ఎందుకురా సకృష్టజీవితం
 దెందుకురా ఓ రైతా॥
 అందరుకలిసి ఎదిరి చాచె
 ముందుకు రానా రైతా॥

(పాట పంపూడిన్నంతసేపూ అందరి కండ్లవెంట నీళ్లు తిరుగుతాయి.)

దాదా : (విచారంగా వీరారెడ్డితో) ఏంబాబూ, ఇదంతా నిజమేనా :

రామి : నిజమేనా ఏమిటి ! ఇదంతా నాకండ్రారా చూస్తేను. ఏం వీరారెడ్డి బావా, ఏదో ఉత్తరం ఇచ్చిరమ్మని ఆయాశ నీవు నన్ను అటు నూరు బంపలా ? అప్పుడామె ఎవరోవచ్చి ఆఁ ఏమిటి ఆమెపేరు.....

కమలి : ఎవరు, పద్మజానాయుడా ?

రామి : ఆఁ ఆఁ ఆమెగారే ఒక్కొక్కళ్ళు ఆమెగారికగ్గరకొచ్చి తమ చెరలు చెప్పుకుంటుంటే నా కద పు తరుక్కుపోయిందనుకో

దాదా : (వీరారెడ్డితో) ఎవరు బాబూ ఆ మాతల్లి.

సుభాన్ : సరోజినీ దేవి కూతురు

సీత : ఆమె ఎవరారు ?

వీరా : మన హైదరాబాద్, సరోజినీ దేవి అంటే సామాన్యురాలుగాను కాంగ్రెసులో గొప్పనాయకురాలు.

యల్ల : కాంగ్రెసేందీ బాబూ ?

వీరా : ఇక్కడ మన ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లాగే దేశంలో అదొక పెద్దసంఘం.. ఎప్పుడన్నా గాంధీ గారి పేరు విన్నావా.

యల్ల : గ్యాంధీగారా ? గ్యాంధీగారిపేరు ఇక పోదమేంది. అయినేగా (అంటూ గోతకుంగిరించి ఉన్న గాంధీపొటోవైపు చూసిస్తాడు)

సుభాన్ : ఊఁ ఆయనే ఆసంఘానికి నాయకుడా ఉన్నారే

దాదా : ఇట్టాంటి పెద్దమందగానే ఇంతంత ఘోరాలు చేస్తున్నారు !

వీరా : ఎందుకు జేయకు, పట్టెల్లాంటి వాళ్ళుకూడా ఈ రాజులతో, నవాబులతో రాజీపడుతూ ఉంటే ?

యల్ల : ఏదీ పట్టేలా ? ఏ పట్టేల్ ?

కమలి : సర్దార్ పట్టేల్

యల్ల : ఓసోసి! అయితే ఆయన ఈపట్టేళ్ళందరితల దన్నినోదన్నమాట!

సుభాన్ : అదిగాదు యల్లమంనా, ఆయన మన పట్టేళ్ళాంటినాడుగాదు; పెద్ద కాంగ్రెసునాయకుడు

యల్ల : ఎంత కాంగ్రెసే అయితేమట్టుకి ఈపట్టేళ్ళ నెట్టానమ్మతా వయ్యా! మీరులచ్చజెప్పండి. నేనుమట్టుకి పట్టేల్ నెవణ్ణేనమ్మను.

వీరా : (నవ్వుతూ) సరే ఇప్పుడునీకు తెలియదులే ఈగొడవ. పోనీ, దీన్నిగురించి రేపు తీరికగా చెప్పుతానులే

(మంగలిరాముడు ప్రవేశం)

వీరా : ఏమిటి రాముడూ ఇలావచ్చావ్.

రామి : ఏం, దొరవంపించావా మమ్మల్ని తీసుకరమ్మని.

రాముడు : లేదుబాబూ !

కమల : మీకోసం గాదులే. మళ్ళీయల్లమందను తీసుకరమ్మని పంపించి ఉంటాడు

యల్ల : అయి, నాకోసమే. ఇంకా నేను గడీకెల్లకేం : (రాముడితో) ఏమైనాసరే నేనురాను పోతానా, చెప్పుకోపొయ్యి.

(అందరూ నవ్వుతూ ఉంటారు)

వీరా : అసలు విషయమేమిటో చెప్పనియ్. ఎందుకప్పుడే తొందర పెడడం ?

దాదా : (రాముణ్ణిజూచి) ఏమిటి పని ?

(చెప్పడానికి రాముడు సందేహిస్తూ ఉంటాడు)

వీరా : సందేహిస్తావెందుకు ? చెప్పు.

రాముడు : ఏ. లేదు బాబూ, నేనుకూడా.... (అందరిమొఖాలవై శ్చ చూస్తూ ఉంటాడు.)

వీరా : చెప్పు. పర్వాలేదులే చెప్పు.

రాముడు : నేనుకూడా సంగంపడదామనుకున్నా దొరా !

దాదా : ఈ మాటచెప్పడానికే ఇంతభయపడతావేం ?

రాముడు : ఈ సంగతి మల్లాదొరకు తెలిస్తే నిలువునా పాణం దీస్తాడు.

రామి : నీవు మా సంఘంలో ఎట్లాజేర్తావ్ ?

వీరా : అదేమిటి రామిరెడ్డి, ఎందుకు జేరగూడదు ? అతను మాత్రం మనలాంటి బీదోడుగాదా ?

సీత : అయితేం, దేశముఖ మవిషిగా !

వీరా : అలా అనుకుంటే మనమంతా ఎవరం ? దేశముఖ మనుషులం గాదా ? అతను దేశముఖ ఇంట్లో చాకిరిజేస్తున్నాడు. మనం బైట పొలంమీద పండించి వాడింట్లోజోస్తున్నాం. అంతే తేడా.

దాదా : బాగా పాఠశాలనే అంతేలే, ఏముంది తేదా ?

యల్ల : ఈ మంగలాయన జేరతానంటే మట్టుకు దొర ఊరుకోవద్దూ

సుభాన్ : ఏమయ్యా రాములూ, బాగా ఆలోచించుకున్నావా ? ముందు చాలా చిక్కులొస్తాయి.

సీత : ఇంకా ఆలోచించుకునేదేముంది ! ఈ సంగతి దొరికితేనే నీకాసి నౌకరీ ఊరిపోతుంది.

రాముడు : పోతేపోయి ఓరే అమ్మా, నా పీకావనలు అద్ది ఈ నౌకరీ ఉంది మట్టుకు నాకొరిగించే దేముంది ? పొద్ద స్తనూనం ఆరునింట్లో అసనకాకిరీ సేయడమేగా ?

కమల : ఏం ? మీ మంగళ్ళకేవో కొంత మాన్యముండాలిగా !

రాముడు : (విచారంగా) అదేమంటే లేందేమటమ్మా, ఎట్టో ఒకట్టా బతికేవాళ్ళం.

దాదా : ఆ మాన్యంకాస్తీ అప్పుడే లాక్కున్నాడుగా !

రాముడు : అయితే శక్తికింద ఎన్నదో నా పెళ్ళికి పాతికనూ పాముచిచ్చిండు. నక్షత్రో వంద దాటిందా, నిరుడు ఆకాస్తీగడ్డా లాక్కున్నాడు.

వీరా : ఇందులో ఆశ్చర్యమేముంది ? ఇది మామూలుగా జరిగేదేగా !

దాదా : ఈ ఊళ్ళో పనిపాడలోళ్ళ మాన్యాలెక్కయ్ మిగిలాయి ?

యల్ల : మాన్నారేనా ? బంచరాయిమాతా నాదే అని లాక్కున్నాడుగా !

వీరా : తాతలనాటినుంచి కాపురముండే కొంపల్లోనుంచి లేవగొడితే దిక్కులేదుగాని, ఇవి ఒకలెక్కా ? వాములుదినే న్యాములకి పచ్చగడ్డి ప్రసాదం ! ఇలాంటి వెన్ని లాక్కోందే వాడికి ఇరవై వేల ఎకిరం అయింది ?

సీత : సరే, పాపం ముందా రాముణ్ణి సంగంలో జేర్చుకోండి.

వీరా : ఏం దాదా, చేర్చుకుందామా ?

దాదా : నీ ఇష్టం నాయనా, ఆమంచి చెడ్డా అంతా నీకేతెలుసు.

రామి : ఏమరా రాముడూ, సంగంలో జేర్చుకుంటే ఇక దివాణంలోకి పోకుండా ఉంటావా ?

వీరా : ఏం పోతే ?

రామి : ఏం పోతేనా ? రెండవది దూడలాగా అక్కడా ఇక్కడా ఎట్టకుదురుద్ది ? ఉంటే సంగంలో నన్నా ఉండాలి; లేకపోతే దివాణంలో నన్నా ఉండాలి

రాముడు : ఇవంతా ఎందుకు బాబు అరచుమీరు పొమ్మన్నా నేనాడకు బోను.

సుభాన్ : ఏం ? ఎందుకని ?

రాముడు : ఏంజెప్పను బాబు నాగోడు కొడుకు బుట్టి ఏదాది అయింది. ఇంతవరకు వాణ్ణి ఎత్తుకోని ఎరగను.

సీత : అదేంటి రామూడా, అట్టంటావ్.

రాముడు : ఏముంది తల్లీ. కోడిగూసినప్పుడనగా లేసి సద్దివాగి గడికి బోతా ఆ పోయిన పోవటం మళ్ళీ నడిజాముకి గాని కొంపకు చేరను ఇంకావాణ్ణి నేనెత్తుకునే దెప్పుడమ్మా ?

సీత : నిజమేపాపం, నీవేళ్ళెటప్పటి? లేవదు మళ్ళీనీవు తిరిగి వచ్చేటప్పటికి నిద్రబోతా ఉంటాడు అంతేనా ?

రాముడు : అంతేనమ్మా, అంతే.

కమల : సాధిజాందాకా అక్కడేం జేస్తావ్ రామూడా?

రాముడు : ఒకఫనా? ఎల్లిన కాదనుంచి బారెడు పొద్దెక్కడాకా పక్కలు తీయడం మంచాలెత్తడం. ఆలంకంత కొంప ఊడ్చి ఎత్తి పోయడం సరిపోద్ది పగలు పొద్దాకా ఆయన సేవజేయాలిగా? మళ్ళీ సందకసువూడడం, కండిల్లు (లాంత్లు) తుడవడం, మళ్ళీ పక్కలేసి ఆయన నిద్దయిందాకా కాళ్ళు బిసికి-అప్పుడు బైట బడాలి. ఇంతజేసినా ఏరోజుకారోజు చీవాట్లూ చెప్పు దెబ్బలూ తప్పవ్.

యల్ల : ఓసోసి, ఆజేజూతే నీకంటే నేనే కాత్తి మెరుగన్నమాట.

రాముడు : నీకేమయ్యా మారాజువి ఎల్లిననాడు గొర్రెలకాడికెల్లావ్, లేనినాడు హాయిగా గొంగళిముసుగెట్టి పండుకావ్.

యల్ల : టుర్, కీ.....

రామి : అదేంటి నీబొంద ?

యల్ల : లేకపోతే ఏంది నేను మారాజునంట. మారాజుని ఒకనాడు జీవాలెమ్మ చెల్లమను. తెలుతుంది మంగలాయనసంగతి.

(అంతా నవ్వుతారు)

సుభాన్ : వీదోళ్ళకి కష్టాలకేం తక్కువలే. కాస్తీ కూస్తీ తేడాకేంగాని అందరిపనీ అలాగేవుంది.

వీరా : అవును. అందుకోసమే మనమందరంగలిసి, సంఘంబెట్టుకుంది మనసంఘం ఎంతత్వరగా బలపడితే అంతత్వరగా మనమీకష్టాల నుంచి గట్టెక్కుతాం. సరే. రాముడూ ఇప్పుడు మేం మీటింగుకు పోతున్నాంగాని. రేపుప్రొద్దున్నేరా సంఘంలో చేరుదుగాని.

రాముడు : సీతందొరా. మీబానిచోణ్ణి.

వీరా : అలాఅనగూడదు మనసంఘంలో దొరలూ—రానిసలూ అంటూ ఉండరు. అందరం సమానమే. అంతాఅన్నదమ్ముల్లాగావుండాలి.

రాముడు : సీతందొరా. (నాలికకొరుక్కొని) సీతంబాబూ. చత్తానందీ (దణ్ణంబెట్టి వెళ్ళబోతూవుంటాడు)

వీరా : ఇదిగో రాముడూ. దివాణప్పనికి వెళుతూనేవుండు, ఎందుకయినా మంచిది.

రాముడు : అప్పీలేబాబూ (నాలుగడుగులేసి వెనక్కితిరిగి మళ్ళీ వీరా రెడ్డిదగ్గరకొచ్చి) ఈసందర్భో అసలుమాట మర్సిపోయ్యా. ఇయ్యాల దొరగారూ పట్వారీకలిసి కచ్చడపుబండ్లు కట్టుకొని నల్లగొండ బోయినందీ. ఆడనుంచి దొర పట్నంకూడా పోతదంట (అందరూ ఆలోచిస్తూ ఉంటారు)

దాదా : ఎందుకెళ్ళినట్టబ్బా!

రాముడు : రాత్రి చానాపొద్దోయిందాకా ఇద్దరేందో గుసగుసలాడినను?

సుభాన్ : ఏమన్నా దొంగకేసులు పెడతాడేమో మనమీద.

వీరా : (ఆలోచిస్తూ) సరే రాముడూ. నీవుపద. మరేంపర్వాలేదు.

(రాముడు దణ్ణంబెట్టి వెళ్ళిపోతాడు)

రామి : (రాముడు పోయిందాకా అతనివైపుచూస్తూ) ఏమో. వీణ్ణిక్కడికి జేరనివ్వడం నాకనుమానంగానే ఉంది.

వీరా : ఏమిటి అనుమానం? అతన్ని సంఘంలో జేర్చుకోడం తప్పనా నీ ఉద్దేశం? అలాంటి వీదోళ్ళనిజేర్చుకోకపోతే ఇంకెవర్ని

జేచ్చుకుంటావ్. నీ కంటె, నాకంటె, అతనికేం తక్కువ కట్టలేవు.

రామి : ఎన్ని జెప్పినా అతను దివాణప్పురుగు, ఇక్కడ సంగతున్నీ మూటగట్టుకెళ్ళి అక్కడ జెప్పితే....

సుభాన్ : ఏం చెప్తే, మనకేం భయం మనమేమన్నో, దొంగేమ్మ ఏడుస్తున్నామా? చేయదల్చుకున్నదేదో బండపగలగొట్టినట్లు మనం ఒకాదొకానీ చెప్పి చేస్తన్నాం.

దాదా : అట్టాంటి బీదోడ్డిపాడ అనుమానిస్తే మన సంగతు ఎట్టాదిలపడతది రామి రెడ్డి. కాకపోతే నాలుగు రోజులు కాస్త నిశ్చింతం.

సీత : ఎంత దివాణంబోడిన్నా. మొవటినుంచీ రాముడు కాస్త మెత్తని ముందాకాడుకే. అంత మోసంజేస్తాడనుకోను.

కనుల : చేస్తే ఒకరోజు చేస్తాడు. రెండురోజులు చేస్తాడు. తర్వాత ఎక్కడికి దోతాడు?

యల్ల : ఏదకీ దోతడు. అంతేలేబుల్లెమ్మా. మేకఅయిందీ మెకంఅయిందీ నాలుగడుగు లేసేటప్పటికి అదేలేచింది. పదండి పోదాం, మీటింగుకి.

పీరా : సరే పదండి పోదాం. దోలో ఆంధ్రమహాసభకి జై

లేవందోయ్ లేవందోయ్

కొరిక కర్షక యోధుల్లారా ||రారందోయ్||

దారుణ హింసాకాండను ఢీకొని

బోరాకాలిదె రిజరంగానికి ||రారందోయ్||

పేదలరక్తము పీల్చు దేశములు

పికాచిపాలన నశింపజేయగ ||రారందోయ్||

స్త్రీలను జైచీ శిశువులజుపే

కాలకింతరుల కాలరాయగా ||రారందోయ్||

ప్రజలకు హక్కులు లేనిప్రభుత్వం

ప్రభుత్వమా అది పశుప్రభుత్వం

స్వాతంత్ర్యము మన జన్మహక్కుని

జయింపేని మ్రోగించ పదందోయ్ ||రారందోయ్||

IV

ది వాణం (గడి)

(దేశములు, అతనివెనుక పట్వారీ, ప్రదేశం)

జగ : చూడవయ్యాచూడు, పనికోజులో ఒక్కొక్క-జ్జీ చీపు ఎవరే
స్తానోలేదో! పూటపూటికి గతిలేని ఈదేవులు నన్ను ఎదిరించేసి.

వెంక : (నవ్వి) అంతేలేండి. గొర్రెకొవ్వి కొండమీద తీరగదవీరినది!
అలావుండి! పీళ్ళపని.

జగ : ప్లూం. ఏమిటనుకున్నారో, దేశములు జగన్నాథరెడ్డిఅంటే.

వెంక : మనంగతి ఆ మాపస్తమండూకాలకేం తెలుసు! అప్పటి చీల
మీరు పేపులులెక్కడెట్టచూ! మీరు పట్నం బయలుదేరిగానే అది
కున్నా "దొరవారికి కోపంవచ్చింది. ఇక ఈదేబ్బటిలో ఈగాడిన
లంతా నల్లుల్లాగా మారిపోవలసిందే" అని.

జగ : అనుకోవడ మేమిటయ్యా, ఇంకా మనకత్తి కెదురుకత్తి ఉందా!

వెంక : ఎలాగైనా....మన ప్రభువు....

జగ : ప్రభువు! (వికటంగా నవ్వి) మనం లేకపోతే ప్రభువెక్కడింకా
దయ్యా, సాయుధైతేమాత్రం సర్ మీర్జా ఇస్కాయీలని చెప్పు
కోవాలిగాని

వెంక : అదో అయినెక్కడ! యుగంభయిడు.

జగ : కాకపోతే ఏమిటి మరి. ఎక్కడవేయాలిని పాచిక అక్కడే
వేస్తున్నాడు. చూడు, అటు వైస్రాయి దగ్గరకెళ్ళి సీతంతో మొద
గాడు లేదనిపించుకున్నాడు ఇటు కాంగ్రెసు వాళ్ళ దగ్గరకెళ్ళి
కాంగ్రెసోదనిపించుకుంటున్నాడు.

వెంక : అనిపించుకోవడమేమిటి? డాక్టరు పట్టాభి శీతారామయ్యప...తన
గారి పత్రిక జ్యోతామిసూడా ఆయన్ని కాంగ్రెసునాదే అని
వ్రాసింది.

జగ : ఒహో, అలాగా ! ఇంకా నాకాసంగతి తెలియదే ఏమిప్రజ్ఞయ్యా.
అలా ఇంకెన్ని పత్రికల నోళ్ళు గట్టాదో !

వెంక : అసలు ఆయినకి వ్యతిరేకంగా నోరు తెరచిన పత్రిక ఒక్క
టుందా ?

జగ : పత్రికలమాట సరేనా, ఇలాంటి నెదవలండర్ని కేసులుపెట్టి
శిక్షించమని హైకోర్టు, కిందకోర్టులకు ఒక రహస్య సర్క్యులరు
కూడా పంపింది. ప్రపంచంలో ఏ మంత్రి చేయించగలిగాడయ్యా
ఇంత గొప్పపని ?

వెంక : నిజమే మంచిస్తానే వేశాడు, కాని ఏంలాభం; అదేదో పత్రిక
ఆరహస్యం కాస్తా బైట చెప్టిందిగా !

జగ : ఏడ్చింది ! మంత్రాలకు చింతకాయలు రాలకేం ! జరిగే పనేదో
జరుగుతూనే ఉంది. త్రైనింగు తీసుకునే వాళ్ళు తీసుకుంటూనే
ఉన్నారు. ఊళ్ళమీద దాడిజేసే వాళ్ళు చేస్తూనే ఉన్నారు. హైద
రాబాద్ లో చివరికి నిజాం సాగర్ లో కూడా విమానాశ్రయం
నిర్మిస్తున్నారు.

వెంక : (ఆశ్చర్యంగా) నిజాం సాగర్ లోనా ! చెరువులోనా విమా
నాశ్రయం !

జగ : ఆ చెరువులో విమానాశ్రయం, ఇంగ్లండులో లేచిన విమానాలు
ఎకాఎకివచ్చి ఇక నిజాంసాగర్ లో వారిదమే, ఏమనుకున్నావ్
మరి మిర్జాఇస్మాయిల్ దెబ్బంటే !

వెంక : మొన్న ఆఫీస్ లెక్ కూడా మన హైదరాబాద్ వచ్చాడటగా !

జగ : వచ్చాడు; వేయాలిసినస్తానేదో వేశాడు. ఇక మనకేం లెక్క;
కానివ్యవయ్యా మన తరపున లక్ష నైజాం సైన్యంఉంది. ఇంకా
కాలసినస్తే అంగ్రేజ్ సర్కారు విమానాలు, టాంకులు కూడా
పంపిస్తుంది. ఇక వీళ్ళు, వీళ్ళ సంఘాలు ఈదెబ్బతో మసిమసి.

వెంక : అసలు అంగ్రేజ్ (బ్రిటిష్)లో ఉన్న సంఘాలుకూడా పోతేగాని
మనకీ పీడ పూర్తిగా వదలదు.

జగ : ఇంకా సంఘాలేమిటి ? అసలు బ్రిటిష్ అంధ్రే మన నవాబుగారి చేతుల్లోకి వస్తూ ఉంటే.

[మస్తాన్ ప్రవేశించి సలాంజేసి ఒకప్రక్కన ఒదిగి నుంచుటాడు.
అతని ముఖంలో విచారభావం వ్యక్తమవుతూ ఉంటుంది]

వెంక : ఏ మస్తాన్, అలా ఉన్నావ్.

మస్తాన్ : ఏంచెప్పను, పొద్దుటినుంచి ఊరుచుట్టూ గూడెంచుట్టూ తిరిగి తిరిగి నాడుంప తెగింది

వెంక : ఏం ?

మస్తాన్ : ఏముంది, ఇయ్యాల ఒక్కజీతగడూ రాల

జగ : (గ్రుడ్లుడుముతూ) ఆ అంతపొగరు ఏగిందా ?

వెంక : ముందు సేత్ సింధీని (మోరాడు) బంపి వాళ్ళందరినీ పిల్చుక రమ్మను.

జగ : ఊరెళ్ళు, ఇవ్వాల ఒక్కొక్కజీత దొక్కజీతేస్తాను.

మస్తాన్ : ఇంకా సేత్ సింధీ ఎక్కడవాటూ, వాడందరికంటే ముందే ఎగగొట్టాడు.

వెంక : అయితే ఊరూ, గూడెం ఏకమయిందన్నమాట.

మస్తాన్ : ఎక్కడగొట్టి అక్కడే ఉన్నాయి. చివరికి వాటిదగ్గర పేద తీసేదిక్కు కూడా లేదు

వెంక : (దేశముఖు పైపుచూచి) ఎంతపని చేశారు గాడిదయి, మన ఇద్దరినీ ఊళ్ళోలేకుండా జూసి.

మస్తాన్ : మీ ఇద్దరూ ఊళ్ళో లేకపోవడంవల్లనే వాళ్ళకింత కొమ్ము లొచ్చాయి. రాములవారి గుడిదగ్గర పెద్ద మీటింగుకూడా జేశారు.

జగ : మీటింగే ! నావూళ్ళో ! నారామ మందిరంముందు ? మరి నీవెక్కడేదావ్ !

మస్తాన్ : ఏ జేస్తామి ఊరూ నాడూ ఏకమైతే వాళ్ళముందిప్పుడు నాదో దోడు మాట్లాడేటట్టుందా ! ఆయనెవరో, ఒకాయన వచ్చాడు జిల్లానాయకుడంట - జిల్లానాయకుడు. తెగవదిరాడు అప్పటికీ కోపం బట్టలేక మనములాచేత మీటింగుమీద రాళ్ళు వేయించా.

వెంక : భలేపని చేశావ్. కుక్కకాటుకి చెప్పుదెబ్బ. సరిపోయింది.

మస్తాన్ : సరిపోయేదే. కాని....

జగ : కాని—

మస్తాన్ : దొంగగాడినకొడుకులు. కాసలాగాసి మనాళ్ళందరినీ పట్టుకొట్టారు.

వెంక : కొట్టడమే !

మస్తాన్ : కొట్టడమేమిటి ? మరీమన ఓనమాల వెంకన్నని చావచితక చాడిచారనుకోండి. మీటింగులో లేచి నుంచోని అంతా ప్రమాణం కూడా జేశారు. దేశములు పెత్తనం నాశనం జేసిందాకా నిద్ర పోరట !

జగ : ఏమిటి ! ప్రమాణాలవరకూ వచ్చింది. చూస్తాను. వాళ్ళ నాశనమో నానాశనమో తేలిపోవాలి.

[ఒక పోలీసు ప్రవేశించి సలాంజేసి నుంచుంటాడు]

వెంక : అమీన్ సాబ్ గారు వచ్చేళారా ఏమిటి ?

పోలీస్ : ఆ, నస్తన్నారూ మారాజ్

జగ : పోలీస్ ?

పోలీస్ : ఆ, పోలీసుకూడా వస్తానంది మారాజ్.

వెంక : నస్తన్నారా ! అచ్చా

జగ : ఎవమూ అక్కడ ?

[రాముడు ప్రవేశించి దబ్బంబెట్టి నుంచుంటాడు]

జగ : ఏంరా. బంగళాఅంతా ఊగి బాగుజేళావా ?

రాముడు : ఆ, చేసిన్నదొరా.

జగ : (వెంకట్రావుతో) తయారుచేయవయ్యా జాబితా. ఆరే రాముడూ, ఆ జాబితా కోసుటికిచ్చి కావలసిన పన్నువులన్నీ బంగళాకి పట్టుకెళ్ళు.

(పట్వారీ వెంకట్రావు జాబితా తయారుచేస్తూ ఉంటాడు)

జగ : ఏయ్ మస్తాన్. నీవెళ్ళి గేటుదగ్గరనుంచో. అమీన్ సాబ్ రాగానే సాకు కలురుజేయ్. (పోలీసుతో) రెండు ఏటలు సరిపోతయ్యా.

పోరీ : పలావ్ కి మా అందరికీ రెండ్రా సరిపోతయ్ జనావ్, కనీసం నాలుగయినా ఉండాలి.

జగ : సరే, పంపిస్తాను.

వెంక : అరేయ్ రాముడూ, ఇదిగో జాబితా పట్టుకెళ్ళు.

(కాగితం చూచి రాముడికివ్వబోతాడు)

పోరీ : ఏమేం రాళారు పట్వారీసాబ్ ?

వెంక : మీకు కావాలిసినవి నమస్తంరాళాను; మషాళాదినుసులు, మిర్చి, చింతపండు, అల్లం, బెల్లం, ఉప్పు, పప్పు, ఉల్లిగడ్డలు, వెల్లిగడ్డలు, బీడీలు, సిగరెట్లు, — బియ్యం, నెయ్యి.....

పోరీ : నెయ్యి ఎంతవేళారు ?

వెంక : అరేడద్దా.

పోరీ : అరేడద్దా ఏట్లాజాల్తుంది మారాజ్. ఒక్కడద్దా అయినా పోతే ఎవ్వా ?

జగ : (వెంకట్రావుతో) ఊ, వెళ్ళవయ్యా, డబ్బావేయ్. అరే రాముడూ, నీతోపాటు ఈ పోరీసుకూడా వెళ్తున్నాడని అంటే కావాలసినవన్నీ ఇప్పించేసెయ్.

రాముడు : సెత్తందొరా (జాబితా తీసుకొని దబ్బంబెట్టి వెళ్ళిపోతాడు)

పోరీసు : అదేవ్ ఆర్ట్.

(నలాంచేసి వెళ్ళిపోతాడు)

జగ : (అటూఇటూ పదార్థుగొడుతూ) నేటికి నాడియో పోలీసుగారిని వచ్చి మీటింగు బెట్టడమా! నమయానికి నేను లేచిపోతిని.

వెంక : మనమే ఉంటే ఊళ్ళోకాలబెట్టి చుళ్ళినాడు నైటింగోలాకా? వంటింట్లోకొచ్చిన కుందేలు తప్పించుకపోయింది. ఇప్పుడేమి కుంటే ఏం లాభం?

జగ : చూస్తాను ఈసారి ఎలాతప్పించుకబోతాడో!

వెంక : అసరీజిల్లాకు చిచ్చుబెట్టిందే ఆ దెవవ. ఒకసారి గట్టిగా పట్టుకుంటే పడితే కానీ....

జగ : దరువులేదు. గిరువులేదు. ఈసారి దారికితే బిస్మిల్లాచేయడమే,
ఎన్నివేలయితే మాత్రమేం ?

వెంక : ఆ ముండమోపికి వేలుగావాలా ? మన వెంకన్ననీ, సుబ్బన్ననీ
ఇంకా రెండుసావులెక్కువేసుకోమంటే సరి : రేపిపాటికి....

[మస్తాన్, అమీనుల ప్రవేశం]

జగ : }
వెంక : } (లేచినుంచోని) ఆదాబ్ అర్జ్ హై,

అమీన్ : ఆదాబ్ అర్జ్ హై,

[దేశములు అమీన్ కెదురుగాచెళ్ళి, కరస్పర్కజేసి తీసుకొచ్చి తన
కుర్చీలో కూచో బెడతాడు పక్కనున్న కుర్చీలో తాను కూచుంటాడు
పట్వారీ ఒకపక్కన, మస్తాన్ మరోపక్కన నుంచుంటారు]

అమీన్ : (కుర్చీలో కూర్చుంటూ) హేమి మహరాజ్. నీ మీదా సికా
యత్ వచ్చిందీ మీదీ దివాణంలో చాలాచాలా గొడ్వాహుందబ !

జగ : నామీదనా సికాయత్ : ఎవడా చేసింది ?

అమీన్ : హెవడూ హిమ్మి ! హెక్టీ జనంహంతా దస్తఖత్ చేసి తాలూక్
దార్కి హింతాపొడ్గా మహజర్ హాక్టీ పంపార్. రైతుల్ మీద
చాలాచాలా జులుం చేస్తున్నావా హుంద.

వెంక : సర్కారీ లెవీ ఇవ్వమనిగట్టిగా అడగడంకూడా జులుమేనా ?
లెవీ ఇవ్వకుండా ఎగ్గొట్టి పైన దేశముభగారి మీదనే రిపోర్టు
చేశారన్నమాట ! ఏముంది ! మొగుట్టి గొట్టి మొర్రో అన్నట్లుంది.
ఇదంతా.

అమీన్ : హరే లెవీ గివీ గొడ్వా మాకీహేమి ? హాళ్ళా కొంపల్కి
లూటీవేయడం. హెద్దులుకీ తోల్కాపోవడం. హాళ్ళా పొలార్కి
మీదీ ఖబ్తా (చళం) చేస్కోవడం, గడీకీ పర్చిక్లెట్టడం. హిదంతా
జులుం గాకాపోతే హేమిఅయ్యా.

వెంక : హుజార్. ఇదంతా సంఘంవాళ్ళ మాయ. రంకునేర్చిన అమ్మ
బొంకకపోతే ఎట్లా ?

(మస్తాన్ను సారాసీసా తీసుకొరమ్మని దేశముభ వైగజేస్తాడు)

జగ : (పట్నారీతో) అదేమిటయ్యా. వెంకట్రావుగారూ. సంఘంవాళ్ళ బిచ్చాపీ మన అమీన్ సాబ్ గారికి తెలియకుండా ఉండా ? .

వెంక : వారికి తెలియక పోవడమేమిటి ? అసలు నవాబుగారే పోవాలని వాళ్ళు మీటింగులు పెడుతూ ఉంటే.

అమీన్ : మీటింగూ ; హెడ్ ?

వెంక : ఎక్కడేమిటి : రాత్రి ఈ ఊళ్ళోనే మీటింగు బెట్టారు.

అమీన్ . అరే. మాదీ ఇజాజత్ (పర్మిషన్) లేకుండా హెడ్ బెట్టారా ?

జగ : వాళ్ళపని ఇప్పుడు మీరూ మేమూ కనబడేటట్టుండా ?

వెంక : కనబడేటట్టుంటే అమీన్ సాబ్ గారంతటి వాణ్ణి బిట్టుకొని నిన్న మీటింగులో అలా ఎందుకు తిడతారు ?

అమీన్ : హేమ్మీ ? నాకి తిట్టారా ?

[మస్తాన్ సారాసీసా తీసుకొచ్చి పేటర్ మీద ఉంచుతాడు]

జగ : (గ్లాసులో సారా పోస్తూ) ఒక్క తిట్టడమేనా : మిమ్ముల్ని. మమ్ముల్ని నాశనం చేసిందా ? వాళ్ళు నిద్రబోరట !

(గ్లాసు అమీన్ చేతికిస్తాడు)

అమీన్ : (గ్లాసు తీసుకుంటూ) అరే బిచ్చాప్. (ఒక గుక్కతాగి) మీకీ పడేల్కీ ఉండీ ఎందుకూ జర్గనిచ్చాప్ మీటింగ్ ?

మస్తాన్ : ఏం జేస్తాం హుజూర్. మీటింగ్ ఆపమని దొరవారు పంపితే వెళ్ళాం. చూడండి ఏం జరిగిందో. (పీపు చూపెడతాడు)

అమీన్ : అరే బాప్ రే. (గ్లాసు కింద బెడుతూ) హెవడూ ఆ సున్నర్ నీకీ కొట్టింది .

వెంక : ఇంకెవరు గొడతారు : సంఘంవాళ్లే. ఎంత ఘోరమో చూడండి. ఆ దెబ్బలు చూడండి.

అమీన్ : హెడ్ హెంత జనం హుంది షంగంలో :

వెంక : మస్తాన్ బోటి బుద్ధిమంతులు ఎవళ్ళో పదిమంది దప్ప అంతా సంఘంలోనే చచ్చారనుకోండి.

అమీన్ : (నిగరెట్టు ముట్టిస్తూ) అరే : ఊర్ కీ ఊర్ హంతా షంగంలో చేరిందీ ?

వెంక : రొదీముండా కొడుకలంతా జేరి చంజతాం పొడుస్తాం అని బెదిరిస్తే జడిసి ఈపిచ్చి మూకంతా జేరింది.

అమీన్ : హంతా జులుం చేశారా.

వెంక : నేను చెప్పడమెందుకు. చూడండి మీరేస్వయంగా చూడండి. (దత్తంవిప్పుతూ) పాపం ఆ గొల్లముండా కొడుకొచ్చి లబ్బున ఏడ్చాడు (యల్లమంద కాగితంతీసి అమీన్ చేతికిస్తాడు)

అమీన్ : (చదివి) అచ్చా బులావో. హెల్మందాకో, హిష్టేదర్యాస్తే చేమివాలి

జగ : మస్తాన్, ఊ వెళ్ళు. యల్లమందను బిచ్చుకరా.

వెంక : మీటోటివారు పూనుకోవాలిగాని. ఈకుక్క గొడుగు సంఘాలెంత సేపు (చిటికేస్తూ); ఇట్టంటే ఎగిరి పోవూ.

అమీన్ : హంతా రేల్కాకాదూ పట్నారీసాబ్ : హిష్టా హెక్టాజూసినా హిదేగోడ్వా. రోజూరోజూ నచ్చి పోతందాం తిద్దారేక.

జగ : ఇలాంటి పెదవల్ని పైకెక్కనిస్తే మీకూచిక్కే. మాకూచిక్కే. ఈ దెబ్బతో ఒక్కొక్కడి తలడిమ్ము వదిలించండి.

వెంక : మన అమీన్ సాబ్ గారి! దొక లెట్కా, పెద్దపెద్ద కొమ్ములుడిరి గిన హెమా హెమిల్నే చితిక గొట్టారు.

అమీన్ : హదీకాదయ్యా. హిదీ షంగంతో మాకీ పెద్దాపేచీ వచ్చిందీ. మాదీ పోలీస్ మీదాకూడా నదర్ నాజంకి షికాయత్ (కంప్లెయింట్) చేస్తందార్. పేషర్ నిండా మాకీ బిన్ నామ్ చేసి చేస్తందార్ హీళ్ళి జోల్క్రిపోతే మాకీ కష్టం తెచ్చి పెద్దార్.

జగ : ఈ పీనుగులు మిమ్ముల్ని చేయగలిగిందేమిటి? గుడ్డికన్ను మూస్తే ఎంత. తెరిస్తే ఎంత? ఇదిగో మీకట్నం మీకు తీసుకోండి. (చేబురోనుంచి నాలుగువేల రూపాయల నోట్లు తీసి ఇస్తూ) ఊ, కానియ్యండి. మీదెబ్బ కెదురేమిటి?

అమీన్ : వద్దూ, మారాజ్ వద్దూ. హిదీమాకీ పాణంమిద్గీ వస్తాది.

జగ : మీ ప్రాణంమిదకా : ఏడ్చాడు. అందాకావస్తే ఇంకామేం ఉంది ఎందుకు? నాలుగువేలు కాకపోతే పదివేలయితే మూతం ఈ సంఘాన్ని నాశనం చేయకుండా పదిలిపెద్దానా?

వెంక : మా చొరవారు మాటంటే పెనక్కితిరిగేమనిషా? మన సర్కారే పోయాక ఇంకా మనం ఉండి ఎందుకు?

జగ : అమీన్ సార్, అందాకావస్తే మీ ప్రాణానికి నా ప్రాణం, సందేహాస్తారేమిటి? ఊరి తీసుకోండి (మరో నాలుగువేలు తీసిఇస్తాడు)

అమీన్ : అబ్బా, అసల్ సర్కార్కి పోయేటట్టాహుంటే మనీకా హుండి హొందూకా! (పైకం తీసుకొని జేబులో వేసుకుంటూ) చుస్తాన్ హీళ్ళితడాఖా ఈ హూస్సో హొంతామంది ముసల్మాన్ లందార్?

వెంక : ఎందుకు లేరు, వాళ్ళు ఇరవై కుటుంబాలవాళ్ళున్నారు.

అమీన్ : హాళ్ళీ మీకీ తరఫ్ హుందార్?

వెంక : లేరు సర్కార్, వాళ్ళుకూడా సంఘంలోనే చేరారు.

అమీన్ : అరే, హాళ్ళీ బుద్ధిలేమా? కాఫిర్ (మహ్మదీయేతర) షంగంలో హొట్టాచేరార్, మాదీ నవాబ్కి వద్దీకెచ్చి.

[చుస్తాన్ ప్రవేశం]

వెంక : వాళ్ళుచరికి పెద్ద ఈ చుస్తాన్ వస్తుడు సుభానేపండి.

అమీన్ : బ్యారే, నీదీపమ్మడూ నీకీవద్దీ షంగంలోకి రామ్యాద్?

చుస్తాన్ : ఏంజేస్తాను సర్కార్, నెత్తిన నోరు బెట్టుకొని ఎన్నాళ్ళు జెప్పినా వినందే.

అమీన్ : అరే నాలాయక్, సుభాన్కో బులావో, నాకీ చెప్పి చుస్తా అబ్బా, హొందా హేడీ?

చుస్తాన్ : ఎక్కడికో చచ్చాడు, ఇంటివద్దం లేవడీ!

వెంక : సరే, నీవెళ్ళి ముందు సుభాన్ని దాదాసాయబుని పిల్పిరా, (చుస్తాన్ అమీనుడు సలాంజేసి చెళ్ళిపోతాడు) సుభాన్ని తిప్పడానికి మేమూ ఎంతో ప్రయత్నించామండీ : కాని లాభం లేకపోయింది, అతను చాలా పెంకెమనిషి.

అమీన్ : మీకీ చెప్తే హొందూకా హొంటాద్, చూడు, హొట్టా నాకీ పాంచ్ మనిబ్ కో మార్చివేస్తాన్.

[పోలీసు, మంగలి రాముడూ ప్రవేశం]

(అమీన్ ను చూచి శాల్యాట్ జేసి పోలీసు అటెన్షన్ పోజులో నుంచుంటాడు)

వెంక : (పోలీసుతో) ఏం మీకు కావాలనిన సామగ్రి అంతా దొరికిందా? రాముడు : ముందు దబ్బియ్యం దే కోమటాయన ఇయ్యకన్నడుదొరా.

జగ : (కోపంగా) ఆ ఏమిటి ?

అమీన్ : (పోలీసుతో) క్యారే జేవబూప్ హాడ్కి జుట్టూ పట్టి హిక్టా హీడ్చుక రాకా హీట్టా సచ్చావ్ బే.

పోలీ : ఏం జేస్తాను హుజూర్ ? వాడికి కుమ్మక్కుగా బడితలుపుచ్చుకొని పదిమంది జనం వచ్చిపడ్డారు.

వెంక : చూశారా, చివరికి బఖాల్ కూడా మీ పోలీసు కెదురు తిరిగాడు. ఇలా ఉంది వీళ్ళపని.

అమీన్ : పోవయ్యా, మీరూ హాడ్కి హల్సా ఇచ్చార్, లేకపోతే హాడ్కి హింతా ఖలేజా.

పోలీసు : (దేశముఖుతో) ఇయ్యకపోతే ఇయ్యకపోగా పైన ఎంతెంత మాటలన్నాడు.

జగ : అంటాడంటాడు. ఎందుకనడు? ఇవ్వాలవాడికి చావుమూడింది అరే రాముడూ, ముందు పోలీసు లందరికీ దివాణంలోనే వంట చేయమని చెప్పు.

రాముడు : సి త్తందొరా, (పెళ్ళిపోతాడు)

వెంక : ఈ బఖార్ ఎక్కడికిదోతా వోచూద్దాం, ఇంతకింత వీడివగ్గిర పదింతలు కక్కిస్తాం.

అమీన్ : హసల్ హిక్టా సంఘం పెద్దా హెవడూ ?

జగ : ఉన్నాడులెండి, ఒక పచ్చిరొడ్డి, వీరారెడ్డి.

అమీన్ : క్యా రెడ్డి ? మీదీ రెడ్డి మీకి హెమర్ తిర్లాద్ అరే : తోవా తోవా !

జగ : చీ, వాణ్ణి రెడ్డి అనడంకూడా సిగ్గువేటు.

వెంక : ఈనుధ్య మాదిగ కొంపల్లోకూడా కూడుతిన్నాడట చొర్రాగ్గుడు !

అమీన్ : హెచ్చాతింటే హేష్టి, హదీ మన్కి హెందక్కయ్యా, హాడ్కి పిల్చి రెండూ మంచిమాటల్ సేసీ జేబ్ లో పెట్టోక్క.

వెంక : అతను అంతంతమాత్రానికి లొంగే పిండంకాదు లెండి.

అమీన్ : హేష్టి సేతాగానీ మాటా సేస్తావయ్యా, హంతిక్క కాకపోతే పదీ హెకరాల్ హాడ్కి హిస్తేసరీ, హేష్టి సేస్తావయ్యా మీదీ మాటాహిన్నా ? హప్పట్కి హిన్నా పోతే నాకీ హుండాన్, హాడ్కి హుండాన్.

వెంక : చిత్తం అలాగే తమరు సెలవిచ్చినట్టే చేస్తాం.

జగ : ఎవడురా అక్కడ ? (రాముడు ప్రవేశం) అరేయ్, అమీన్ సాబ్ గారు రమ్మంటున్నారని వీరారెడ్డిని పిల్చిరా.

రాముడు : సిత్తం దొరా (వెళ్ళిపోతాడు)

[మరోవైపునుంచి మస్తాన్ ప్రవేశం]

జగ : ఏం, వచ్చారా ?

మస్తాన్ : వచ్చారు మహారాజ్!

వెంక : లోపలికి రమ్మను (మస్తాన్ బైటికి వెళతాడు)—(అమీన్ తో)
మేం కూడా ఉండడం అంత మంచిది కాదనుకుంటాను.

జగ : వెళతాం. వాళ్ళతో మీ రొక్కరే మాట్లాడండి.

అమీన్ : అచ్చా! అచ్చా!

(జగన్నాథరెడ్డి, వెంకట్రావులు వెళ్ళిపోతారు. అమీన్ సిగరెట్టు ముట్టించి పీలుస్తూ ఉంటాడు. మస్తాన్ తోపాటు దాదా సుభానుల ప్రవేశం)

అమీన్ : (బెంచ్ చూపిస్తూ) ఆవ్ బాయీ ఆవ్. బైతో

దాదా : ఎందుకు రెండి ఇక్కడే నుంచుంటాం.

అమీన్ : అరే మీకీ మాకీ తేడా హేష్టి మంది మతంలో హంతా హాక్తే. బైతో.

దాదా : ఎట్లాగైనా మీరు మహారాజులు, మాదేముంది లెండి బిక్తా పకీర్లం

సుభాన్ : ఇంతవరకెప్పుడూ ఇక్కడ కూర్చోని ఎరగం, కొత్తగా ఇవ్వా శెందుకు లెండి. చుమ్ముల్ని పిలిపించారట ఎందుకు ?

అమీన్ : మీకీకూడా షంగంలో చేరారాదూ ?

సుభాన్ : ఆ, చేరాం.

అమీన్ : అరే ! మీకీ కాఫిర్లా (హిందూ) షంగంలో నేరార్ : నాకీ హెడ్డాచూడలా, హిదీహేష్టు ఖాయీ, క్యా దాదా, నీకీకూడా షంగంలో చేరావ్ ?

మస్తాన్ : ఏదో తెలవక చేరారు లెండి.

సుభాన్ : తెలిసేచేరాం. ఇది కాఫిర్ల సంఘంకాదు, బీదోళ్ళ సంఘం.

అమీన్ : బీ దోళ్ళ షంగం ! (వెకిలినవ్వనవ్వి) అరే దీవానా నీకీహేష్టు తెల్సా, హిందువుల్కి చేసే కిలాడి.

దాదా : ఇక్కడ అదంతా ఏమీ లేమలెండి ! అంతా కలిసే ఉంటాం.

సుభాన్ : ఇందులో హిందువులు చేసే కిలాడి ఏముంది ?

అమీన్ : కిలాడి గాకపోతే హేష్టు, మన ఆనప్ జాహీ సర్కార్ కీ బోల్తా కొట్టించే హిందూ హాళ్కి షంగం పెట్టార్. మీరూ సోయి బరాబర్ హాళ్కి ధోఖాలో బడ్డార్.

సుభాన్ : పైనుంది ఆజంజా హీసర్కార్, అంగ్రేడ్ సర్కార్. మాకంటికి కనపడేది మాత్రం యీ దేశములు సర్కారే

అమీన్ : అరే, ఈ దేశములుదీ హేష్టు హుందోయ్ ? హీల్లా హిందర్కి పైనా మందీ నవాద్ హుందాద్ హీల్లా హంతా హాయనా హెట్టా సెప్టె హట్టా సేయ్ వాలి.

దాదా : అయితే ఈ జరిగే జాయం అంతా ఆయనగారే చేయమన్నాడా ఏమటండి ?

సుభాన్ : అవును. ఇదంతా ఆయనగారి చరివే.

అమీన్ : అరే హేష్టు హట్టా అంటావ్. మందీ నవాద్ లేకా పోతే నీకీ హెడ్డా హుందే వాడివ్.

సుభాన్ : ఎక్కడుంటాం ? ఇక్కడే ఉంటాం. ఈయన ఉంది మాకొరి గించిందేముంది ? ఈయన లేకపోతే జోజా-హోయే దేముంది ? గోచికి మించిన దరిద్రమేమిటి ?

అమీన్ : అరే ! మందీ రాజ్యం చేసేజాతి. హేష్టు బాని సామాటా సేస్తావ్.

తెలపులు. (కృష్ణాజిల్లా.)

దాదా : ఏమి రాజ్యమో ? ఏమిరాజులమో ?

సుభాన్ : రాజులం : (చినిగిన చొక్కాను చూపిస్తూ) కనపడతానే
ఉందిగా దాదా, మనరాజుల దర్జా.

అమీన్ : క్యారే : నీకీ మతం మచ్చీ లేమా హేమీ ?

మస్తాన్ : కాఫిర్ దోస్తీబట్టి తిరిగేవాడికి ఇ.కా మతిమేమిటి ?
మస్తేమిటి ?

దాదా : గుప్తాచ్చి పిల్లనెక్కిరించినట్టు నీపుకూడా మాకువంకబెట్టబోత
న్నావా ? నీ జీవితంలో అంతెప్పుడన్నా నీపు సమాజ్ జేసి
ఎరుగుదువ్ ?

సుభాన్ : (నవ్వుతూ) అయిన జేమకిపోవడమేం దాదా ? నీపు రోజు
కయిదుసార్లు అల్లాకి సలాంజేస్తే అయిన రోజుకి యాభై సార్లు
సలాం కొడతాడు.

దాదా : ఎవరికి ?

సుభాన్ : ఎవరికా ? దేశముఖు జగన్నాథరెడ్డిగారికి.

అమీన్ : క్యారే గవార్. నీకీ మర్యాదా, మంచి హేమీలేదు.

సుభాన్ : పేదముందాకొడుకులకి మాకీహక్కుదలెందుకు లెంది. కనుక
లోకి కాస్త మేతబడిలేదాయి.

అమీన్ : ఏమీ సుభాన్ నీదీ మంచికోరి చెప్తన్నా హిస్కో. మీకీషంగం
కావాలంటే మందీ వేరేషంగంహుంది. హుందురో మీకి చేరే
మంచి హుంటాది.

దాదా : ఏమిటి బాబూ ఆ సంగం ?

అమీన్ : మజలిసే ఇత్తిహాదుల్ ముసల్మాన్.

దాదా : ఎక్కడుంది అది ? మేమెప్పుడూ దానిపేరన్నా వినలేదే !

సుభాన్ : ఉందిలే దాదా ఒకటి, జాగీర్దార్ల సంఘం.

అమీన్ : ఆరే జాగీర్దార్ హేమీ నాకర్ హేమీ, మంది ముసల్మాన్
లంతా హుందురో కల్వావచ్చు

సుభాన్ : దేనికి ? జాగీర్ దార్ల నాకరీచేయడానికా ? ఇప్పటి కీదేశముఖుల
తోనే చచ్చిపోతన్నాం. ఇంకా జాగీర్దార్ల కొలువెందుకు లెంది ?

అమీన్ : మనీక్ ముసల్మానులీక్ హిట్టా హుందాం కాబత్తే, బిహార్ లో హిందువుల్ మనీక్ సఫా సఫా జేస్తందార్.

సుబాన్ : బెంగాల్ లో మనవాళ్లు చేసిందదేగా? బిహార్ లో బెంగాల్ లో పంజాబ్ లో— ఎక్కడ జచ్చినా చివరకి మా బోటిపేదోళ్ళేగా.

అమీన్ : హయితే హింత్కి మీరు ఆ కాఫిర్లా షంగంలోనే హుంటార్ ?

సుబాన్ : కాఫిర్ల మీదవిజుగా మీకంత కోపమే ఉంటే ఈ దేశములు ఇంట్లో ఎందుకు మకాంబెట్టారండి! ఆయన మట్టుకు కాఫిర్ గదా? ముసల్మానా ?

అమీన్ : (కోపంతో బల్లగుద్ది కండ్లురుముతూ) ఆరేగదా (గాడిదా) నీకీ ఫకీర్కి హుందావ్, ఆయనీక్ మహరాజ్ కీ వంకా బెట్టావ్.

సుబాన్ : చూస్తన్నావా దాదా. మతమేదయితే ఏం. చివరకి ఫకీర్లు ఫకీర్లే, దొరలు దొరలే.

దాదా : పద! ఇక్కడి కొచ్చి పైగా మాటలు పడడం ఎందుకు ?

(ఇద్దరూ వెళ్ళబోతారు)

అమీన్ : (లేచి) ఏయ్ బూడా. ముసల్మాన్ కీ పుట్కా పుట్టార్ గాబట్టి మీకీవద్దీ పెద్దంకా. హిప్పక్కే హయినా బుద్ధీగల్గి బతక్కండి. మళ్ళీ మళ్ళీ చెప్తా:దా.

[దాదా సుబానులు వెళ్ళిపోతారు. అమీన్ మళ్ళీ ఒకడోసు వేస్తూ ఉంటాడు]

మస్తాన్ : అనలు చేసేదంతా ఈ ముసలాదే, చూడండి పైకి ఎంత పిల్లిలాగా కనపడతాడో!

అమీన్ : హొక్తీ దెబ్బకీ హంతా వదుల్తాది. హీడ్కి గోరీ కట్టించ్కా పోతే చూడు నాదీ దెబ్బ!

[దేశముఖ్ పట్వారీల ప్రవేశం]

దేశ : క్యా అమీన్ సాబ్, దారికొచ్చారా ?

అమీన్ : హాక్కి షంగంపిచ్చీ దాగా తలీక్ సబ్బీంది, ఖరీ మాబరీక్ సేస్తే హింటార్?

జగ : ఇవ్వాళ మాటలతో వినకపోతే రేపు లాఠీలతో వింటారు. సరే, మీరు వచ్చి చాలా సేపయింది. కొంచెం విశ్రాంతి తీసుకోండి. (రాముడు వచ్చి నుంచుంటాడు) ఆ వచ్చే వాడి వ్యవహారం నేను చూస్తాను.

అమీన్ : అచ్చా అచ్చా నాకి హెల్పి జా ఆరాంసేస్తా మీదీ మాటా హిస్కాపోతే నాకి ఖబర్ చెయ్.

(మస్తాన్ దారి జూపుతూ ఉంటాడు. అమీన్ వెళ్ళిపోతాడు)

వెంక : ఏరా ! అతను వచ్చాడా ?

రాముడు : ఆఁ వచ్చినా అయ్యగారూ :

వెంక : సరే, తీసుకరా (దేశముచే కుర్చీమీద. వెంకట్రావ్ బల్లమీద కూర్చుంటూ ఉంటాడు)

[రాముడు వెళ్ళి మళ్ళీ పీరాచెడ్డితో ప్రవేశిస్తాడు]

జగ : ఆరే రాముడూ, వెళ్ళు. నీవు నీపని జూపుకో.

[జెజ్జించెట్టి రాముడు వెళ్ళిపోతాడు]

జగ : (నవ్వు మొఖంతో లేచి పీరాచెడ్డి దగ్గరకెళ్ళి) ఏమిటోయ్ పీరాచెడ్డి! ఈ మధ్య నీకేదో ఉద్యోగం దొరికిందని విన్నానే నిజమేనా ?

పీరా : నాకా ! ఉద్యోగం ? అసలు నేనెప్పుడూ ప్రయత్నించలేదే.

జగ : అలాగా : (పట్వారీ వైష్ణవాది) ఏమిటయ్యా అలా అన్నావ్ !

వెంక : ఈ మధ్య ఏదో ఆఫీసులో ఉన్నాడని మావాడన్నాడు లెండి.

పీరా : అవును. ఈ మధ్య కొన్నాళ్ళు తాలూకా ఆండ్రసంఘం ఆఫీసులో ఉన్నాను కాని అదేమీ ఉద్యోగం కాదే !

వెంక : (నవ్వుతూ) ఇంకేం ! దాన్నిబట్టే మావాడలా అనుకున్నావేమో, లెండి

జగ : ఎక్కడో తాలూకాలో బోయి పడిఉండడం ఎందుకోయ్ పీరాచెడ్డి, కావాలంటే నేనివ్వనూ పీకిక్కడ ఉద్యోగం !

పీరా : నాకెందుకు ! అసలు నేను ఉద్యోగం చేయదయ్యకోలేదు.

జగ : అది మంచిదే కాని, అసలు మన కులంలో చదువుకున్నవాళ్ళే తక్కువ. చదువుకున్న నీ బోదోళ్ళు ఒకళ్ళూ, అరా. ఇలాగే అనుకుంటే ఇంకామనవాళ్ళు ఎలాపైకి వస్తారు ?

వెంక : ఏమిటయ్యా, తెలిసినవాడివి నీవుకూడా అటామాట్లాడతావ్? ఎన్నాళ్ళు తంటాలుపడతావ్ ఆ నాగెకరాలతో

వీరా : ఏదో మా అవస్థ మేం పడతాం లెండి :

జగ : (వీరా రెడ్డి బజంమీద చూస్తూ) ఉద్యోగం లేకపోతే నీవేదో ఒకవిధంగా బ్రతకలేవనికాదు నేను చెప్పేది. నేనా ఒక్కణ్ణి, వ్యవహారాలేమో రోజురోజుకీ పెరిగిపోతున్నాయి. ఎన్నని నర్దుకోను ?

వీరా : అయితే నన్నేం చేయమంటారు ?

జగ : మనలో చదువుకున్నవాడివి నీవుండగా నాకెందుకీబారమంతా. పోనీ, సైన్సిస్ట్రీలోనీ, నీ ఇన్జనీరింగ్లోనీ గ్రామాన్ని నడుపు. నేనేదో చేస్తున్నానని మీరంతా అనుకోవడ మెందుకు ?

వెంక : ఏమిటయ్యా పిచ్చోడా ఇంకా ఆలోచిస్తావు కొండంత అంద దొరికింది. అచ్చుష్ట వంతుడివి. ఎద్దుముడ్డి పొడుచుకునే రాత నీకేం పట్టింది.

వీరా : పతుంటే ఏమిదో నాకు తెలుసులెండి, నాకేం అక్కర్లేదీ ఉద్యోగం.

జగ : సరే, నాచేతనైన సహాయమేదో చేస్తానన్నాను తర్వాతనీయిష్టం.

వెంక : ఏమిటయ్యా వీరా రెడ్డి నీమీద ఇంత అభిమానంగా ఉన్న ధొర వారికి వ్యతిరేకంగా నీవు పనిచేయడమంటే, నాకేంబాగుండాలి.

వీరా : ఎందుకంటే బాబు నామీద మీకంత అభిమానం ?

వెంక : ఎన్నాగైనా ధొరవారి కులస్తుడివి.

వీరా : కులం అంటే నేనొక్కణ్ణి కాదుగా, ఈళ్ళో మూడువంతులు రెడ్లే.

వెంక : కాబట్టే చెప్పుతున్నాను. రెడ్లే మనరెడ్డి ధొరవారికి వ్యతిరేకంగా పనిచేయడం ఏం సబబు ?

వీరా : పండ్లూడ గొట్టుకోడానికి ఏరాయి అయితే ఏముందంటి వెంకట్రావు గారూ ?

వెంక : శివశివా ! చల్లని ప్రభువు నెంతమాటన్నావయ్యా, అదిగోచూడు ! ఆ ఎదురుగా ఉన్న రామమందిరం కట్టించింది ధొరవారుకాదా ? అలాంటి పుణ్యాత్ముణ్ణి.....

వీరా : అవును. గొప్పపని చేశారు. అరక్కి పాతిక రూపాయల చొప్పున వసూలు జేసి కట్టించారు. ఎద్లతో బండ్లతో నానా అపస్తలు పడి రాయాఁప్ప తోలింది మేము. చివరకు పేరుమాత్రం దొరగారిది.

[దేశముఖ్ వీరారెడ్డివైపు గ్రుడ్లు మిటకరించిచూస్తుఉంటాడు]

వెంక : చాల్లేవయ్యా. బయల్దేరావ్ ఈనాటికి పెద్ద దేశభక్తుడివి. నీమాత్రం దేశభక్తి అందరికీ ఉంది. (కట్టుపంచ చూపుతూ) మిల్లుబట్ట మానేసి ఆరుమాసాలనుంచినేనూ ఖద్దరు కడుతున్నాను. ఏమిటనుకున్నావో !

వీరా : అబ్బో ! గొప్పశ్యాగమే చేశారు !

జగ : చేసినా మేమే చెయ్యాలి. నీవేం చేస్తావోయ్. సన్యాసి సన్యాసి రాసుకుంటే బూడిదే రాలేది.

వెంక : అంతే ! మొన్న కస్తూరీబా పండుకి డబ్బుగావలసి వస్తే ధొరవారు నాలుగువేల రూపాయలిచ్చారు. నీవేం ఇచ్చావ్ ?

వీరా : అవును. మీలాగా ఆవుల్ని జంపి చెప్పులు దానంచేసే ప్రభువులు చాలమంది ఉన్నారు కాంగ్రెసుపేరు నాశనం చేయడానికి. ఇంకేం మీరుకూడా కాంగ్రెసులో కలవక పోయారా ?

వెంక : అవును. మేమూ కాంగ్రెసే. మొన్న నరసింగరావుగారు రామకృష్ణరావుగారు వచ్చినప్పుడు ఎక్కడ మకాం జేశారు, మాదివాణంలోనా ? మీ గుడిసెలోనా ?

వీరా : ఎందుకు మకాం జేయరు ? అందులో ఒకరు దేశముఖు, మరొకరు జాగీర్దారు.

వెంక : ఏమయితే. నీవు వారికంటే గొప్ప దేశభక్తుడవా ?

వీరా : నేనేం దేశభక్తుణ్ణిలేండి. మీ దోటి దేశముఖులు. పట్వారీలు, పంచ జేరిన ఆ పెద్ద మనుషులే దేశభక్తులు. అలాంటి దేశభక్తుల చేతులతో కాంగ్రెసు తీర్థం బుచ్చుకున్న మీరు అంతకంటే గొప్ప దేశభక్తులు.

వెంక : నీవుతోడు వాళ్ళకు వంక బెట్టివోయావ్. అసలు గాంధీగారు చెప్పిందేమిటి : నీవు చేసే దేమిటి ?

వీరా : అదేమిటో తమరే నెలవివ్వండి.

వెంక : అసలు ఆమహాత్ముడే మన్నాడు రైతులకు దేశముఖులు. జమీందార్లు, ధర్మ కర్తలుగా ఉండాలన్నాడు. నీవెక్కడో నాలుగు గారి కూతలు నేర్చుకొని అసలు దేశముఖులేపోవాలన్నావటగా నిన్న మీటి. గురో.

వీరా : హై, రైతులకు దేశముఖులు ధర్మకర్తలు. మేకలకు తోడేళ్ళు కొపలా అన్నమాట.

(అమీన్ ను పిలిచిమని దేశముఖు మస్తాన్ కి పై గజేస్తాడు)

జగ : ఆ యచ్చాతో ఏందుకోయ్ కంతవోష. చెప్పితినే కుక్కకు నెయ్యి కూడు ఇముడుతుందా ?

వీరా : ఇదినెయ్యికూడు కాదు. విషపుకూడు. ఇలాంటి ఆశలు బెట్టే ఇది వరికు కొంతమందిని బోల్తాకొట్టించారు. కాని ఇక ఆమంత్రి అందరిమీదా పోవడు. మీపని మీరుజేసుకోండి. మాపనిమేం జేసుకుంటాం.

(వెళ్ళబోతాడు)

(అమీన్ ప్రవేశం)

జగ : అమీన్ సాబ్ (వీరారెడ్డిని అరెస్టు జేయమని పైగ జేస్తాడు)

అమీన్ : ఏయ్, రైల్వో

(వీరారెడ్డి నుంచుంటాడు)

(వీరారెడ్డిదగ్గర కెళ్ళి) గిరఫార్.

(పోలీసులు వీరారెడ్డి చెరొకచెయ్యి పట్టుకుంటారు)

(తెరిచుకుంది)

V

వీరారెడ్డి ఇల్లు

[సీతమ్మ నాయకుల ఫోటో చూసి తుడుస్తూ, సామాన్లు సర్దుతూ పాడుతూ ఉంటుంది]

గీతముంపాడగదే - రాటిగ

గీతము పాడగదే -

॥గీతము॥

[గాంధీజీ ఫోటో చూచి]

దున్నేవారికె అన్నిహక్కులని

దోచేవాడికి దోహదమీనని

పలికిన పలుకులు నిలుపుకొనాలని

॥గీతము॥

[నెహ్రూ ఫోటో చూచి]

తిండినిదోచే దుండగులందరి

గుండెచీల్చే కత్తుకనులిమే

తరుణమిదే గద త్వరపడవేమని

॥గీతము॥

[అంధమహాసభా నాయకుని ఫోటో చూచి]

రాక్షసి మూకల రక్తపిపాసుల

నురుమాడుటకై పరుగున రండని

పిలిచిన పలుపును విని కదిలామని

॥గీతము॥

[కమల స్కన్నుండి వింటూ పాట పూర్తి అవుతూ ఉండగా ప్రవేశిస్తుంది. దాదా సుభానులు కూడా బైటినుంచి ప్రవేశిస్తారు.]

దాదా : (నవ్వుతూ) మమ్మాయి అప్పుడే సంఘం పాటలు చూడ నేర్చుకుందే !

సుభా : కమలమ్మ ఇంట్లో ఉండగా ఇంకా పాటలకేం తక్కువ?

కమల : (చిరునవ్వుతో) మా వదినకు నేను నేర్పేదేముంది? మన్నయ్యే నేర్పాడు.

దాదా : అవునులే! మమ్మాయికి అన్నయ్య నేర్పాడు. రేపు వచ్చే మా మనమడికి నీవు నేర్పు.

సీత : ఈమె ఆయనకేం నేర్పక్కరలేదులే ఆ అబ్బాయికూడా సంగం పెద్దేగా!

దాదా : ఇంకేం? చిక్కులేదు. ఇద్దరూ చెరొక జెండా ఏసుకొని ఊరి మ్మటి తిరగొచ్చు. (కమల సిగ్గుతో తల వంచుకుంటుంది, సీతమ్మ నవ్వుతుంది).

సుభాన్ : (సీతమ్మతో) ఏం వదినా. అన్నయ్యేడి. ఎక్కడి కెళ్ళాడు?

సీత : మీకు కన్నడలా? మీ వెనకమారే వచ్చారుగా!

దాదా : ఎక్కడికి? గడికా?

సుభాన్ : అక్కడికొస్తే మాకు కన్నడాలిసిందేగా!

కమల : రాముడొచ్చి అమీన్ రమ్మాన్నాడని పిల్చాడు. మీరుకూడా గడికే వెళ్లారని తెలిసి అన్నయ్యకూడా అక్కడికే వచ్చాడు.

దాదా : అట్టాగా. అయితే ఆయనేదారిన ఎల్లాడో మేం ఏవారిన వచ్చామో!

సుభాన్ : రానియ్. ఆయన దగ్గిరేంనాటకం ఆడుతున్నాడో అదీ తెలుసు. కుందాం.

కమల : ఏమిటా నాటకం?

దాదా : ఏముంది. ఏదో ఒకవిధంగా మమ్మల్ని బుట్టలో వేసుకోవాలని చూశాడు.

కమల : మిమ్మల్నే బుట్టలో వేసుకోవాలని చూశాడుగా! ఎమన్నాడేంటి?

సుభాన్ : ఏమంటాడు! మీరంతా హిందువులంట. మేం సాయిబుల మంట నవాబుకు వ్యతిరేకంగా సాయిబులు పనిచేయడం తప్పంట! పాపమంట!

కమల : ఆయనకేం నవాబు! కొన్ని కోట్ల రూపాయలున్నాయి. మరి మీ కెన్ని కోట్లున్నాయి?

దాదా : లేకేం. నాకూ ఉన్నాయి చినిగి పోయిన రెండు పాతకోట్లు.

సుభాన్ : ఎక్కడివి. నీపెండ్లికి కుట్టించినయ్యా ?

దాదా : (నవ్వుతూ) అబ్బో! నాపెండ్లికి తోడు రెండుకోట్లు కూడానా అందులో ఒకటి మా అయ్యవి.

(అందరూ నవ్వుతూ ఉంటారు, రామిరెడ్డి యల్లమందల ప్రవేశం) —

యల్ల : (వస్తునే) నాయాళ్ళు! యల్లమందంటే ఏందో అల్లాటప్ప అనుకున్నాను!

దాదా : ఏం! మాజోరుగా ఉండి? వేశావా ఏంటి రెండుముంతలు?

యల్ల : ఏంది కల్లా? కల్లు! సంగం పొత్తకంఠో యేలద్దిన్నాడే ముంత పగలనూకినా, ఏంపనుకున్నావో!

దాదా : అయితే ఇవ్వాలి మస్తాన్ ఏమన్నా నీచేతికి చిక్కాడా ఏంటి?

యల్ల : మత్తానయ్యే చికినట్టయితే అబ్బా! టుర్, కీ....

[అందరూ నవ్వుతారు]

రామి : తస్సదియ్య! ఇయ్యాల యల్లమంద వంకకర్ర తిరగేసి నాసామి రంగ దంచోదంచు!

సుభాన్ : ఎవర్ని? ఏమిటి?

సీత : ఏమిటి రామయ్యా! అసలెవర్ని కొట్టింది?

యల్ల : ఎవరేనీంది? లౌడీసువి.

దాదా : ఎందుకు? ఏం జరిగింది?

రామి : నాకసలు నిద్రబట్టింవా, నాగిత్త బోయిన కాడనుంచి. దివాణపు గొడ్లన్నీ చెరువు కెట్టాగూ రావాలిగా! మనాళ్ళందరినీ తీసికెళ్ళి ఇయ్యాల కాపలాగాళా. ఎక్కడకి పోతంది దొరక్క. దాని అబ్బగడికి బాకా? నీళ్ళు తాగుతూ ఉండగా పోయి గిత్తని పట్టుకున్నా.

సీత : వాళ్లు చూస్తూ ఉరుకున్నారా?

రామి : ఆకైకపళ్లు అక్కయ్యా అడి పారేళ్ళంతా మన సంగంఠోనే ఉంది!

యల్ల : పెద్ద మొగోళ్ళలాగా ఎవళ్ళో ఇద్దరు రొడీనాయాళ్ళు వచ్చారు జుట్టెగరేసుకుంటా.

మా భూమి

సుభాన్ : (నవ్వుతూ) ఆదానంగతి : ఆళ్ళిద్దరినీ నీవుబట్టావన్న మాట.
కమల : భలే పసిజేళావ్ యల్లమందా. సరే కూచో. (యల్లమందలోపలి
కెళతాడు)

రామి : మనదేముంది సుభాన్. అనలు గూడెంవెళ్ళాలి కనపాలి.
ఏం, కట్టుగా ఉంది : చెరువుదగ్గర కాస్త గలంతు జరిగేటప్పటికి
గుతపలు (లాతీలు)తీసుకొని గూడెం అంతా కడిలివచ్చిందనుకో
మనతరపున

సుభాన్ : అవును మరి, ఈ దేశములు గూడాన్ని బెట్లిన తిప్పలిన్నా.
అన్నా. నీవునా వాళ్ళ ప్రాణాలతోడాడనుకో. దేశములుని
ఇవ్వాలి గూడెంలో అడుగు బెట్టమను. కనపడుతుంది వాడిబతుకు.

దాదా : నిజమే, వాళ్ళకూడా మనతో పాటు చావుకీ బతుకీ తయారయ్యారు.
కాని గింజలు దొరక్క పాపం వాళ్ళచాలా ఇబ్బంది
పడతన్నారంట.

కమల : పాపం. వాళ్ళ అలా ఇబ్బంది పడుతూ ఉంటే మనం మాత్రం
చూస్తూ ఎలా ఊరుకుంటాం. మన చేతనైన నహాయమేదో
చేయాలిగాని.

సీత : మనకున్న దాంట్లోనే కాసిని వాళ్ళకిచ్చి కానుక తాగమందా.
గానుగలోదే గంటెడు: ఏం జేస్తాం ?

దాదా : అంతేలే అమ్మా. తర్వాత తిప్పరేమన్నాగానీ

[యల్లమంద పలక తీసుకొచ్చి రొండున ఉన్న చెకుముకి నంచి
తీసి అందులోనుంచి బిరియం తీస్తూ ఉంటాడు]

రామి : అదేమిచోయ్ యల్లమందా, నీకు పలకెందుకు ?

యల్ల : ఆచారాలు రాపిచ్చుకోవాలి అమ్మాయిసేత.

[కమలచేతికి పలక, బిరియం ఇస్తాడు]

దాదా : (అశ్చర్యంగా) ఓరి నీ మంపదెగ : ఇప్పుడేం చదువోయ్ నలభై
ఏళ్ళు వచ్చాక :

యల్ల : ఓయ్, చదువుకోకపోతే ఎట్టా : మన సంగంవారు వేసే కాగి
తాలు చదువుకోవద్దూ మరి :

[అంతా నవ్వుతారు]

రామి : తస్సదియ్య ! అట్టా ఉండాలి పట్టుదలంటే!

సీత : చదువేమిటి ! పాటలుకూడా నేర్చుకుంటున్నాడుగా అమ్మాయి దగ్గర !

దాదా : ఓరి నీయేటుగాల ! మా అందరికంటే నీవే మెరుగే ! ఏదీ ఒక పాటపాడు.

యల్ల : వాయ్, పాటలు నాకేంవత్తయ్.

రామి : ఈ వేషాలన్నీ కుదరివులేవోయ్. మా అక్కయ్య అబద్ధం ఆడకేం ! ఊరి పాడవోయ్ పాడు. (అంటూ చేయిబట్టి లాగుతూ ఉంటాడు.)

సీత : నామాట అబద్ధమయితే పంతులమ్మగా రెవటే ఉండిగా ఆడగండి!

[కమల నవ్వుతుంది]

సుభాన్ : సంఘంపాటలు నేర్చుకుంది దాచుకోడానికా యేం పాడవోయ్, మనకు భయమేమిటి ?

యల్ల : పాట లెందుకయింది నాకువచ్చింది, సుద్దులైతేను.

రామి : సుద్దులైతే మరీమంచిది, తప్పకుండా పాడాలిసిందే!

కమల : ఇక తప్పదులే పాడు యల్లమదా.

యల్ల : ఒక్కణ్ణి ఎట్ట బాడను ? 'ఆ' కొట్టేవాళ్ళుండొచ్చా.

రామి : నేనూ సుభాన్ ఆకొడతారే కానియ్, రా సుభాన్. (సుభాన్, రామిరెడ్డి యల్లమందకు చెరొక ప్రక్కన నుంచుంటారు చెరికి చేయి అనించి యల్లమంద 'ఆ' అంటూ శ్రుతిగవుతాడు)

యల్ల : ఏందయ్యా, ఆ కొట్టకుండా ఇకిలిత్తారేం ?

సుభాన్ } సరే కానియ్. (ఇద్దరూ 'ఆ' అంటూ అతని శ్రుతిలో
రామి }

గలుపుతారు

యల్ల : — సుద్దులు —

హరి హరి నారాయణ ఆదినారాయణ
కరుణించి మమ్మేలు కమలలోచనుడ ॥

గొర్రెల గోత్రాలు గొల్లల తెరుక
గొల్లల గోత్రాలు గొర్రెల తెరుక
గొర్రె గొల్లల గోత్రాలు తోడేళ్ళ తెరుకో॥

పడేళ్ళ గోత్రాలు అమీన్ల తెరుక
అమీన్ల గోత్రాలు పడేళ్ళ తెరుక
అమీను పడేళ్ళ గోత్రాలు
గ్రామస్థుల తెరుకో॥

దేశముఖుల గోత్రాలు జాగీర్దార్ల తెరుక
జాగీర్దార్ల గోత్రాలు దేశముఖుల తెరుక
దేశముఖ్ జాగీర్దార్ల గోత్రాలు
అంద్రమాసబతెరుకో

నైజాము గోత్రాలు కుంపినోళ్ళ తెరుక
కుంపినోళ్ళ గోత్రాలు నైజాము తెరుక
నైజాము కుంపినోళ్ళ గోత్రాలు
మా సంగం వారికెరుకో

(సంతోషంగా అందరూ చప్పట్లు కొడతారు)

దాదా : షెఖాన్ ! బలేగా పాదావ్ యల్లమందా.

కమల . మరేమిటనుకున్నారు యల్లమందంటే! చూడండి, పదిరోజుల్లో
మన సంఘం పేపరే తదివేస్తాడు.

[యల్లమంద నవ్వుతూ గొంగలి కిందేసుకొని కూర్చొని అక్షరాలు
దిద్దుకుంటూ ఉంటాడు.]

దాదా : మరచిపోయాను. అసలియ్యాల మన సంగం పేపరాచ్చిందా ?

రామి : రాకపోవడమేమిటి ? నేనేగా రాత్రి తెచ్చింది.

సీత : దీపంబెట్టుకొని రాత్రి నడిజాందాకా చదువుతానే ఉంది అమ్మాయి.

దాదా : ఇయ్యాల సంగతులేందో చెప్పలేదేం అమ్మాయ్.

సీత : కుంపెణీనుంచి ఎవళ్ళో మనదేశం చూట్టానికొస్తే వారిమీద కూడా
తుపాకులు కాల్చారంట ! వీళ్ళ చేతులిరగ !

దాదా : ఎవళ్ళు ? బందరునుంచి వచ్చిన ఆ పెద్దమనుషుల మీదనా,
ఆ సంగతి వనకిదివరకే తెలిసిందిగా.

రామి : కుంపెణీనుంచి వాళ్ళసలిక్కడికెందుకొచ్చారు సుభాన్ ?

సుభాన్ : మన కష్టసుఖాలు తెలుసుకోదానికే

యల్ల : మన కష్టసుఖాలు తెలుసుకోని కుంపెణీలో వాళ్ళేం జేత్తారేటి ?

సుభాన్ : కుంపెణీలో వాళ్ళంటే ఎవళ్ళు? వాళ్ళూ మనతెలుగుకోళ్ళేగా. మనం
కష్టపడుతూ ఉంటే మనాళ్ళు చూస్తూ ఉండుకుంటారా ఏమిటి ?
ఇక్కడ జరిగే సంగతులన్నీ కండ్లారచూసి ఆక్కడికెళ్ళి మనా
ళ్ళందరికీ చెప్పుదాం అని వచ్చారు.

యల్ల : అదిగదీ సంగతి! మల్లీ ఇంటికెల్లినాక ఈడ జరిగే అన్నేయ
మంతా మనాళ్ళకుజెప్తారుగా. అందుకనే అసలుఆళ్ళను జంపేస్తే
ఏ పీడా లేదనుకున్నారు దొంగనాయాళ్ళు

దాదా : ఇదంతా చేయించింది ఆ ప్రభాపరెడ్డేగా.

కమల : అవును ఆదుర్మార్గుడే

రామి : ఎవడు ? ఆ లక్షముప్పైవేల ఎకరమోదా ?

సుభాన్ : వాడే ఊళ్ళకూళ్ళు లేవగొట్టి తోచేసుకున్నాడే.

యల్ల : తల్లి సిగదరిగ : తోటంటేతోటా : ఒకసారి దారి పయాణం
తోతా, తోటకివరిని సద్దిదాగి బయల్దేరితే మళ్ళీ అదరికెల్లెటప్పటికి
ఏనుగుగూకింటే నమ్ము.

కమల : నిజమే. అలాంటి పెద్దతోట మొత్తం మన భారతదేశంలోనే
లేదంట !

సుభాన్ : వాడిముల్లేం బోయింది. ఎంతతోబైనా వేయిస్తాడు, చుట్టు
పక్కల ఊళ్ళవాళ్ళందరిచేత వెట్టి జేయించి.

కమల : వేయించి నన్నాళ్ళు వేయించాడు. ఇక ఆ పప్పులేమీ ఉడకవ్వ.
ఆ ఊళ్ళన్నీ ఇప్పుడు సంఘంలో జేరాయి.

యల్ల : (హుషారుగా చంకలు గొడుతూ) చేరినయ్య! ఇక కూసోని
ఏడవమను.

సీత : సంగంలో జేరినందుకు మన్ని వీడే ఇన్ని ఇబ్బందులు పెడతన్నాడు.
ఇక వాడెన్ని చెరలు పెడతన్నాడో వాళ్ళని.

సుభాన్ : ఎందుకు బెట్టడు పోలీసుల్ని తీసుకొచ్చాడు. పట్టపగలే
కొంపలు దోయిస్తున్నాడు. ఆదోళ్ళ పరువు దీయిస్తున్నాడు. వాడు
చేయ గలిగినదంతా చేస్తూనే ఉన్నాడు. చివరికిప్పుడు మిలిటరీ
వాళ్ళని కూడా ఊళ్ళలో దింపాడు.

యల్ల : ఎవళ్ళని సిపాయీళ్ళనా ? ఆళ్ళు మరీ కటికోళ్ళంటగా.

కమల : అయితేం ? ఎరికదోను ఎరిక్కే ఉంటుంది. పులిదోను పులికే
ఉంటుంది. వాళ్ళే లికేస్తే మనాళ్ళు కాలికేస్తున్నారు.

దాదా : ఏం పేస్తే ఏంలాభం ? వాళ్ళకి తుపాకులున్నాయ్. మనకిలేవు.

యల్ల : అదేనే సిన్నయ్యా. అసలొచ్చిన సిక్కు. నాకుమల్లె ఆజ్ఞాకర
బట్టుకొని బరిమీడికి రమ్మను. కనపడద్ది-దెబ్బకి నాయాల
బుర్. కీ ...

సుభాన్ : అందుకనే వీలున్నప్పుడు దెబ్బకి దెబ్బ తీస్తాం. వీలుకప్పితే
తప్పుకొని ఆత్మరక్షణ జేసుకుంటాం

యల్ల : ఆత్మరచ్చన ! అదేందయ్యా సుభానయ్యా !

కమల : 'ఆత్మరక్షణ' అంటే ఏ లేదు యల్లమందా. మన్ని మనం
కాపాడుకోవడమే.

యల్ల : (పకపక నవ్వుతూ) ఏది ? మన్ని మనం కాపాడుకోటం ?
ఓయ్! మరి మన్ని మనం కాపాడుకోపోతే మర్రానయ్య కాపాడ
తదా : ఇకరెండు చేతుల్తో బువ్వదిన్నట్టే

సుభాన్ : అందుకనే మనంకూడా నేర్చుకుంటున్నాంగా !

రామ : ఏమిటి నేర్చుకునేది కబుర్లు. ఒకేపు పోలీసు రాచ్చి ఊళ్ళో
గూచుంటేను.

సుభాన్ : గిర్తో గిర్తో అంటూనిన్నటినుంచి ఎక్కడా అంతులేదు. ఇప్పు
దొచ్చి నన్ను డబాయిస్తున్నాడు నేర్పలేదని.

దాదా : అయిపోయిన పెండ్లికి బాజా ఎందుకు ? ఇప్పుడన్నా మొద
లెట్టండి తొందరగా.

(అంతా లేచి నుంచుంటారు : ఇంతలో రాముడు ప్రవేశం)

రాముడు : (వస్తునే) సుబానయ్యా, సుబానయ్యా !

సీత : ఏమిటి రాముడా ?

రాముడు : బాబయ్యగారిని పోలీస్టోళ్ళు పట్టుకొని దొరవారి కొట్లో పెట్టిను.

కమల : ఎవరిని : మన్నయ్యనా ?

[ఔనని రాముడు తల ఊపుతాడు]

రామి : పదండశ : ఇంకా జూస్తారేమిటి ?

రాముడు : ఆడకొద్దుబాబూ ఆడ చానామంది పోలీసులుందారు.

రామి : ఏం ఉంటే తేలేదేమిటో ఇప్పుడే తేయిది.

యల్ల : అంతే, ఇయ్యాల అటో ఇటో తేలాలిసిందే: లేకపోతే ఏంది ?

దాదా : ఎప్పటికిమల్లే ఏదో మాటాడ్డానికి పిల్చాడనుకున్నాగాని, ఇంతకాడికి వస్తందనుకోలేదు

కమల : అన్నయ్యా అంతే అనుకున్నాడు లేకపోతే అసలు వెళ్ళేవాడే కాదు

సీత : నాకు మొనటినుంచీ బయంగానే ఉంది. తీరా వెళ్ళేటప్పు డన్నా కూడా, "రామయ్యనన్నా వెంట తీసుకెళ్ళరాదా" అని.

సుభాన్ : మేంకూడా అక్కడే ఉంటాం అనుకొని వచ్చి ఉంటాడు ఏం రాములూ ఆయన్ని అక్కడే ఉంచారా ? నాకా (స్టేషన్) కి తీసికెళ్తన్నారా ?

రాములు : అప్పుడే ఏక తీసికెళ్తారు బాబూ. ఊసుమీద పడ్డానికి అంతా తయారవుతును.

దాదా : ఊసుమీద పడ్డానికా ?

రాములు : ఇంకా పడ్డానికా ఏంది : ఈ పాటికి అళ్లు బయలుదేరి వత్తానే ఉండాలి. (సీతమ్మతో) నే నెల్తానమ్మగారూ !

సీత : సరే వెళ్లు రాములూ

(రాముడు వెళ్ళిపోతాడు)

సుభాన్ : ఏం యల్లమంద ! సమయం వచ్చింది; మన్ని మనం కాపాడుకోవాలి.

సీత : పదందయ్యా తొందరగా పదండి. ఆ పాపిష్టోళ్లు ఎవళ్ళింటి మీద పచ్చిపడతారో ;

యల్ల : ఎల్లాని కేంలే అమ్మా! మరి ఇక్కడో ?

దాదా : నేనుంటానులే యల్లమందా. పదండి మీరు.

సీత : నీ విక్కడుంటే ఎట్లా దాదా ! పిన్ని అసలే భయస్తురాలు. మా కేం పర్వాలేదులే.

దాదా : మీకు తెలివదులే అమ్మా. పెద్దోణ్ణి నేనుండికూడా మిమ్మల్ని ఒంటరిగా వదిలిపెట్టే రేపు అబ్బాయి వచ్చి ఏం అనుకుంటాడు ? మా ఇండ్ల దగ్గర సుభాన్ ఉంటేచాలే.

కమల : మా కేం భయంలేదులే దాదా. మమ్మల్ని మేం రక్షించుకోగలం. మీబోటి ముఖ్యులే ఇక్కడ గూచుంటే ఎలా ? పెళ్లి ఇంటింటికి తిరిగి ముందు గ్రామాన్ని అంతా కట్టుదిట్టం చేయండి. పదండి.

రామి : సుభాన్, ముందు మనమిద్దరం గూడెం వెళ్ళివద్దాం వద్ద.

సుభాన్ : దాదా, నీవెళ్ళి మనవెంకయ్యగారికి సుబ్బయ్యగారికి జెప్పిరా. యల్లమందా. నీవెళ్ళి మీ పదిండ్లోళ్ళకి జెప్పు.

దాదా : సరే పదండి. చావో బతుకో ఇయ్యాల తేలిపోవాలి.

సీత : పదండి నాయనా, పదండి. ఎన్నాళ్ళు బతుకుతాం ఈ పాడు బతుకు ఎప్పుడైనా చావాలిసిందే.

సుభాన్ : మనం జేసిన ప్రమాణం మళ్ళీ ఒకసారి జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి బొందిలో ఊపిరి ఉండగా ఈ దేశముఖ్ఖీకి లొంగిపోగూడదు. మన జన్మహక్కులకోసం మనం తెగించి పోరాడుదాం ఈ పోరాటంలో ఎప్పటికైనా విజయంమనదే.

బోలో ఆంధ్రమహాసభ! జై.

[కమల పాట అందుకుంటుంది. అందరూ కలిసి పాడుతూ బయర్లేరి వెళ్ళుతూ ఉంటారు]

ఆంధ్రుడా లేవరా

ఆంధ్రుడా బిరాన లేవరా

॥ ఆంధ్రుడా ॥

ఆంధ్రమాత వీరమాత అనెడి పేరునిల్పరా

కూలి-రైతు విప్లవాగ్ని జ్వాల లేపి నిలిచినా

నేలమట్టమౌను ధనిక పాలనంబు నేడెరా

॥ ఆంధ్రుడా ॥

నెత్తురొకకి పాలినా నీదు శిరసు రాలినా

కత్తిచూసి శతృవులను గదిమి గదిమి కూల్చరా

ఆంధ్ర ప్రజలు మూడుకోటు లై క్యమై ఎదిరినా

బంధములను తెంచి వికలాంధ్ర నిల్పగలమురా

ఆంధ్రుడా.

(కమల, సీత మినహా అందరూ వెడలారు.)

కమల : పదినా, అన్నయ్యలేవని వాళ్లు గబగదా మనింటికే వస్తారేమో. గడపదాటి లోపల అడుగు బెట్టనివ్వ గూడదు.

సీత : నా ఇంట్లోనే అడుగు బెట్టనిస్తానుగా. సరేగాని నీవు మాత్రం కాస్త జాగ్రత్తగా ఉండమ్మా వాళ్ళసలే కోతిముండా కొడుకులు

కమల : అయితే ఏం? మనమే అంతచేతులు జచ్చి ఉన్నామా?

సీత : అంతేలే. మన చేతనైనంత మట్టుకు మనం పోట్లాడవాలి. నీవు మాత్రం తొందరపడక నేను జెప్పినమాటిను.

కమల : ఏమిటి పదినా. అలా అంటావ్?

సీత : ఏం లేదులే అమ్మా. నీవసలే చిన్నపిల్లవి. నీవిక్కడేఉండు నేను గడపలో నుంచుంటా.

కమల : అదేమిటి? నేనుకూడా నీతోపాటే నుంచుంటాను.

సీత : కాదులే. నీకు తెలియదులే. నేనే వుండాలి గడపలో. వాళ్ళసలే తాగుబోతు ముండాకొడుకులు. నాప్రాణం వుండగా నీవంటి మీద చేయి బడనివ్వను.

కమల : లోపలికి (పరుగెత్తికెళ్ళి వడికొని తీసుకొస్తూ) మన చేతిలో ఈ అముదం ఉండగా ఇంకా మనజోలికి రావడమే. (అంటూ బిల్లి పైకెక్కి వడికొని తిప్పుతూ ఉంటుంది):

సీత : (నవ్వుతూ) ఏం. కిందుండి నేను రాళ్ళుండించనా ?

[తెరలో పెద్ద కోలాహలం. సీతమ్మ గబగబా గడపదగ్గరకు పరుగెత్తుకొస్తుంది. పోలీసులు తలుపుతోసుకొని లోనికి వస్తూ ఉంటారు.]

సీత : ఎవళ్ళురా మీరు మా ఇంట్లోకి వస్తారు ?

పోలీసు : లే. అడ్డంలే. ముందు ఇల్లు సోదాజేయాలి.

సీత : ఎందుకు ?

పోలీసు : 'లెవీ' ఎగ్గొడితే ఊరికే పోతుందనుకున్నావేం ?

సీత : అదంతా నాకు తెలియదు ఇంట్లోమగళ్ళులేరు. తర్వాత రండి.

అమీన్ : (ప్రవేశించి పోలీసుతో) అరే హేస్ట్లీ చూస్తావ్ గదా; జర్నీ జర్నీ సామాన్ బైట్కిలాగేయ్ బే.

[పోలీసులు లోపలికెళ్ళబోతారు. సీతమ్మ అడ్డం వస్తుంది. కమల లోపలికి పరుగెత్తుతుంది. "ఏయ్. జావ్. హాట్" అంటూ అమీన్ సీతమ్మను బైటికి లాగుతాడు. సీతమ్మ పడిపోతుంది. పోలీసులు, రౌడీలు, అమీన్, మస్తాన్, దేశముఖు, పట్వారీలు లోపలి ప్రవేశిస్తారు. గాంధీ నెహ్రూ వగైరా నాయకుల ఫొటోల దగ్గరనుంచి చేతి కందిన స్రతి సామాను బైటికి గిరాటుచేస్తూ ఉంటారు. కమల కారపు ముంత తీసుకొని లోపలినుంచి వస్తుంది. కమలను చూచి దేశముఖు వికటంగా నవ్వుతూ "చిక్కక ఎక్కడికి బోతావులే పిల్లా" అంటూ చేతులు జాచుకొని గ్రుడ్లురుముతూ కమలమీదికెళుతూ ఉంటాడు. సీతమ్మ త్వరత్వరగా లేచి పక్కనున్న రోకలిమీద అంచుకొని వెనక్కి వెచ్చి దేశముఖు తలమీదబెట్టి బాదుతుంది. దేశముఖు కెవ్వన ఒక పిచ్చి తేకవేసి కింద బడతాడు. పోలీసులు, రౌడీలు, సీతమ్మమీద పడబోతారు కమల కారపుముంతలోంచి రెండు గుప్పెళ్ళకారం దీసి అందరికళ్ళల్లో కొడుతుంది. అందరూ కళ్ళు నలుపుకుంటూ ఉంటారు. ఇంతలో వెనక

నుంచి ప్రజల జయజయవాహులు వినపడుతూ ఉంటాయి. అందరికంటే ముందు దాదా పరుగెత్తుకుంటూ వస్తాడు.]

దాదా : ఆదోళమీద కెళ్ళడానికి మనుషులు గాడటరా మీరు. గద్దెకొడు కుక్కరా. (అంటూ సింహంలాగ గర్జిస్తూ వచ్చి పారిపోడానికి తారాడుతూ ఉన్న పట్వారీని లాగి ఒక తిన్ను తంలాడు. పట్వారీ ఆ దెబ్బకి గింగరాలు తిరిగి కిందబడతాడు. ఇంతలో అమీన్ తన చేతిలో ఉన్న రివల్యూర్ ని దాదావైపు గురిబెట్టి కాలుస్తాడు. దాదా పొత్తికడుపుతోనుంచి గుండు దూసుకుపోతుంది. "అల్లా! అల్లా! అంటూ దాదా నేలమీదపడి తన్నుకుంటూ ఉంటాడు. పట్వారీ-దేశముఖులు లేచి మెల్లగా తిప్పించుకొని పారిపోతారు. సీతమ్మ "దాదా, దాదా" అంటూ పరుగెత్తుకొచ్చి దాదా తలను బట్టుకుంటుంది. అమీన్ షకీర్ రివల్యూర్ కాలుస్తాడు. గుండు తగిలి సీతమ్మ పడిపోతుంది. సుబాన్, రామ్ రెడ్డి యల్లమందలతో సహా ఇంకా కొందరు ప్రజలు పరుగెత్తుకుంటూ వస్తారు. అమీన్ తో సహా పోలీసులకూడా పక్కబరిం జాపి పరుగులుచుచ్చుకుంటారు "వదినా, వదినా" అంటూ కమల సీతమ్మ దగ్గరకు వస్తుంది ఇంతలో మరోవైపునుంచి చెయట గారుతూ రొప్పూతూ వీరారెడ్డి మంగలి రాముడు ప్రవేశిస్తారు)

వీరా : (దాదాను జూచి) దాదా దాదా (అంటూ గుండెమీద చేయివేసి ముక్కుదగ్గర వేయబెట్టి చూస్తూ ఉంటాడు మంగలి రాముడు లోపలికి పరుగెత్తి నీళ్ళు తీసుకొస్తాడు. వీరారెడ్డివైపు జూచి కమల అన్నయ్యా, అంటూ కెకవేస్తుంది వీరారెడ్డి సీతమ్మ దగ్గరకు పరుగెత్తుకుంటూ వస్తాడు)

సీతమ్మ : (వీరారెడ్డి వైపుజూచి క్షీణస్వరంతో) దాదా, దాదా.

వీరా : ఇంకెక్కడి దాదా (మంగలి రాముడు దగ్గర నీళ్ళు తీసుకొని సీతమ్మ చేత రెండు గుక్కలు తాగిస్తాడు)

సీత : దాదా పొయ్యాడా. పొయ్యాడా; పాపం మనకోసం.... చచ్చి పొయ్యాడా. (కొంచెంసేపు ఆగి. కమలవైపుచూచి) ఏడవ కమ్మా ఏడవకు; అబ్బాయేడీ !

(కన్నీరు తుడుచుకుంటూ కమల లోపలికెళుతుంది)

(వీరారెడ్డితో) మీరెట్లా.....వచ్చారు ?

వీరా : (కన్నీరు తుడుచుకుంటూ) రాముడు తప్పించాడు.

సీతమ్మ : రాముడా ? (రాముడువైపు జూస్తుంది)

రాముడు : (కండ్ల నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ) ఏం తప్పిస్తే ఏం లాభమమ్మా.

[అబ్బాయి నెత్తుకొని కమల ప్రవేశిస్తుంది సీతమ్మ చేతులు జొడుతుంది. అబ్బాయిని కమల సీతమ్మ చేతుల్లోకి ఇస్తుంది

సీత . (అబ్బాయిని ముద్దాడి మళ్ళీ కమల చేతికిస్తూ) ఓడ్డని నీచేతుల్లో పెడతన్నా. వీడికిక....నీవే....నమ్మా....తల్లివి.

(కమల అబ్బాయిని తీసుకుంటూ ఉంటుంది)

(తె:)

ఇది మొదటి భాగం
 12/1/2020
 ఇది మొదటి భాగం
 ఇది మొదటి భాగం

స మా ధు లు

[నీరమ్మ దాదే సాహేబుల సమాధులు కమల, వీరారెడ్డి, సుభాన్.
రాముడు చేతులు జోడించి పాడుతూ ఉంటారు వీరారెడ్డి చేతిలో బేబీ
ఉంటుంది. సమాధులపై అగరువత్తులు వెలిగించి కమల వీరారెడ్డిచేతిలో
నుంచి బేబీని తీసుకుంటుంది]

దేశ సేవకులార తెలుగు జోదుల్లార
దేశానికై మీరు దేహ మర్పించార ।

॥ దేశ ॥

మిక్కిరి చంద్రికలు మీదైర్య శౌర్యములు
లోకాన వ్యాపించి చీకటుల పోదోరె

॥ దేశ ॥

హిందువులు ముస్లిములు ఏకమై ఈనాడు
మీర క్త వాహినులు పారి తడిసిన చోట
స్వాతంత్ర్య ద్వజమెత్తి జయగీతి పాడెదము

॥ దేశ ॥

రాముడు : ఇద్దరూ ఇద్దరే దేవతలు. ఇట్టాందోళ్ళమీద తుపాకులు
కాల్చిను, రాచ్చసముండాకొడుకులు.

సుభాన్ : అవును ఇద్దరూ ఇద్దరే నిపురుగప్పిన నిప్పులాగా ఉండేవారు;
ఏమాట మాట్లాడినా తూచినట్లు మాట్లాడేవాళ్లు.

కమల : “నా బొందిలో ప్రాణం ఉండగా నీ వంటిమీద చేయబడనిస్తానా
అమ్మాయి” అంది. కంటిరెప్పలాగా ఎప్పుడూ నన్ను కనిపెట్టి
ఉండేది.

రాముడు : కోప మెట్టాంటిదో ఎరగదు మాతల్లి. మాబోటి పనిచాగు
లోళ్లనికూడ తూలి ఎప్పుడూ ఒక మాట అని ఎరగదు.

సుభాన్ : అదేమిటో! వాళ్లిద్దరూ తండ్రి బిడ్డలులాగా ఉండేవాళ్లు. నవ్వు
లాటకై నా సరే, దాదాని మనం ఏమన్నా అంటే ఆమె ఊరు
కొనేదిగాదు.

కమల : దాదా మాత్రం వేళాకోళానికయినా వదినమీద మాట పడనిచ్చే వాడా : యమ్మల్ని మరీ తన కన్న బిడ్డలాగా చూసుకునేవాడు.

వీరా : యమ్మల్నే కాదు. అందరినీ అలాగే చూసుకునేవాడు. మనలో ఎవరికి ఏకాంతి కష్టం కలిగినా ఆయనెంతో బాధపడేవాడు.

సుభాన్ : మనలో ఈ యిద్దరే ప్రతి దానికి వెనక్కు లాగుతారని అనుకునేవాణ్ణి. తీరా సమయం వచ్చేటప్పటికి యనందరి కోసం ముందు వాళ్లే బలిఅయ్యారు.

వీరా : మనతోపాటు ముందు ఆవేశంగా మాట్లాడకపోయినా ఏ పనిలో వాళ్లు మనకంటే వెనకబడ్డారు? సమయం వచ్చినప్పుడు ఎప్పుడూ ముందే నుంచునే వాళ్ళు.

రాముడు : ఇట్టాంటోళ్ళని పొట్టిన బెట్టుకొని గాడిదకొడుకులు పారి పోయినను, చిక్కినట్టయితేనా? బతికుండగా గొయ్యి తీసి పాతి పెట్టే వాళ్ళం.

సుభాన్ : పాతి పెట్టక అప్పుడే ఏమయింది? మనలో ఒక్కడు బతికున్నా సరే, ఈ దేశముఖు అంతుకనుక్కోకుండా వదిలిపెడతామా?

[పట్వారీ వెంకట్రావును రామిరెడ్డి వగైరా రైతులు మెడబట్టి నెట్టుకుంటూ ప్రవేశిస్తారు. వెంకట్రావు అమాంతంగా వచ్చి వీరా రెడ్డి కాళ్ళమీద పడతాడు.]

వెంక : (ఏడ్చుకుంటూ) రక్షించాలి బాబో రక్షించాలి.

రామి : ఏమిటా? నిన్ను రక్షించాలా? పగలగొయ్యాలా?

[అంటూ వెంకట్రావుమీదికెళతాడు]

వెంక : బాబో శరణాగతుణ్ణి. ఈ దీనుడికి ఇక మీరేదిక్కు; బుద్ధి వచ్చింది.

కమల : (కోపంగా) మొన్న ఎక్కడబోయింది ఈ బుద్ధి. సిగ్గులేదూ! వేలు బెట్టినన్ను జూపించావే మొన్న దేశముఖుకి నాబోటి పిల్లలు నీకులేరూ. దుర్మార్గుడా.

రామి : ఏంటి? వీడేనా నీమీదికి దేశముఖుని ఉసికొల్పింది? ఏంరాగాడిద.
(లాగి ఒకతన్ను తంతుడు)

వెంక : (క్రిందబడి చేతులు జోడించి) అపరాధిని బాబో, బుద్ధిగడ్డితిండి.
పిల్లలు గలాణ్ణి.

పీరా : ఎవళ్ళకి లేదు పిల్లలు ?

సుభాన్ : (కమల చేతిలోనుంచి దేబీని తీసుకుంటూ) ఎంతమంది
ఇలాంటి పిల్లల ఉసురుగట్టుకున్నావురా నీవు. ఈ బిడ్డ తల్లిరక్తం
తాగింది నీవుకాదూ ?

వెంక : ఈపాపం నేను జేయలేదు బాబూ. దైవసాక్షిగా జెప్పుతున్నాను.
ఈ కాయితో నాకేం సంబంధం లేదు

రాముడు : నోట్లో పురుగులు పడ్డయ్యే. ఆ మాతల్లిని చూపించింది గాక
ఇప్పుడుకూడా అబద్ధాలెందుకు ? గదిలో కూసోని అమీన్ తో
గుసగుస లాడింది నీవుగదా ? (పీరారెడ్డిని జూపించి) ఈబాబు
య్యని కొద్దోబెట్టి "పేం వచ్చిందాకా జాగ్రత్తగా కావలా గాయమని
నాతో జెప్పలా."

వెంక : దుర్మార్గుణ్ణి బాబో, ఇకమీరేమన్నా జేయండి మీకాళ్ళమీద బడి
తున్నా. ఉద్యోగవర్మంగాబట్టి అలా ఏడవాలిసి వచ్చింది.
గుమాస్తా ముందాకొడుకుని, నాదేముంది బాబు ఆ దేశములో
చెప్పినట్టల్లా చేశాను

రామ : మాదగ్గిరంటరా నీ దొంగపిడ్పులు. అమ్మ పుట్టియి మేనమా
మకి తెలియదటరా ? అసలీ హరికి తిప్పలు దెచ్చిందీ మాకొంప
లన్నీ తీసింది నీవుగాదటరా గాదివ. (మళ్ళీ తన్నబోతాడు)

వెంక : చేశాను బాబో చేశాను. బుద్ధివచ్చిందని లెంపలా వేసుకుంటున్నా.
క్షమించండి. ఇక ఈలాటి బుద్ధితక్కువ పనులెప్పుడూ
జేయను.

కమల : ఛీ నీచురా ! నీకాబుద్ధి? ఇక నిన్ను తగలేనిన్నాడే నీకు బుద్ధి
వచ్చేది.

వెంక : (చెంపలేసుకుంటూ) చె పలేసుకుంటున్నా తల్లీ. ఇక మీరు
చెప్పినట్టే నడుచుకుంటా. మీరు దూకమన్న గోతలో దూకడానికి
సిద్ధంగా ఉన్నా. (చేతులుజోడిస్తూ) హరేందాసుయ్య. మీరే జరి
మానా విధించినా చెల్లించుకుంటా. మీరే శిక్షవేసినా అనుభవిస్తా.

రామి : శివ, ఇంకా శివేమిటి ? ఈ గోరింతోపాటు నీకూ ఒకగోరి కట్టడమే.

కమల : ఈ దేశతల గోరింపక్కనా ఈనీచుడికి గోరి కట్టేది ?

రాముడు : నిజమేనమ్మా, మంచిమాటసెప్పావు.

వీరా : (పట్వారీతో) నీవుజేసిన దుర్మార్గానికి నన్ను ఉరిదీసినా పాపం లేదు. నీకల్లజొల్లి కబుర్లునమ్మి నిన్నింకా ఊళ్ళో ఉండనివ్వడం, మళ్ళీ మా గొతుకలకుచ్చు బిగించుకోడమే. చీ నీమొఖం చూసినాపాపం. పో అవతిలకి

రామి : జాగ్రత్త, మళ్ళీ ఈ ఊళ్ళో అడుగు బెట్టావా అంటే బతికి బైట బడవు.

వెంక : (వీరారెడ్డితో) నాపెండ్లాం బిడ్డల్ని వదలి ఎక్కడికి పోనబాబూ?

వీరా : ఎక్కడకన్నాబో ఏల్లోకి, నీతోపాటే తీసికెళ్ళు నీపెండ్లాం బిడ్డల్ని.

వెంక : ఈగడ్డవదలి పెండ్లాం బిడ్డలతో ఎక్కడికిపోయి, ఏందిని బతకను ? అన్యాయంగా జచ్చిపోతాబాబూ

రామి : ఏం చచ్చిపోతే. అసలు నీవు చావాలిసిందే.

సుబాన్ : ఈగడ్డంతా నీతాతగది ముల్లే ? నీవుకష్టపడి సంపాదించి చచ్చావా ? ఇదంతా మాపొట్టగొట్టి కాజేసిందేగా.

వీరా : వేలకువేలు మాదగ్గర లంచాలన్నీ ఇచ్చేస్తాబాబూ, నాపొలం మాత్రం నాకువదలి పెట్టండి.

వెంక : నేను దీసుకున్న లంచాలన్నీ ఇచ్చేస్తాబాబూ, నాపొలం మాత్రం నాకువదలి పెట్టండి.

వీరా : నీవుదీసుకున్న లంచాలన్నీ లెక్కకడితే, నీ అస్త్రీ మిగలదు, నీవు మిగలవు. బకదల్చుకుంటే నడువు ముందు బైటికి.

(యల్లమంద మస్తాన్ ను లాక్కొస్తూ ఉంటాడు)

యల్ల : నడువ్, నడువ్ (మస్తాన్ ను తోసుకొస్తూ పట్వారీనిచూచి) వోయ్, చిక్కిందే పిలకోడు (పట్వారీమెడ బట్టుకొని ఊపుతూ) నాయాల, కొట్టి ఏలుముద్దర ఏయిత్తావ్.

[మస్తాన్ తలవంచుకొని నుంచుంటాడు]

సుభాన్ : ధూ. నీజన్మ తగలెయ్య, సిగ్గులేక ఇంకా బతికుండావ్, ఎందులో అన్నాడూకి చావకి పోయావా? దావాని, సీతమ్మగారిని పొట్టన బెట్టుకున్నావు చాల్లా?

యల్ల : తేరగా వచ్చిందని దేవరపోతు మాంనం తెగదిని చూడు ఎట్ట బిటసిందో

సుభాన్ : చీ, ఈ దుర్మార్గుడిక్కడెందుకు? మెడబట్టిగెంటక వాడితో పాటు (మెడబట్టి గెంటుతాడు)

రామి : (పట్వారీనిచూచి) ఇంకా నీవిక్కడేచచ్చావెందుకు. పొ, వాడితో పాటు వీవుకూడా. (జుట్టుబట్టుకొని బైటికిలాగుతాడు)

కమల : ఈ గాడిదలిద్దరూ చిక్కారుగాని అసలోడు చిక్కలేకే!

యల్ల : వోడు? దేశముఖా? అడు ఆమీన్తోగలిసి నల్లగొండ పారి పోయిండు. ఎంటబడితే దొరకల నాయాళ్ళు. గుర్రారేసుకొని ఉరికిను

[రామిరెడ్డి సుభాన్లు మళ్ళీ ప్రవేశిస్తారు]

రాముడు : పీడ వదిలింది

వీరా : పదండి పోదాం. మన పొలాలు మనం ఆక్రమించుకుందాం.

కమల : ఎన్నాళ్ళను చో మన తల్లి బూదేని ఈ పాపాత్ముడి చెంబో ఉంది. పదండి. మనభూమిని మనం వదిలించుకు దాం.

రామి : ఇక నా గిత్తుకి మేత కరువులేదు. మళ్ళీ నాబీడు నా కొచ్చింది.

రాముడు . (సంతోషంగా వీరారెడ్డితో) ఏం బాబూ. మళ్ళీ మా మంగలి మాన్యం మా కొచ్చినట్టేగా!

సుభాన్ : ఇంకా వచ్చినట్టేనా ఏంటి? పెళ్ళి అంకకట్టక!

వీరా : ఈనాటికి తిరిగి మళ్ళీ మన భూములు మన కొచ్చాయి కాని ముందు మరో ప్రమాదం రాబోతూఉంది మనమంతా తగిన జాగ్రత్తగా ఉండాలి.

యల్ల : ఇంకేం బయముందిబాబూ. ఆ ముదనట్టపోడు ఆడివారిన ఆడు బోయిండుగా!

వీరా : అప్పుడే ఎక్కడబోయాడు ? వాడు జేమూరిసిన కుట్ర అంతా చేస్తూనే ఉంటాడు. పట్నంకూడాపోయి ఈసారి మిలటరీనే తీసుకొస్తాడు. అవసరమైతే ఇంకా తెల్లపైన్యాన్ని కూడా దింపుతాడు.

రామి : ఏం దింపితే ? మా బొందిలో ఊపిరి ఉండగా మళ్ళీ మా పొలాలు వదిలిపెడతామా ?

సుభాన్ : సంఘ బలంతోనే ఇప్పుడు దేశముఖ్ ని ఎదిరించాం. రేపు నవాబు వచ్చినా, తెల్లోళ్ళు వచ్చినా ఈ సంఘ బలంతోనే ఎదిరించుదాం. మనగడ్డని మనం కాపాడుకుందాం.

కమల : అంతే. మనమంతా ఇలాగే కట్టుగా ఉంటే తెల్లోళ్ళుకాదు, వాళ్ళ తాతలొచ్చినా మన్ని ఏమీ చేయలేరు.

యల్ల : ఈజాతోళ్ళు, కోతోళ్ళు ఏం జేత్తారేం పదండళ. ఎవడి పొలంలో ఆడు ఇల్లేసుకుందాం ఏం రాములూ ?

రాముడు : అంతేనయ్యా, యల్లమందయ్యా. నాపాణంబోయివా సరే. ఇంకా నా మాన్నెం వదిలిపెడతానా ?

వీరా : అలా ఉండాలి. అవసరమయితే ఇంటికొకడు బలి అయిపోవాలి. పొలంమీద హక్కు మనదే; ఈ హక్కు కోసమే సీత తన ప్రాణాన్ని ఇచ్చింది. దాదా బలి అయిపోయాడు. మళ్ళీ మన పొలాల్ని మనం వదిలిపెట్టడమంటే దాదాకి, సీతకి ద్రోహం చేసినవాళ్ళం అవుతాం.

సుభాన్ : నిజమే. బందగీ సమాధిదగ్గర మొదట మనం సంఘంబెట్టుకుంటాం అని ప్రమాణం చేశాం. మళ్ళీ ఈ సమాధులదగ్గర ప్రమాణం చేయండి.

“ప్రాణంబోయినా మా భూమి వదలం”

అందరూ : “ప్రాణంబోయినా మా భూమి వదలం”

వీరా : దున్నేవారిదే భూమిహక్కు !

అందరూ : దున్నేవారిదే భూమిహక్కు !

కమల : బోలో, ఆంధ్రమహాసభకీ జై !

అందరూ : బోలో ఆంధ్రమహాసభకీ జై !

అందరికీ
సంతకం
(చిహ్నం)

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA116B146
పుస్తకం పేరు	మా భూమి
తారీఖు	26/10/24
ముందు లెట్టు	no
వెనుక లెట్టు	no
మొత్తం పేజీలు	89
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాగ పేజీలు	no
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Agathi
పేజీలు విడదీసినది	thasini
స్కాన్ చేసినది	thasini
పరీక్ష చేసినది	pragathi
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good